

P. AUGUSTIN NEUMANN, O. S. A.:

**KATOLIČTÍ MUČEDNÍCI
DOBY HUSITSKÉ.**

KATOLIČTÍ MUČEDNÍCI DOBY HUSITSKÉ.

Podává

P. AUGUSTIN NEUMANN, O. S. A.

Motto : Nemůže nikdo náboženské hnutí,
jako vůbec hnutí mas, posílit
více, než kdo mu dává mučedníky.

Sedlák, Hus, 244.

NÁKLADEM
TISKOVÉHO DRUŽSTVA V HRADCI KRÁLOVÉ.
TISKEM
DRUŽSTEVNÍ KNIHTISKÁRNY V HRADCI KRÁLOVÉ.
1927.

VĚNOVÁNO
SVATÉ A SLAVNÉ PAMÁTCE
KATOLICKÝCH MUČEDNÍKŮ
DOBY HUSITSKÉ.

NIHIL OBSTAT.

Vet. Brunae, 17. Februarii, 1927.

IMPRIMATUR.

Franc. S. Bařina,
Abbas.

NIHIL OBSTAT.

Reginae Gradecii, die 22. Aprilis 1927.

Dr. Gustavus Domabyl,
Censor.

IMPRIMATUR.

† CAROLUS,
Episcopus.

Seznam pouřitých spisů.

- Balbin*, Miscellanea regni Bohemiae, kniha IV. (Praha 1682).
Beckovský, Poselkyně starých příběhů českých, svazek I. (Praha 1700).
Bibliotheca Augustiniana (anonym). (Ingolstadt 1768).
Bilejovský, Kronika církevní (vydal Svátek). (Praha 1816).
Bretholz, Übergabe Mährens atd. (AOG. sv. 80, Otisk. Videň 1893).
Březan, Rosenberské kroniky krátký a sumovný výtah. — (ČČM. 1828).
z *Březové Vavřinec*, Kronika husitská (Vyd. Goll. FRB. sv. V., Praha 1893).
Bzovius, Annales ecclesiastici, sv. XV. (Kolín n. R. 1622).
Cochlaeus, Historia Hussitarum. (Mohuč 1549).
Crugerius, Sacri pulveres (Litomyšl 1669).
Curaeus, Gentis Silesiae annales (Vitmberk 1571).
Dobner, Monumenta historica Bohemiae (Praha 1779).
Dubravius, Historia Bohemica (Frankfurt 1687).
Dudík, J. P. Cerroni's Handschriften-Sammlung. (Mährens Geschichts-Quellen, sv. I. Brno 1850).
Emler, Nekrologium zlatokorunské. (Z Z ČSN, Praha 1888).
Erben, Výbor z literatury české, sv. II. (Praha 1866).
Eremi sacrae Augustinianae (anonym). (Řím 1874).
Goll, Chelčický a Jednota v XV. století (Praha 1916).
Grünhagen, Geschichtsquellen der Hussitenkriege (SS RR SS, sv. VI. Vratislav 1871).
Halusa, Das Martyrium der Cistercienser-Mönche in Welehrad (Cistercienser-Chronik, sv. IX. Bregenz 1897).
Hammerschmied, Prodromus gloriae Pragenae. (Praha 1723).
Hardt, Magnum oecumenicum Constanciense concilium. (Helmstadt 1695—1699).
Hayne, Dokumentierte Geschichte des Bistums Breslau. (Vratislav 1860).
Henriquez, Menologium Cisterc ;
Hirschmenzel, Historia quadripartita de regno, de marchionatu Moraviae et de Monasterio Velehradensi. (Viz u. d.).

- Höfler*, Geschichtsschreiber der Hussitischen Bewegung, sv. I.—III. (AOG, Abt. I., sv. II, VI., VII. Videaň 1856—1866).
- Hykede*, Ze slávy otců. (Růže dominikánská, sv. 24. Praha 1910).
- Jendritza*, Das Mönchs- und Klosterwesen Frankensteins u. seiner Umgebung. (Frankenstein 1926).
- Kapihorský*, Historia kláštera sedleckého (Praha 1678).
- Kolde*, Deutsche Augustiner-Kongregation.
- Kraus*, Husitství v literatuře zejména německé. Sv. I. II. (Rozpravy české akademie č. 45. Praha 1917—1918).
- Loserth*, Nekrologium des Olmützer Minoritenklosters (AOG, sv. 65. Videaň 1885).
- Loserth*, Der Tractatus de longaevo schismate des Abtes Ludolf von Sagan. (Tamže, sv. 60. Videaň 1880).
- Loserth*, Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens im XIV. und XV. Jahrhundert. (MVGDB, sv. 23.).
- Martyrologium Cisterciense*. (Paříž 1689 a 1726)
- Magdeburger Schöppenchronik. (Chroniken der Deutsch. Städte sv. 7. Lipsko 1869).
- Millauer*, Hilarii Litomericensis Sermo ad senatum populum-que Plsnensem. (Praha 1820).
- Mortier*, L'histoire des maîtres généraux de l'Ordre des Frères Prêcheurs. Sv. IV. (Paříž 1909).
- Neumann*, Církevní jmění za doby husitské. (Olomouc 1920).
- " K odpadu Konráda z Vechty. (ČDK, 1925—1926).
- " Prameny k dějinám duchovenstva v době předhusitské a Husově. (Studie a texty, Olomouc 1926).
- " Studie o době předhusitské. (Hlídky 1926).
- Nováček*, O vyplenění kláštera opatovického. (ČČH, 1903).
- Palacký*, Dějiny národu čes., sv. III. (Vyd. Rieger, Praha 1894).
- " Documenta M. Joannis Hus. (Praha 1869).
- " Urkundliche Beiträge zur Geschichte der Hussitenkriege sv. I. (Praha 1872).
- Patera*, Dopisy Bohuslava Balbína k opatu tepelskému Raimundu Wilfertovi. (Z Z ČSN 1888).
- Pekař*, Prostředí doby Žižkovy. (ČČH, 1925).
- Pešina* z Čechorodu, Tomáš, Mars Moravicus. (Praha 1677).
- " Phosphorus septicornis. (Praha 1673).
- Pontanus* z Breitberka, Bohemia pia, sv. I. (Frankfurt 1608).
- Sartorius*, Cistercium bis tercium.

- Schmidt*, Zur Leidengeschichte der Cistercienser in den Hussitenkriegen. (Cistercienser-Chronik, sv. XX, Bregenz, 1908).
- Sedlák*, Hus. (Praha 1915).
- " Legendy hagiografické. (Hlídky 1906).
- " Pálčův Antihus. (Otisk z Hlídky, Brno 1910).
- " Pálčův spis proti Husovu traktátu „de ecclesia“. (Otisk z Hlídky, Brno 1912).
- Scriptores rerum Lusaticarum*. (Zhořelec 1839).
- Sexstetter*, Beiträge zur böhmischen- und mährischen Brüderhistorie. (Praha 1781).
- Staří letopisové čeští (Praha 1829). Vyd. Palacký.
- Štědovský*, Sacra Moraviae historia. (Sulzbach 1710).
- Sylvius*, Kronika česká. Přelož. Konáček z Hodištkova. (Praha 1510).
- " Historie česká. Přel. Vičar. (Svět. knih.).
- Tanner*, R. P. Alberti Chanowski . . . Vestigium Bohemiae piae. (Praha 1689).
- Valouch*, Životopis sv. Jana Kapistrána. (Praha 1858).
- Vavák*, Paměti. (Vyd. Skopec). Sv. I. a II. (Praha 1907 a 1910).
- Wattenbach*, Necrologium Heinrichoviense. (ZGAlt. Schl. IV. Vratislava 1862).
- Urbánek*, Žižka v památkách a účtě lidu českého. (Spisy fil. fakulty . . . v Brně, č. 10. Brno 1924).
- Zpráva* o církevně-historickém kollegiu . . . r. 1925). (Příloha Věstníku duchovenstva diec. brněnské. Brno 1926).

Použité archivy a knihovny.

- Arcibiskupský archiv v Kroměříži.
- Diecéšní archiv ve Vratislavě.
- Farní archivy: Boršice (u Velehradu), Chomutov, Frankštejn (u Kladska), Mohelnice, Sedlec, Zlatá koruna, Zvole (u Jaroměře).
- Klášteří archivy a knihovny: Augustiniánů v Brně, Cisterciáků v Oseku a ve Vyšším Brodě, provinciální dominikánů v Praze.
- Knihovna kapituly olomoucké, zámecká v Děčíně.
- Schwarcnborský archiv v Třeboni.

Universitní knihovna v Praze a ve Vratislavě.
Zemský archiv v Brně a v Praze.

Zkratky.

AOG Archiv für Oster. Geschichte. ČČH Český časopis historický.
ČČM Časopis českého musea. ČKD Časopis katol. duchovenstva.
FRB Fontes rerum Bohemicarum.
MVGDB Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen
in Böhmen.
ZZČSN Zprávy o zasedání král. české společnosti nauk.
ZG Altert Schl. Zeitchrift für Geschichte und Altertum Schlesiens.

Slovo úvodní.

Účel tohoto spisu jest dvojit: *Historický a hagiografický. V ohledu prvním jest jeho cílem obohatiti české děje církevní o jeden až dosud zapomenutý sice, ale zářný zjev, totiž o katolické mučedníky doby husitské. V ohledu druhém bylo mou snahou posbírat, pokud bylo možno, všechny doklady úcty, jíž se těšily oběti za víru a církev katolickou, jak u souvěkoců, tak i u potomných pokolení. Tím je dán i určitý směr při hledání pramenů a jejich výkladu.*

Znaje přísné měřítko, jakého používají církevní korporace při zkoumání života mučedníků, a předpokládaje, že snad ne méně přísnějšího měřítko použijí odpůrci katolictví při mém spisu, pojal jsem do své knihy jen ty osoby ať již duchovní nebo světské, o nichž se mi podařilo nalézt souvěké a zcela hodnověrné doklady. Pramenů doby pozdější jsem ponejvíce používal pouze jakožto výrazu úcty ke katolickým mučedníkům, z nichž doklady oné doby pocházely. Uvádím zde velmi přesvědčivý důkaz o oprávněnosti jisté porce nedůvěry ke spisům pozdějším. Balbín, jenž se první věnoval historii katolických mučedníků doby husitské, píše o mniších kláštera opatovického jako o mučednících.¹⁾ Ze zprávy jest na první pohled pozorovati nedostatek souvěkých dokladů. Nejnovějším historickým badáním ve Vatikáně²⁾ se zjistil pravý stav opatovického kláštera. Listina papeže Martina V. z roku 1417 mluví o nekázní v klášteře, jevíci se v bojích mezi opatem Petrem a převorem Janem. Různice došly tak daleko, že převor zavolal proti opatovi na pomoc Jana ml. Městeckého z Opočna,

¹⁾ Miscellanea, IV, str. 115. — ²⁾ Nováček, O vyplenění kláštera opatovického v ČČH, IX (1903), str. 88.

jenž opata umučil a klášter vyplenil. Jak patrně, jsou zde příčinou umučení opata domácí třenice a nikoliv hrdinná obětavost pro víru a církev, takže naprosto nelze souhlasit s Balbínem prohlašujícím opata Petra s jinými povražděnými bratry za mučedníky, — leč by pozdější historické výzkumy potvrdily nedoložené údaje Balbínovy.

Při stránce hagiografické vycházel jsem od zásady, že legendární živel jest pouhou příkrasou historických fakt. Proto jsem bral ohled pouze na legendy družící se k událostem, o jejichž skutečnosti není ani nejmenší pochybnosti.

Na základě pramenných studií jsem došel k tomuto závěru:

1. Doklady řádu cisterciátského dosvědčují přehnanost zpráv o ohromném počtu řeholníků ve svých klášterích umučených. S větším počtem obětí lze počítati pouze při masakrování měst.

2. Úcta k umučeným katolíkům se projevuje:

a) V jednom případě posbíráním relikvií a jejich uctíváním (dominikáni ve Franknštejně).

b) ve dvou případech vzýváním za přímlovu u Boha (povraždění katolíci chomulovští a dominikáni franknštejnští).

c) Zapsáním do martyrologia jako blahoslavených mučedníků. Jsou to řeholníci klášterů cisterciátských v Oseku, Zbraslavě, Grumeinu (Prus. Slezsko), Nové Celi (Míšeň), Zlaté koruně a Sedleci. Se sedleckými řeholníky jsou za blahoslavené mučedníky označeni i pražští kartuziáni.

d) Záznakem skutečně očitými svědky doloženým prohlašuje Ondřej z Brodu za oslavené nejmenované kněze skončivší hrdinně na hranici. Záznaků legendárních jest celá řada, jak níže shledáme.

e) Za nebešťany prohlášené nacházíme: umučené řeholníky v Jaroměři, povražděné měšťany chomulovské, ve dvou případech všechny katolíky za své

přesvědčení umučené (bl. Jan Kapistrán a Eneáš Sylvius), cisterciáky velehradské a zlatokorunské.

f) Uctívání památky mučedníků uměním grafickým. V Chomutově, v Uh. Brodě (dominikáni) a na Velehradě (cisterciáci) jsou na obrazech XVII. století představováni, jak andělé s nebe jim přinášejí palmy — odznaky to mučednictví. V Sedleci je na obraze připojen opis o umučení blahoslavených řeholníků tamního kláštera spolu s kartuziány pražskými. Obraz kdysi ve Zlaté koruně chovaný představuje mučení tamnějších řeholníků s připojeným citátem z Crugeriových „Sacri pulveres“ o mučednících-cisterciácích za víru zemřelých.

g) Pamětními deskami zvěčnili památku zmučených katolíků ve Zvoli u Jaroměře a ve Zlaté koruně. V Kolíně zasadili pamětní desku upálenému děkanovi Hynkovi z Ronova, však s tím rozdílem, že nebyla zasazena v kostele, ani nápisem opatřena (jak tomu jest v případech právě vyjmenovaných), nýbrž že na desce místo nápisu vyryli postavu kněze v ornátě a zasadili ji na domku stojícím opodál kouřimské brány, u níž byl upálen.

h) Zvláštní případ oslavy umučených řeholníků jest na Velehradě. Jest to jakýsi druh kultu relikvií, neboť opat Florián dal zazdít (1705) z úcty k upáleným spolubratřím do hlavního oltáře kámen, na němž stála hranice, na které husité je upálili.

i) K poslední kategorii čítám legendy, jimiž lidová poesie snažila se oslaviti katolické mučedníky doby husítké. Jako v jiných legendách, tak i v těchto, snaží se skladatelé oslaviti své hrdiny záznaky, jež se jeví trojím způsobem. Ve Zlaté koruně a později i ve Zbraslavi a Sedleci mívaly lípy, na nichž husité oběsili cisterciáky, občas tvar kapuce, na Velehradě a ve Zlaté koruně prý se potívaly jisté kameny ve výroční den umučení krví, ve Zlaté koruně nad to

ještě bylo pozorovati v kostele (v noci) tajemnou zář a posvátné zpěvy.

Všechny tyto zjevy dostatečně dokazují úctu katolíků ke svým předkům v době husitské umučeným, jež na mnoha místech zašla namnoze jenom zrušením klášterů, v nichž (jak níže ukážeme) posvátné podání se udržovalo nejdéle. Účelem této knihy jest vzkřísiti vymírající již tuto památku k novému životu, aby byla protikladem k oslavám Husovým a posilou katolického uvědomění českého lidu.

Na konec vzdávám své nejsrdečnější díky všem, kdož mi laskavě vypomohli při namáhavém shledávání rozptýleného materiálu. Jsou to jmenovitě: slovuťný p. centrální archivář H. Gross v Č. Krumlově, dpp. P. Ignác Hykede, superior dominikánů v Třeboni, P. Ambrož Tölg, archivář a bibliotekář kláštera v Oseku a † PhDr. P. Valentin Schmidt, archivář ve Vyšším Brodě.

V Brně dne 11. února 1927.

AUTOR.

I.

Předpoklady.

(Boje za svobodu církve. Dva jejich představitelé. Augustiniánští kanovníci a kartuziáni. Počátky viklefství. Boje s ním a jejich katolické oběti. Účast na odsouzení Husově. Následky toho pro katolický klerus).

Nebylo by správně, kdybychom počali hned mučedníky doby husitské. Jest nutno porozhlédnouti se po době přípravné, po období zvaném dobou předhusitskou.

Již doba předhusitská vyznačuje se velikým utiskováním církve i svými hrdiny. Víme dobře, jaký boj vedl arcibiskup Jan z Jenštejna s králem Václavem IV. Byl to boj za svobodu církve, jehož oběti a hrdinným představitelem jest generální vikář pražský Jan z Pomuka. Rovněž víme, že neméně kruté, ne-li ještě horší boje odehrávaly se tehdy na Moravě. Olomoucké biskupství a hlavně kapitola postavila se proti markrabímu Prokopovi, jenž dal za to pustošiti její statky, žoldnéři jeho vypálili olomoucký stoliční chrám, residence kanovnícké zpustošili a mnoho kněží ztýrali, ba dokonce i zmučili.

Představitelenu tohoto boje za svobodu církve není na Moravě mučedník, nýbrž literát. Jest to probošt augustiniánské kanonie ve Šternberku Bedřich. Pro potěchu duchovenstva v dobách tak trudných sepsal výklad žalmů a kantik nazvaný „Abortivus“, jež můžeme nazvati zoufalým výkřikem kněžstva pro svobodu církve pronásledovaného.¹⁾ Spis se jenom hemží nářky na utiskování se strany Prokopovy. Autor

¹⁾ Neumann, Studie o době předhusitské. (Hlídkka XLIII., 1926), str. 122.

volá na jednom místě slovy sv. Pavla (2 Kor. 1, 8): „Nesmírně nad svoji sílu byli jsme stíženi, tak že jsme pozbyli naděje o životě.“ Ale přes to neklesal na myslí, nýbrž byl pln hrdinné odhodlanosti, volaje: „Bázeň Boží vylučuje bázeň před lidmi, byť bych i byl proskřibován, vyháněn, zabíjen, na kopytech roznášen, pálen ohněm, na údech rozsápáván, přes to budu se přece více báti Tvých slov než-li jejich zloby.“ Ze slov těchto k nám již mluví nálada čistě mučednická. Pisatel projevuje ochotu obětovati za víru a církev netoliko čest a jmění, ale i svůj vlastní život. Jest si také vědom oběti, jakou někteří jeho současníci přinesli, dává jim souborný název: „Lid mučedníků.“ Jest to asi po prvé, co slyšíme slovo: mučedník.

Tak nám předvedl trpitele za svobodu církve šternberský probošt. Jednu okolnost nelze pominouti mlčením. Učinil tak člen řádů augustiniánských kanovníků. Víme o jejich intimních stycích s arcibiskupem Jenštejnem, jenž rád u nich prodléval, by načerpal sobě posily v dobách úporného zápasu s králem. Jest proto zajímavé, že i šternberský probošt se těšil jeho přízni, kterou arcibiskup vyslovil lichotivým dobrozdáním po olomoucké visitaci v roce 1393 vykonané.³⁾ Chápeme proto velmi dobře, proč se mu na druhé straně bylo báti hněvu markrabí Prokopa. O dvě léta později hledal přimluvu u jeho sestry Anny, která skutečně u Prokopa vymohla list, jimž se zaručuje bezpečnost šternberské kanonii před markrabčímí tlupami. Příznačno je, že oním listem přislíbil Prokop svou ochranu ještě jinému řádu s arcibiskupem Jenštejnem rovněž v srdečných stycích stojícímu, řádu kartuziánskému. V tomto případě se jednalo o klášter v Dolanech u Olomouce. Věc jistě zajímavá. Poznávámeť z ní, že věrnost augustiniánů a kartuziánů k církvi v dobách jejího pronásledování byla jim zdro-

³⁾ U. d., str. 119.

jem útrap, v nichž nebyli sobě jisti ani životy, ani statky.

Jak jsme naznačili, vyslovil probošt Bedřich ochotu obětovati vše za víru a církev. Takové opovrhování životem i majetkem bylo úměrně výši duchovního života jeho řádu. Svědectví nad míru příznivé nám o něm podává visitační protokol z roku 1398.³⁾ Arcibiskup Olbram ze Škvorce v něm prohlašuje stav augustiniánských kanonií v diecesích pražské, litomyšlské a olomoucké za velmi dobrý. Praví: „Milostí Nejvyššího neshledal (visitátor Petr, převor roudnický) nic pohoršlivého ani zcestného.“ Chápeme tudíž velmi dobře, že elitní tento řád, jehož visitátor byl duchovním otcem a těšitelem Jenštejnovým, dovedl přinést v dobách trudných značné oběti pro církev. Z podobných důvodů rozumíme i útiskům řádu kartuziánského, o němž víme, že vynikal jak v životě duchovním, tak i vědeckém.

Jak již jsme se zmínili, měl boj ve století XIV. vedený povahu boje za svobodu církve. Počátkem věku následujícího vzaly bouřlivé události směr jiný. Z Anglie přichází k nám nauka Viklefova, čímž vzniká nová bitevní fronta: boj za čistotu víry. Dříve spíše tiší pomocníci Jenštejnovi, řeholníci kartuziánští, zaujímají význačné postavení v boji proti bludům Viklefovým. Již dříve markrabím Prokopem proskřibovaný klášter kartuziánů v Dolanech stává se katolickou baštou, k níž se obracejí zraky přátel i odpůrců katolictví netoliko na Moravě, ale i v Čechách. Tamní převor Štěpán ostře odsoudil šířící se bludy po vlastech českých, a jak nám *Balbín*⁴⁾ prozrazuje, s nemenší horlivostí hájil katolickou nauku i jeho pražský spolubratr převor Markvart z rodu pánů vartberských. Synové sv. Brunona dostali pomocníky. Předně to byla

³⁾ Neumann, Prameny k dějinám duchovenstva v době předhusitské a Husově, (Studie a texty, 1926) str. 82. — ⁴⁾ Miscellanea, 1. IV, str. 119.

universita pražská, pak dominikáni, kteří dle pozdních ovšem svědků Cochlaea⁶⁾ a Bzovia⁶⁾ dovedli do theologických sporů účinně zasáhnouti tomismem, augustiniani-eremité představení světlím biskupem pražským Heřmanem a minorité Maříkem Rvačkou. Obhájcům katolictví bylo nastoupiti cestu hořkého utrpení, neboť šířitelé viklefství dovedli sobě získati mocné činitele světské, kteří svým nátlakem jim všemožně překáželi. Tím se boj za čistotu víry stává zároveň i zápasem za svobodu církve, za její neodvislost od moci světské ve věcech víry a mravů.

Jak se obhájcům katolictví za takových okolností vedlo, o tom vypravuje *Páleč* ve svých dvou velikých traktátech nadepsaných: *Antihus* a *De ecclesia*. Za interdiktu působila světská moc na katolické kněžstvo, aby proti přísné záповědi konalo služby Boží. Mnozí se ale tomu opřeli, začož jim bylo pykati. *Páleč* praví, že Hus tak přivodil veliké pronásledování duchovenstva.⁷⁾ Na jiném místě⁸⁾ vyjadřuje se o tom *Páleč* jasněji. Štvaní moci světské proti moci duchovní mělo za následek, že „mnozí byli zbiti, jiní zmrazení, někteří usmrceni, jiní oloupeni a vyhnáni a přemnozí ještě dnes jsou psanci.“ O jaké kněze se ve vypočítaných tu případech jednalo, o tom se dočítáme jinde.⁹⁾ *Páleč* vytýká Husovi pronásledování kněží, „z nichž mnozí usmrceni, mnozí zneuctěni a vyhnáni.“ Před slovo: „usmrceni“ klade výslovně slovo: „svatí“ a prozrazuje takto, že se jednalo o kněze vskutku ideální, kteří se nelekali vyhnanství, mučení, ba ani ne smrti. *Páleč* je zároveň těší v době tak hrozivých útisků. Dodává jim trpělivosti poukazem, že snad si mají někteří již zde odbyti svůj očistec, jiné prý snad „chce

⁶⁾ *Historia Hussitarum*, 1. IV., str. 172. — ⁷⁾ *Annales ecclesiastici*, XV., str. 553. — ⁸⁾ *Sedlák*, *Pálčův spis proti Husovu traktátu „de ecclesia“*. (Otisk z Hlídky 1912), str. 28—29. — ⁹⁾ Týž, *Pálčův Antihus* (Otisk z Hlídky 1910), str. 18—19. — ¹⁰⁾ Týž, *Pálčův spis . . . „de ecclesia“*, str. 28—29.

Bůh utvrditi v dobrém a cestou utrpení k sobě vésti. Nechť se tedy nedají odvrátiti od pravdy ani lstným přemlouváním, ani násilím ramene světského!“ „Dojem, jakým na nás utrpení církvi věrných kněží působí, jest tím větší, povážíme-li,¹⁰⁾ kterak někteří odpadali z bázně před ostouzením a nenávisť“, na jiné působil „ohled na moc světskou „naděje na povýšení a příjmy, jimiž nyní disponuje strana Husova. Vše to ukázalo se u poctivých kněží bezvýsledným. V boji za církev nedali se nikým zlákat ani uhroziti.“

Pro kněžstvo světské máme k *Pálčovým* slovům konkrétní doklad z Klatovska, kde král Václav IV. prostřednictvím Racka z Rýzemberka zabavil některým kněžím až polovici sklizně, jiným desátky nebo dobytek, ba dokonce některé i vypálil. Proti takovému pronásledování ohradilo se kněžstvo na schůzi v Klatovech někdy roku 1414 konané. Že se jednalo o duchovenstvo církvi katolické věrné, vysvítá z toho, že svou záležitost svěřilo děkanovi rokycanskému, Janovi, faráři vojenskému, aby vznesl věc u papeže Jana XXIII., jinak řečeno, aby přednesl záležitost kostnickému koncilu.¹¹⁾

O útiscích řádového kněžstva stranou Husovou máme doklad při řádě, jenž stál rovněž v každém ohledu na výši své doby a jenž byl Husovi rovněž nepohodlný. Jsou to cisterciáci. Již někdy v letech 1413 nebo 1414 potkáváme se s cisterciákem vyhnáním od stoupenců Husových z kláštera starocelského v Míšni. Opat v Heiligenkreuzu ho doporučil pohostinství kláštera sedleckého s podotknutím, že se diví, že vysoké duchovenstvo české nedovede se zhostiti Husa.¹²⁾

¹⁰⁾ U. d., str. 46. — ¹¹⁾ *Neumann*, *Prameny k dějinám duchovenstva v době předhusitské a Husově*, Studie a texty 1926, str. 218. — ¹²⁾ *Loserth*, *Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens im XIV. uund XV. Jahrhundert*, (MVGDB, XXII) str. 93—94.

Výtka ona byla upřílišněna, protože řád cisterciátský nelenil. Někdy před koncem listopadu 1414 konalo se v Praze shromáždění opatů cisterciátských, na němž opat sedlecký Jakub byl zvolen zástupcem řádu při nastávajících jednáních na sněmu kostnickém.¹³⁾ Spolu s opatem sedleckým účastnili se sněmování i opatové z Ebrachu a Nové Cely.¹⁴⁾

Na sněmu kostnickém působily Husovi největší potíže spisy Pálčovy a převora dolanského Štěpána. K neznámým až dosud osobnostem náleží absolvent studia oxfordského augustinián-eremita Jan Zachariášův, původem Švýcar, jenž v disputacích s Husem konaných docílil takových úspěchů, že papež jej za to odměnil zlatou rúží.¹⁵⁾ Jiný augustinián, Michal Mantegazza byl delegován k degradaci Husově.¹⁶⁾ Přimysleme si k tomu, že Hus prodléval jistou dobu ve vězení u dominikánů a horlivé přípravy cisterciáků do Kostnice a pochopíme, proč právě všechny jmenované řády i světší kněží, pokud měli co činiti s Husem v Kostnici, dopadli po jeho odsouzení tak zle.

Jakoubek ze Stříbra v dopise k nejmenovanému pánovi sliboval krvavou pomstu všem, kdož měli účast na procesu Husově.¹⁷⁾ Pozorujeme, že hněv obrátil se nejprve proti kartuziánům. Již v roce 1415 umírá dolanský mnich Jan u minoritů v Olomouci, kdež jest i pochován¹⁸⁾, důkaz to, že dolanští kartuziáni, bojíce se pomsty, hledali spásu za zdmi olomouckými. Z kázání proneseného biskupem lodským se dovídáme o napadení pražské kartuzie. Pozoruhodno při tom jest, že kazatel vzdal všechnu chválu pronásledovaným

¹³⁾ Tamže, str. 94—95. — ¹⁴⁾ *Hardt*, *Magnum oecumenicum Constanciense concilium*, V. str. 17. — ¹⁵⁾ *Bibliotheca Augustiniana*, (Ingolstadt 1768). Viz heslo *Joannes*. Též *Kolde*, *Deutsche Augustiner-Congregation*, str. 52. — ¹⁶⁾ *Eremi sacrae augustinianae*, I., (Řím 1874), str. 19. — ¹⁷⁾ *Sedlák*, *Hus*, str. 354. — ¹⁸⁾ *Lo-serth*, *Nekrolog des Olmützer Minoritenklosters* (AOG, 65), str. 250.

horlitelům pro víru katolickou, nazývá napadené kartuziány *svatými* a táže se: „Kolik *slavných* kněží jest vypuzeno?“¹⁹⁾ A skutečně nikterak nepřeháněl. Horliví katolíci a v první řadě kněží jali se utíkati ze svých působišť do míst bezpečných a když i tam se dovalila lavina husitské pomsty, ukázali jak dovedou za víru trpět a umírat. Vypsání jednotlivých případů hrdinské smrti za víru a církev katolickou ponecháváme kapitolu následující.

¹⁹⁾ *Hardt*, *U. d.*, III., str. 59.

II.

Akta katolických mučedníků doby husitské.

Sedmero cisterciáků na Velehradě umučených.

(Asi v únoru 1421).

I posvátný Velehrad, kolébka slovanského křesťanství, osvědčil svou věrnost a lásku k dědictví svatých apoštolů slovanských krví. Bylo to asi v únoru 1421, kdy divoké hordy moravských Táboritů přepadly klášter a provedly v něm své dílo.

Vypráví nám o tom výslech svědků zaznamenaný dne 25. října 1425¹⁾ proboštem kroměřížským Petrem z Račic na rozkaz papeže Martina V. Svědci tito byli: Martin, opat cisterciáků ve Vyzovicích, Martin, mnich téhož kláštera, Jan, farář z Moravských Budějovic, Matěj řečený Haraburda, notář z Uherského Hradiště, Hereš z Krumšína, zbrojnoš a Jan řečený Hana, oltářník od sv. Jakuba v Brně. Opat vyzovický vypověděl, kterak husité přepadli klášter a ukrutně ho „zpusťovali, vypálili, rozbořili, zbavili zboží i skvostů, nelidsky upálili *ctihodného* Jana, kdysi opata řečeného kláštera, jakožto pálého spolu s rodným bratrem a sklepmistrem, jako *nepřátelé víry a svaté Matky církve*.“ Ostatní svědkové vypovídali celkem jako vyzovický opat, jenom v některých věcech jej doplnili. Vypovídají sice o umučení sedmi členů kláštera, ale způsob, jakým se událo, nazývají netoliko nelidským, nýbrž dokonce i ukrutným. O vyplenění kláštera velehradského praví,

¹⁾ Zem. archiv mor. Klášter Velehrad, listina E 10.

Zbraně, jimiž pobíjení byli katolíci.
(Národ. museum v Praze. Obraz z Dolenského
obrázkových dějin nár. českého).

že při něm husité pobrali věci od zlata i stříbra, roucha ke službám Božím a knihy.

K těmto svědectvím přistupuje záznam v husitské kronice *Vavřince z Březové*.²⁾ Důležitý je tím, že nám vypravuje o vykonavatelích zkázonosného díla. Byli to moravští Táboři soustředění na ostrůvku v Nedakonicích u Strážnice. Vavřinec vypočítává mezi nimi tři společenské třídy: husitské kněze, zemany a sedláky. Můžeme dle toho usuzovati na dvě myšlenky, jež vedly husity ku zničení velehradského kláštera. Kněžské osobnosti dosvědčují o myšlence protikatolické, kdežto sedláci dávají nám tušiti i vlivy sociální, jevící se v pozdvižení poddaných proti vrchnosti. Kromě toho sesiluje Vavřinec svědecké výpovědi z roku 1425, pokud se týče škod učiněných po strážnické kulturní. Jestli oni mluví o mnohých knihách na Velehradě pobraných, pak Vavřinec praví, že jich bylo velmi mnoho (cum . . . libris plurimis).

Tolik nám dosvědčují souvěkovci. Z jejich výpovědí zdůrazňují toto: Opat vyzovický Martin pravil, že husité pobili velehradské řeholníky „jako nepřátelé víry a svaté Matky církve“ a opata Jana jmenuje ctihodným. Z prvního údaje vysvítá, že svědek spařoval v umučení cisterciáků velehradských projev nepřátelství ke katolické církvi a tím i nepřímou je považoval za oběti protikatolické nenávisti. Z titulu „ctihodný“ k nám mluví první projev úcty k povražděným mnichům. Že se nejedná o pouhý bezvýznamný titul, vysvítá z toho, že při zemřelých bývalo tehdy zvykem klásti slova „zbožné paměti“, kdežto titul „ctihodný“ byl formální titulaturou při opatech žijících. Z tohoto porušení až úzkostlivě tehdy zaznamenávaných titulů jest patrna snaha o projev úcty k upálenému opatovi kláštera velehradského.

²⁾ FRB, V., str. 473.

Správnost našeho dohadu potvrzuje pozdější zpráva olomouckého biskupa *Dubravia*.³⁾ Mluví zcela jasně o úctě, jaké se těšil umučený opat Jan u pozdějších pokolení ve století XVI. Právě totiž, že „dle mínění lidí“ byl to muž svatý. O sto let později pak se již setkáváme s doklady o mučednictví pobitých řeholníků velehradských. Jest to veliká kronika velehradského konventuála *P. Hirschmenzla*⁴⁾, jenž věnoval vyvrácení kláštera celou kapitolu s příznačným nápisem: „Moravští Táborité a mučedníci velehradští.“ V jeho vyprávění možno již spatřovati první stopy vzrůstající legendy. Upáleného opata Jana charakterisuje slovy *Dubraviovými*: Dle mínění mnohých lidí byl to muž svatý. O zničení kláštera již ví, že trvalo celé dva dny, nespokojuje se již s přesným údajem, dle něhož kromě opata bylo umučeno ještě šest cisterciáků, nýbrž zveličuje počet upálených slovy pro lidskou fantasii velmi účinnými: s nemálo (cum non paucis) spolubratry. Kromě toho dovede i označiti místo upálení. Bylo prý to uprostřed kostela, pod věží a počet upálených mu napovídá, že hranice byla ohromných rozměrů.

Srovnáváme-li však vypravování *Hirschmenzlovo* s líčením jeho vrstevníka, faráře v Pavlovicích nad Bečvou, *Jana Středovského*, dojdeme poznání, že *Hirschmenzel* byl poměrně opatrný, zaznamenav nám věci, které považoval za pravděpodobné, kdežto *Středovský* nám ve své knize „*Sacra Moraviae historia*“⁵⁾ předvádí již úplnou legendu.

Rozborem vypravování *Středovského* zjišťujeme trojí jeho pramen: 1.) Vlastní vynalézavost autorovu. 2.) Lidovou poesii. 3.) Látku čerpanou z minulosti.

³⁾ *Historia Bohemica* (Frankfurt 1687), str. 686. — ⁴⁾ Zem. archiv mor. Sbirka Cerroniho, rkp. II., str. 187. Ukončena r. 1702. Srov. *Dudík*, J. P. *Cerronis Handschriften-Sammlung* (Brno 1850), str. 63. — ⁵⁾ Vyšlo v Sulzbachu 1710, str. 610 613.

Výplod obrazotvornosti *Středovského* lze spatřovati ve vypsání krvavé události. Spisovatel již ví, že Táborité napadli klášter právě ve chvíli, když bratři se modlili v chóru, některým z nich podařilo se prý utéci, ostatní padli husitům do rukou. Srovnává je s beránky, které napadli ti nejukrutnější tygři, při čemž okrašluje popis jejich mučení slovy breviře vybranými z hymnu ke cti více mučedníků:

.. imposti radiant cervicibus enses caeduntur gladiis more bidentium, non murmur resonat, non quae- rimonia, sed corde impavido mens bene conscia conservat pacientiam.	(Český překlad): .. Padali pod meči podobní beránkům, ni repot nezazněl, ani žal, kví- lení, neb srdcem bez bázně, při dobrém svědomí zachovali trpělivost.
--	--

Na to dává jejich těla rozsekati a hoditi do studny, aby prý věřící nemohli sobě uschovati relikvií „z mučedníků *Kristových* a sv. církve římské.“ Druhého dne přichází (dle jeho mínění) řada na opata Jana s ostatními šesti. Bedřich ze Strážnice, kněz-odpadlík a vůdce husitů, nabízí opatovi a ostatním řeholníkům život, jestliže se přidají k nim, ale oni, odmítnuvše nabízenou milost, umírají na hranici uprostřed kostela postavené.

Tím se končí vypravování z vynalézavosti *Středovského* nade vši pochybu plynoucí a otevírá se pole poesii lidu. Když prý byli velehradští cisterciáci mučeni, tu netoliko zdi byly postříkány jejich krví, ale dokonce i kameny, jako by nad tím byly dojaty, zčervenaly! Mimo všechna pravidla přirozenosti vpily do sebe mučednickou krev a každoročně ve výroční den povraždění oněch řeholníků vypocují prý ze sebe krev.⁶⁾ Autor nám při tom prozrazuje lidový původ této pověsti, řka, že lidé spatřují něco podobného i na stěnách kapličky mimo zdi velehradské stojící

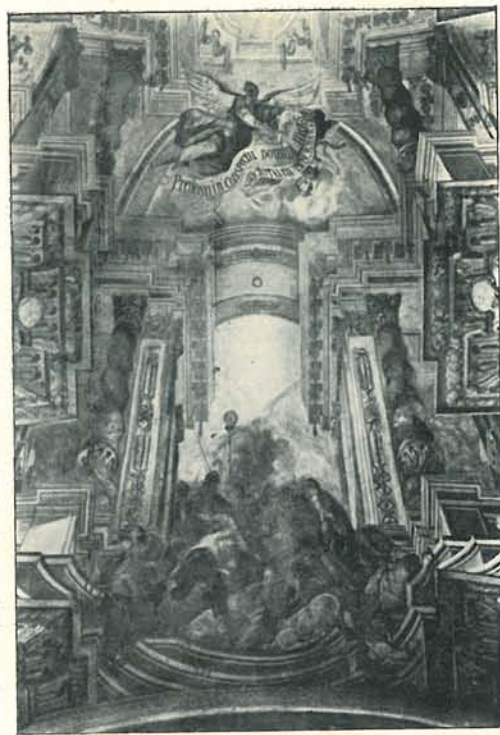
⁶⁾ Srovn. *Sedlák*, *Legends hagiografické* (Hlídkka 1906) str. 37.

(Cyrilky?), ale odmítá toto mínění jako bludné. Zároveň nám prozrazuje aspoň přibližně stáří oně zkazky. Praví, že lidé nemající pro památky smyslu, použili oněch památných kamenů v roce 1637 na stavbu nového konventu a kromě toho prozrazuje, že tito kamenní sice, ale přece jenom výmluvní svědkové byli velice nepříjemní nekatolíkům, kteří by bývali velmi rádi z nich setřeli jejich podivuhodný ráz, ale marně. Tato narážka na veřejné a církvi nepřátelské vystupování nekatolíků nám dovoluje klásti vznik pověsti o zázračném pocení kamenů do doby předbělohorské, ne-li do samotné ještě doby husitské.

Rozluštěním otázky o vzniku pověsti o potících se kamenech vyčerpáváme první část materiálu použitého *Středovským* z minulosti. Druhým bodem jest událost zběhlá za jeho vlastních dnů. Bylo to dne 10. července 1705, kdy opat Florián slavně uložil do hlavního oltáře klášterního chrámu kámen uprostřed kostela položený, na kterém dle pověsti stála hranice připravená pro velehradské mučedníky. Z úcty k nim uložili ho na místo nejdůstojnější a sice úmyslně dne 10. července, kdy vzpomínala katolická církev sedmera bratří-mučedníků. Toho dne na Velehradě vzpomínali svých sedmi bratří v kostele upálených. Vypravování *Středovského* zůstalo směřodatným na dlouhou dobu. Nejmenovaný pisatel paměti velehradských z roku 1772⁷⁾ přejal *Středovského* do slova a i pamětní kniha fary boršické uvádí doslovný jeho český překlad.⁸⁾ Nechtěje unavovati čtenáře opětováním známého již obsahu *Středovského* legendy, vytýkám z ní body tlumočící úctu k umučeným cisterciákům: *Spisovatel je nazývá mučedníky, krev jejich zove nevinnou, kterou Bůh oslaví zajisté na nebesích a na zemi ji oslavil zázračně potícímí se kamény. Prozrazuje nám i touhu po uctívání ostatků, ke které by*

⁷⁾ Archiv kláštera oseckého, rkp. I. 18. Kap. III. § 1–2. —

⁸⁾ Dle sdělení tamního farního úřadu.

Mučení velehradských cisterciáků.
(Freska v kostele velehradském z r. 1722).

zajisté bývalo došlo, kdyby (dle jeho vypravování) katané bývali jich nezničili. Ale i přes to potkáváme se s jejich viditelnými stopami: Úcta lidu ke krvavým kamenům a zasazení kamene, na němž byli upáleni, do hlavního oltáře. Dalším a nejpádňším dokladem úcty povražděným řeholníkům vzdávané jsou uvedené již verše brevíře ke cti mnoha mučedníků.

Opat Florián, do jehož doby spisovatelská činnost *Středovského* spadá, a který prokázal upáleným svým předchůdcům úctu zazděním kamene z popravního místa do hlavního oltáře, zvěčnil je i malířsky. Roku 1722 dal vymalovati na stropě kostela upálení opata Jana se šesti bratřími.⁹⁾

Po smrti opata Floriána (1724) došlo ještě k jednomu projevu úcty k velehradským mučedníkům. Generál cisterciáků poručil sepsati paměti kláštera velehradského¹⁰⁾, v nichž se potkáváme i s opatem Janem. Zpráva jest zajímavá tím, že nejmenovaný pisatel ignoruje *Hirschmenzla* i *Středovského* a místo nich uvádí výslech přísedných svědků z roku 1425. Opíraje se o výpověď opata vyzovického Martina, dle níž husité upálili řeholníky „jakožto nepřátelé víry a sv. Matky církve“, dovozuje o nich, že „byvše z nenávisti k víře v popel obrázení, slavně dokonali mučednictví, a ti, kteří zde na zemi byli příjemnou vůni Kristovou, zasloužili si státi se vůni ustavičně líbeznou.“ O opatovi Janovi samém autor vyjadřuje se takto: „Jako vynikal řeholními vlastnostmi a zbožností, tak i u víře a ve smrti byl nepřemožitelným.“

Jak z našich dokladů patrno, udržovala se úcta k cisterciákům na Velehradě umučeným hlavně v ústním podání tamního kláštera. Chápeme proto velmi dobře, proč zrušením kláštera (1784) mizí nám její stopy. S vymírajícími jeho členy mizela tradicionelní

⁹⁾ *Halusa*, Das Martyrium der Cistercienser-Mönche in Welehrad (Cistercienser-Chronik IX (1897), str. 16. — ¹⁰⁾ Rkp. osecký.

úcta k řeholníkům na Velehradě v době husitské umučeným až vymizela úplně. Nechť tyto řádky občerství jejich slavné, ale vybledlé vavříny!

Kněží upálení u hradu Richmburka.

(Masopust (před 20. únorem) 1425.)

Hrad Richmburk jest až dosud v náboženských dějinách českých znám ponejvíce jen uvězněním a mučením prvních příslušníků Jednoty bratrské.¹⁾ Za to v neproniknutelném tajemství zapomenutí byli až dosud katoličtí kněží (světští i řeholní), kteří tam roku 1425 položili život za víru, skončivše na hranici.

O události samotné víme bohužel velmi málo. *Starí letopisové čeští*²⁾ vypravují, že v masopustě roku 1425 vpadli Táboři do Chrudimska a při tom dobyli pevného hradu Richmburku. Jak tomu bývalo, utekli se na hrad kněží řeholní i světští, by tam hledali ochranu před husity. Konec Richmburku byl i jejich koncem. Jak nás listina z té doby dochovaná zpravuje, byli všichni polapení kněží vyvedeni z hradu a u něho na hranici upálení.³⁾ Listinu tu vystavil generální vikář olomoucký Šimon, jemuž tehdy podléhala i diecése litomyšlská, protože biskup Jan Železný byl správcem celé české provincie církevní. Šimon v ní jmenuje jistého kněze nástupcem nejmenovaného faráře pod Richmburkem upáleného. Listina jest zajímavým dokladem pro poznání, jací kněží byli u jmenovaného již hradu upálení. Nastupujícímu plebánovi se ukládalo, aby složil přísahu věrnosti a poslušnosti, a aby se zároveň i zavázal, že jakmile se bude moci vrátiti do farností obsazené té doby hu-

¹⁾ Goll, Chelčický a Jednota, str. 49. — ²⁾ Str. 64. — ³⁾ Kap. knih. olom. Codex, 582, fol. 117. Viz příloha č. 3.

sity, že bude proti nim rozhodně bojovati. Takové požadavky kladli církevní představení na katolické kněžstvo za doby nejkrutějšího pronásledování. Chápeme proto velice dobře, že upálený farář, jemuž dává generální vikář čestný název „ctihodný“, skončil na hranici. Úcta ona svědčí, že on i všichni, kdož pod hradem richmburským byli upálení, byli skutečně kněží neochvějně pevného katolického smýšlení. V tom nás utvrzuje i důraz, s jakým Šimon prohlašuje, že byli oni duchovní upálení od kacířů. Tím se v listině staví proti sobě oddanost ke katolické víře a církvi s nenávistí vůči nim a historik nemůže býti tudíž v pochybnostech o mučednické smrti kněží pod Richmburkem upálených.⁴⁾

Vyraždění chomutovských.

(16. března 1421).

V pátek před květnou nedělí roku 1421 přitáhla spojená vojska pražská a tábořská před město Chomutov. Hned příštího dne podnikli husité na město útok, leč bezvýsledně. Nedávše se odstrašiti, obnovili útok na zítří, t. j. na květnou neděli. Měšťané se statečně bránili, ale husité nedali se nijak odraziti, ačkoliv s hradeb městských na ně lili vařící vodu a smůlu. V neprospěch obránců byla i ta okolnost, že husité útočili na město se dvou stran zároveň, čímž bylo měšťanům znemožněno soustřediti všechny síly

⁴⁾ Při mučednických diecése královéhradecké podotýkám, že sekta Orebitů vzniklá na jejím území měla svůj zvláštní mimořádně krutý způsob mučení. Zachoval nám o něm zprávu *Eneáš Sylvius*, jenž ve své historii (přel. *Vičar*, str. 104) napsal: „Kdykoliv lidé této strany zajali naše kněze, buď je upálili, nebo pouštěli je nahé a spoutané za třeskuté zimy po ledě; které pokládali za méně významné, těm dovolili odejiti, useknuvše jim mužský úd.“

na jedno místo. Následek toho byl, že roztržení chomutovští počali ochabovati a husité vnikli se dvou stran do města, jež opánovali zároveň i s hradem.

Souvěké prameny, *Starší letopisové*¹⁾ a *Vavřinec z Březové*²⁾, odhadují počet při nastalém krveprolití pobitých na půl třetího tisíce. Sám *Palacký*³⁾, ačkoliv protestant, přiznává, že husité „jali se vztekle vražditi kohokoliv v městě živého zastihli, neodpouštějíce než některým ženám a dětem i třidceti toliko mužům, aby prý občany své pochovati mohli.“ Výrok tento na zprávě Vavřince založený nutno ještě doplniti dalším vyprávěním husitského kronikáře. Pobiím obránců chomutovských nebylo krvavému divadlu konec. Došlo ještě na ženy a dítky. Zaráží při tom, že neslýchané toto dílo provedly tábořské — — — ženy! Mistr Vavřinec vypráví o tomto hrůzném příběhu s výrazem odporu a bolesti. Píše takto: „Ale Tábořských nešlechtné ženy hřích hrozný tu jsou spáchaly. Nebo ženy a panny mužův svých a rodičův plačících ven z města vyšedše, slibivše jim, že je zdravé propustí odjíti, kteréžto když z města vyšly, je z roucha zloupivše, peníze a klenoty od nich pobravše, v jednom lise na vinnici zavřevše, ohněm všechny spálily sou ani těhotným neodpustivše.“ Tolik o krveprolití samotném. Všimněme si nyní povahy boje o Chomutov.

Obléhání Chomutova nemělo povahy dobývání města německého, nýbrž katolického. Zpravuje nás o tom předně *Vavřinec z Březové*. Rozumí se samo sebou, že jako stoupenec husitství činí tak svým způsobem. Prozrazuje totiž, kterak mezi chomutovskými a husity docházelo k vyměňování náboženských názorů. Chomutovští patrně husitům energicky odpírali, neboť *Vavřinec* nazývá jejich výroky husitům adresované rouháním. Jiný souvěký svědek a sice *nejmeno-*

¹⁾ Str. 44. — ²⁾ FRB, V., str. 476—477. — ³⁾ Vyd. Rieger, III., str. 270.

Vraždění chomutovských.

(Nahoře přinášejí andělé mučednické palmy, za Kristem klečí bíle oděni blahoslavenci. Originál XVII. stol. v museu chomutovském).

vaný katolický pisatel traktátu o původě Táboritů⁴⁾ vypočítává města od husitů dobytá, při čemž uvádí Chomutov hned na druhém místě. Měšťany v těchto městech a tudíž i v Chomutově povražděné označuje „za křesťany pevné u víře“ (constantes in fide christicolas). Co tedy husitský kronikář, Vavřinec z Březové, prohlašoval za rouhání, to katolický jeho současník prohlásil za pevnost u víře. Další zprávy o nazírání katolíků na povražděné obyvatele Chomutova nás docházejí až z doby katolické obnovy, z doby pobělohorské.

Jsou to dva jesuitští historikové, kteří vyprostili katolíky v Chomutově pro víru pobité z prachu zapomenutí. První jest *Crugerius*, jenž v druhém svazku svého díla „*Sacri pulveres*“ (1669)⁵⁾ věnuje jim vřelou vzpomínku. Slova jeho jsou tím významnější, jelikož nám flumočí, jak praví, prastaré místní podání a tudíž jsou jakousi náhradou za chybějící nám zprávy značné části XV. a celého XVI. století. Vychází při tom od chomutovského hřbitova, jenž prý až do jeho dob zvěstuje, že tam odpočívají ti, kdož z nenávisti ke katolické víře byli pobiti. Na hřbitově tom se nikdo nepochovává, což odůvodňuje z dvojí příčiny: První nese jasnou stopu lidové poesie, zpravujíc nás, že prý tam nikdo po celá ta století neměl pokoje, kdo tam byl pochován. Druhá nám prozrazuje úctu chomutovských k místu, na němž jejich předkové pro katolickou víru pobiti byli pohřbeni. Píše: „Za příčinu toho se otevřeně prohlašuje, že tato výjimečná úcta se vzdává tomuto hřbitovu proto, poněvadž na něm leží ti, které nenávist k víře dle prastarého podání povýšila nad ostatní měšťany.“ Jako tedy již v XV. století prohlašoval katolický anonym, že chomutovští zemřeli pro víru, tak i staletá místní tradice v potomstvu jejich udržovaná označovala je za oběti

⁴⁾ Höfler, *Geschichtsschreiber der hussit. Bewegung*, I, str. 529. — ⁵⁾ Str. 101–102.

stálosti u víře katolické. Jest jasno, že s touto pověstí souvisela i úcta jim vzdávaná. Proto hřbitov, na němž odpočívali, byl vyňat z používání z úcty k těm, kdož na něm odpočívali. V tom ohledu mluví ještě jasněji *Balbín*⁶⁾, jenž ve svém spise „*Bohemia sancta*“ dopovídá to, co jeho spolubratr pouze vlastně naznačil.

Balbín praví zcela jasně: „Popravním místem byl zvláště kostel a hřbitov. Proto z úcty k tolika tisícům pro Krista povražděným, kterým kacíři dali toho dne do ruky *nebeské palmy*, nikdo není na onom místě dodnes pochován, nýbrž pohřbívá se za městem.“ Nejzajímavějšího výrazu došla však úcta k chomutovským mučedníkům ve století následujícím. Tamnější rodák, rovněž jesuita, P. Josef Stephan, zavdal roku 1749 podnět k mešní fundaci na votivní mši o sv. Trojici, jež měla býti každoročně sloužena ve výroční den dobytí města od husitů.⁷⁾ V záznamu o tom v děkanské kronice učiněném mluví se úvodem o povražděných občanech chomutovských, „kteří již dojísta dosáhli blaženosti věčné.“ Účel zřízení fundace pak byl doslovně tento: „Aby Bůh Všemohoucí na přímmluvu a zásluhy těch, kteří tehdy ukončili slavnou mučednickou smrtí život za Boha a víru položený“, aby Bůh chránil město ode všech pohrom a zachoval je pevné u víře. Z fundace této podepsané reprezentanty Chomutova mluví k nám dvě důležité fakta: Chomutovští věřili, že jejich povraždění předkové jsou netoliko mučedníky, nýbrž že jsou i nebešťany a proto jich prosili za přímmluvu u Boha. Tento projev úcty nebyl asi úplně nový, neboť se s ním setkáváme již o půl století dříve, v citované již knize Crugeriově, kde se autor dovolává blahořečení chomutovských mučedníkův. Vysvětliv, proč se na chomutovském hřbitově nepochovává, praví: „... chci připomenouti

⁶⁾ *Miscellanea Bohemiae*, 1., IV., str. 135. — ⁷⁾ Děkanský archiv v Chomutově, kronika, fol. 435.

tyto věci pouze jako historicky věrohodné, které jinak žádné váhy nemají k udělení čestného titulu mučednického, jež může udělit ze své nejvyšší moci apoštolský Stolec založený od Krista na skále neomylnosti.“

Jak patrně, existoval před dvěma stoletími v Chomutově zcela vyvinutý kult mučedníků, jenž došel tak daleko, že padl i hlas o možnosti jejich blahořečení. Bylo to však pouze zbožné přání, které upadlo časem v úplné zapomenutí. Kéž by se alespoň za našich dnů splnilo, aby chomutovští měšťané pro víru pobilí byli zařazeni do seznamu katolických mučedníků a tak aby ozdobili své rodiště i celou naši vlast!

Rytíř Jan Koblih v Berouně upálený.

(1. dubna 1421).

Níže poznáme, jakou chválu vzdal *Eneáš Sylvius* katolíkům od husitů zmučeným. Při tom jako doklad uvedl jednoho šlechtice, jenž přes nejhroznější muka zůstal pevně státi při víře katolické. Jméno jeho v předmluvě k české historii sice neuvádí, ale za to je prozradil v odpovědi k pražskému purkmistru Korandovi. Jestli *Sylvius* zaznamenal všechny podrobnosti umučení Koblihova i s okolnostmi, za nichž se ono stalo, pak *Vavřinec* z Březové zachoval paměti potomstva místo a dobu hrdinské smrti Koblihovy. Stalo se při dobytí Berouna, dne 1. dubna 1421.

Vavřinec vypravuje¹⁾, že Táborité shodili rytíře Jana Koblihu ještě s jinými katolickými obhájci města s kostelní věže a je „ihned cepníci ukrutně zmlátili sou.“ Zpráva tato, kterou rozebereme níže (v kapitole III.) jako doklad *Vavřincovy* stranickosti, jest velmi

¹⁾ FRB, V. str. 478.

neúplná, neboť jak Eneáš Sylvius vypravuje, nebyl Koblih ubit hned, nýbrž byl pozvolna, za hrozných muk upálen. Dle obou zpráv *Sylviových* byl Koblih takto mučen: Husité ho vyzvali, by se k nim přidal a když vyzvání odmítnul, jali se jej zvolna mučiti. Postavili ho nad oheň a pálili „nejprve na chodidlech, pak na holeních, potom na kolenech a kyčlích a konečně na ostatních částech těla.“²⁾ Při tom jej husitští katané (jiného slova nelze užítí) stále vyzývali, „aby svolil³⁾ k přijímání pod dvojí způsobu“, ale on vždy odmítnul tak učiniti, a jak Sylvius výslovně poselstvu zdůraznil, „život svůj v jednotě církve dokonal jest.“

Dokazovati hrdinnost Kobliho jest zajisté zbytečno. Stejně není pochyby o jeho mučednictví a účte s ním spojené. Vždyť jej uvádí Sylvius za vzor těch, kteří za víru katolickou svůj život obětovali a mluví otevřeně o *mukách* velikých jemu způsobených. Jak mocně dojímal jeho smrt ještě potomní generaci, vysvítá právě z toho, že ještě po třiceti letech o ní vyprávěli Sylviovi za jeho pobytu v Čechách, anebo že někdo uznal za hodno zaznamenati zprávu o ukrutném umučení Koblihově, jež přišla papežskému legátovi do rukou. Úcta k upálenému rytíři vaně k nám ze slov Eneášových, k nimž vyprávění o smrti Koblihově bylo konkrétním dokladem: „Mužové vytrvali, kteří . . . smrt pro zákon Kristův statečně podstoupili, panují s králem svým v nebi.“

Dominikáni umučení ve Frankenštejně.

(2. dubna 1428).

Podivnou náhodou se stalo, že právě v den, kdy celé křesťanstvo vzpomínalo smrti Spasitelovy, tři

²⁾ Předmluva k historii české (Vyd. Vičar), str. 6. — ³⁾ M. Václava Korandy poselství, (*Erbén*, Výbor z literatury české), II., str. 688.

bratří dominikáni zemřeli za viru Kristovu. Bylo to roku 1428, kdy právě na velký pátek byli umučeni od husitů členové kláštera dominikánského ve Frankenštejně (u Kladska). Souvěká památka nám vypravuje o jejich hrdinské smrti takto: „Léta Páně 1428 právě na velký pátek na umučení Páně byl upálen od husitů při vchodu ku hřbitovu frater Mikuláš vápenníkův (*Carpentarii*) podpřevor tohoto kláštera, člověk *přesvatého* života, *poněvadž otevřeně kázal proti jejich sektě*. Téhož dne a z téže příčiny zabili fratera Jana, rozsekavše ho na kusy a druhého fratera Ondřeje kantorova, jáhna, zastřelili šípem před bránou vratislavskou. Tehdy zpustošili mnohá města a většínou celé Slezsko.“¹⁾

Tolik nám praví souvěká zpráva. Jest to nápis na pamětní desce upevněné kdysi u hlavního vchodu někdejšího kostela dominikánského ve Frankenštejně. Že se jedná o nápis ze století XV., vysvítá z toho, že kronika frankenštejnských dominikánů výslovně mluví „o nápisu starým písmem“ učiněném, čili o gotickém písmě.²⁾ Tím jest prokázána úplná věrohodnost pamětního nápisu, jehož si nyní blíže všimneme.

Předně se dovídáme, že podpřevor Mikuláš i frater Jan byli od husitů zabiti pro víru. O podpřevorovi se při tom dočítáme, že se choval velice neohroženě. Kázal nebojácně proti nauce husitské, začož byl upálen. Zároveň se mu i dostalo svědectví o naprosté bezúhonnosti mravní slovy, dle nichž to byl člověk *přesvatého* života. Tato slova, jakož i okolnost, že pamětní deska byla upevněna při bráně kostelní, jsou nám již projevem jakési první úcty k umučeným dominikánům. Pravím: umučeným, neboť dle našeho svědectví zemřeli skutečně za víru.

K našemu nápisu druží se ještě pramen druhý a sice kronika slezského františkána *fr. Dětmara*.³⁾

¹⁾ Latinský text viz v *Grünhagenových* Fontes rerum Silesiacarum, VI., str. 174. — ²⁾ Tamže. — ³⁾ U. d., str. 175.

Dětmar žil právě v oné době a zaznamenal stručnou zprávu, jež výborně doplňuje pramen první. Husité chytili podpřevora, postavili ho na hromadu z roztrískaných obrazů svatých a upálili jej na ní. Kromě toho mluví i o uvěznění „ze srdce dobrého“ převora, o němž se v nápisu vůbec nedočítáme. Ze slov těchto k nám mluví vřelá účast na utrpení frankenštejských dominikánů i úcta k nim zároveň.

Památka umučených dominikánů nevymřela. Měli frankenštejnští na ně upomínku zvláště účinnou. Jako kdysi v dobách pronásledování prvních křesťanů věřící sbírali relikvie mučedníků, tak i ve Frankenštejně posbírali věřící zbytky z těl umučených řeholníků a opatrovali je, jako vzácný poklad. Později byly ony ostatky vystavovány v kostele dominikánů k veřejnému uctívání. První, kdo nám o této zajímavé věci vypravuje, jest *Balbín*. V jeho *Miscellanéich* čteme: „Dnes ukazují se v tomže kostele kazatelského řádu jejich ostatky důstojně uzavřené ve schránkách, kteréž jsem já, když jsem r. 1654 do Frankenštejna přišel, uctil, jak se slušelo.“³⁾ Ostatky ty se částečně zachovaly až do dnešní doby. Dle sdělení městského farního úřadu ve Frankenštejně chovají se v sakristii i s ověřovacími listinami. Všimneme sobě blíže jejich znění, které nám jednak předvádí historii ostatků, jednak nás uvědomuje o účtě jim vzdávané.

Ověřovací listina relikvií pochází z roku 1727 a byla vystavena dominikánem Karlem Seidlem, předsedou místního bratrstva růžencového. Dle jeho svědectví chovaly se relikvie v kostele dominikánském ve svém původním stavu až do třicetileté války. Tehdy byly od Švédů částečně odvlečeny, zbytek však zůstal tam. Relikvie byly tehdy vystaveny v kostele k veřejnému uctívání. Jednak mluví o tom *Balbín* v citovaném již svém výroku, jednak se o tom dočítáme v ověřo-

³⁾ *Miscellanea*, I. IV., str. 171.

Relikvie dominikánů ve Frankenštejně upálených (1428).
(Reprodukcce z Jendritzova: *Das Mönchs- und Klosterwesen Frankensteins*).

vacím listě, dle něhož byly ostatky přeneseny roku 1724 z klášterního kostela do sakristie, odkudž byly po třech letech (po dokončené obnově chrámu) dány opět na své místo. Když roku 1815 přešel bývalý dominikánský kostel v držení protestantů, přešly relikvie do majetku městského katolického farního úřadu, kdež se chovají i s ověřovací listinou až dosud.

Největší cena ověřovací listiny spočívá ve zprávách o uctívání umučených řeholníků. P. Karel Seidel počíná ji těmito slovy: „V této schránce jsou uloženy kosti tří *blahoslavených* bratří kazatelů, kteří byli roku 1428 od husitů *korunováni mučednictvím*.“⁴⁾ V závěrečné poznámce pak dodává: „Tyto posvátné trofeje byly z kostela dominikánského u sv. Kříže přeneseny převorem P. Bartolomějem Neumannem (?) do sakristie . . . však *k vůli uctívání, a aby Bůh . . . byl chválen ve svých svatých, tytéž ctihodné ostatky* byly léta Páně 1727, dne 27. září, v den přenesení sv. Stanislava, biskupa a mučedníka, přeneseny, omyty, ozdobeny a na dřívější místo uloženy.“ P. Seidel připojil ke svému osvědčení ještě tuto prosbu k umučeným spolubratřím: „*Vy, svatí Boží, račtež orodovati za mne i za všechny vás uctívající.*“ Z posledních těchto slov poznáváme, že frankenštejnští dominikáni se svými věřícími byli pevně přesvědčeni, že jejich mučedníci z doby husitské jsou zcela jistě s ostatními svatými u Boha a proto jich vzývali o pomoc. Totéž mínění k nám mluví i z okolnosti, že relikvie byly důstojně uloženy na své dřívější místo v den přenesení ostatků sv. Stanislava, biskupa a — — mučedníka!

Dalším dokladem úcty jim vzdávané jsou výroky jezuitských dějepisců *Balbína* a *Crugeria*. V uvedeném již výroce mluví *Balbín*^{4a)} o svatých mučednících a končí touto nadšenou chválou: „*Slavná zajisté hranice a triumfální smrt* mezi tolika svítícími obrazy

⁴⁾ Viz přílohu č. 8. — ^{4a)} U. m.

Krista a svatých, aby se stal *mučedníkem*, protože následoval (Krista) při smrti a že *sebe sama obětoval Kristu v obět zápalnou.*“ *Crugerius*⁵⁾ připojuje některé poznámky k pamětní desce frankenštejnské. Důležité jest, že srovnává jáhna Ondřeje se sv. Šebestiánem, s nímž měl stejnou smrt (zastřelení šípem). Důležitá jest ona poznámka proto, že *Crugerius* jest jediný, jenž i o tomto bratru mluví výslovně jako o mučedníkovi, řka, že obnovil mučednictví sv. Šebestiána.

K úctě umučeným dominikánům ve Frankenštejně vzdávané nutno ještě připojiti poznámku se stanoviska církevně-právního. Jak známo, jest veřejná úcta před beatifikací vzdávaná vážnou překážkou. V našem případě tomu tak není, jak ukazuje osud relikvií po zrušení klášera. Po sekularisaci (1811) přišly do bratrského kůru nad sakristií, odtud do kaple nyní P. Marii lourdské zasvěcené, z kaple putovaly do komory pro mešní roucha a na faru. Nyní jsou ostatky zase uloženy ve skřínce a zase v sakristii⁶⁾, jak na obrázku vidíme. Z těchto míst, po kterých relikvie s mučedníky putovaly, dá se určitě souditi, že aspoň od roku 1811 již nepožívají veřejné úcty. Kromě toho existovala ona úcta již dávno před Urbanem VIII. V případě zahájení beatifikačního procesu netřeba se tudíž po této stránce obávat nějakých nesnází. České provincii dominikánské přejeme ze srdce, by se jí dostalo nové oslavy blahorečením jejich mučedníků doby husitské!

Zavraždění pana Oldřicha na Ústí Sezimově.

(Asi 10. dubna 1420).

Nejmenovaný latinský veršovec, jenž r. 1418 složil rýmy kritisující jednání některých čelných sou-

⁵⁾ Sacri pulveres III., str. 131. — ⁶⁾ *Jendritzka*, Das Mönchs- und Klosterwesen Frankensteins, Frankenstein 1926, str. 10.

věkovců⁴⁾, rozepsal se i o pánech z Ústí Sezimova. Jsa katolického smýšlení, vytýká jim zpronevěření se víře po předcích zděděné, víře katolické. Jejich odpad od víry prohlašuje za skvrnu lpící na jejich až dosud čistém štítě. Sám Bůh vyvolil k jejímu odstranění pana Oldřicha z Ústí tvořícího v celém rodě čestnou výjimku. On jediný zůstal víře po otcích věren.

Takové vysvědčení dal panu Oldřichovi anonymní veršovec. Další události na panství Oldřichově nezklamaly jeho naděje. Jak nám o této věci dobře zpravený *Eneáš Sylvius* ve své kronice vypravuje²⁾, hájil Oldřich na svých statcích katolictví, vypovídaje z nich všechny přívržence husitství. Tím se stal příznivcem nové nauky trnem v očích a proto jakmile si na Táboře zvolili své hejtmany vrhli se hned na pana Oldřicha. Ten se uzavřel na pevné tvrzi nedaleko Ústí zvané Sedlec a postavil se útočníkům statečně na odpor. Když opevnění padlo, tu jak vypráví *Vavřinec z Březové*³⁾, Táboři „pana Oldřicha, pána Ústí, cepami sou umlátili a nohy jemu usekavše, do ohně uvrhli.“

Nikdo nebude pochybovati, že pan Oldřich z Ústí položil život za víru katolickou. Důkazem toho jest i pověst jeho u potomních pokolení. *Eneáš Sylvius* nazývá Oldřicha s bratrem Prokopem „vznavači pravé víry“, dominikán *Bzovius*⁴⁾ (1622) pak klade husitům Oldřicha mučícím taková slova do úst, že nelze pochybovati o tom, že považoval ho za mučedníka. Když prý husité usekávali panu Oldřichovi nohy (*Bzovius* omylem píše ruce), tu prý při tom volali: „Již nebudeš utiskovati husitů!“ *Balbín*⁵⁾ dává Oldřichovi jméno: „Přeostřý obhájce katolické víry a nepřítel kacírů.“

Na druhé straně jest zajímavo stopovati, jaké nesnáze budilo utrpení páně Oldřichovo nekatolickému

¹⁾ Documenta, str. 697. — ²⁾ Přel. *Vičar* (Svět. knih.), str. 96. — ³⁾ FRB, V., str. 362–363. — ⁴⁾ Annales ecclesiastici, sv. XV., str. 597. — ⁵⁾ Miscellanea, IV., str. 122.

překladateli kroniky Sylviovy, *Konáči z Hodíškova*. Jestli katoličtí autoři pochvalně vzpomínají jeho horlivosti u víře a smrti za ni položené, pak husitský spisovatel snaží se všemožně seslabiti jeho mučednickou povahu. Proto již *Vavřínek z Březové* (jak jsme poznali) zaznamenává pouhou událost bez jakékoliv poznámky, zatím co při husitech podobně zahynuvších mluví otevřeně o mučednictví; *Konáč* přeměnil ono místo Sylviovy kroniky tak, aby horlivost víry Oldřichovy byla úplně setřena. Místo Sylviových slov: „vynavači pravé víry“ klade: „římské víry následovníci“, v dalším pak vypravování klade slovo husita na roveň se slovem Čech, čímž vzniká tato roztomilá změna: Oldřich s bratrem Prokopem nevypudil „nemalou část obyvatelstva souhlasícího s *kacíři*“, nýbrž vypověděli „nemalý lidu díl . . . s *Čechy* smýšlející.“ Tedy dle *Konáče* nebojoval pan Oldřich za katolickou víru, nýbrž utiskoval české lidi, jakoby český katolík nepatřil do českého národa!

Horlivost páně Oldřicha z Ústí a konečná jeho smrt za víru, úcta, již se proto těšil u katolíků a nenávist u nekatolíků nám jasně dokazují, že vybledlá památka tohoto katolického mučedníka si zaslouží, aby znovu ožila.

Kartuziáni v Sedleci umučení.

(28. dubna 1421).

Jak jsme v předpokladech naznačili, patřili kartuziáni k nejhrořlivějším obráncům katolictví již v době Husově. V kritické době po jeho smrti nastalé hájili svou církev s úsilím ještě větším, což jim bylo osudným. Jsouť mezi prvními oběťmi husitské pomsty. Byvše nejprve vydáni řádění pražské chátry, skončili po různých útrapách smrtí mučednickou.

Mučedníci z řádu kartuziánského jsou po jisté stránce mezi katolickými mučedníky doby husitské zjevem ojedinělým. Zanechali nám totiž po sobě dva dopisy, jimiž nám dávají nahlédnouti do svých duší. A ta nálada, jaká z nich k nám mluví, nás velmi živě upomíná na světce, kteří dle vypravování legend přímo planuli touhou zemřítí pro Krista. Abychom porozuměli jejich dopisům, vylíčíme nejprve události, jež jim předcházely.

Hned druhého dne po smrti krále Václava IV. (17. srpna 1419) jali se husité vytloukati fary a vůbec duchovenstvo. Svou „práci“ skončili vyplněním kartuziánů na Smíchově. Vyživše klášter, zjímali všechny řeholníky a odvedli je na staroměstskou radnici, by tam s nimi vedli učenou hádku o přijímání z kalicha. Rozkácený dav jim cestou na potupu zpíval rozličné posměšné písně a když přišli na pražský most bylo slyšeti výkřiky: „Pochovejme je zde!“ Mnozí při tom činili na mnichy hrozivé posuňky zbraněmi, věřící pak nemohli se zdržeti slzí nad utrpením vzorných řeholníků. Tyto scény se opakovaly, když polapení kartuziáni došli k radnici. Sotva že za nimi zapadla radniční brána, počali někteří opět volati: „Zaveďme je zpět k mostu!“ Leč konšelé, uslyševše to, rychle je zavedli k sobě do své světnice, kde jim na omluvu vysvětlili, že je dali na radnici jen proto zavést, aby jich mohli ochrániti před zuřivým davem. Potom jim vykárali místnost, v níž přese všechno rozčilení konali noční modlitby, jakoby byli ve svém klášteře. Druhého dne, když konšelé viděli, že kartuziáni nejsou v Praze jisti životem, převedli je nejprve do cisterciátské koleje řečené „Jerusalem“, odtud pak do tak zv. saského domu a konečně je doprovodili branným průvodem do kláštera sedleckého, kdež je cisterciáci přijali s největším soucitem. Zatím v Praze vyplnili husité jejich kostel, otevřevše v něm dokonce i hroby v touze po uschovaných pokladech a na konec ho i s klášteřem zapálili.

Poznavše takto hořký osud pražských kartuziánů před jejich příchodem do Sedlce, všimneme sobě duševní nálady, s jakou všechny své útrapy snášeli. V dopise kolem 21. října 1419 ze Sedlce do Norimberka poslaném¹⁾ píše nejmenovaný kartuzián převorovi téhož řádu: „Prosím vás, nejmilejší bratře, abyste se nijak nezarmucoval z těchto událostí zběhnuvších se z dopuštění Božího, nýbrž abyste spíše blahopřál nám trpícím a zarmouceným *za pravou víru* a za *spravedlivou poslušnost. Kéž bychom se takto stali hodnými, bychom něco vytrpěli za jméno Kristovo . . .* abychom mohli (to všechno) vytrvale snášeti, statečněji vzdorovali a slavněji triumfovali, *kdyby se něco podobného (ještě) stalo anebo kdyby došlo k věcem přínášejícím smrt, abychom i na vaše přímluvy dosáhli koruny věčné blaženosti* po takovýchto bojích a těžkých pracích.“ Z následujících slov k nám již mluvívá nepokrytá touha po mučednictví: „Ačkoliv jsme utrpěli ztrátu na věcech, přece jsme neutrpěli žádných poranění, která, kdyby se nám *takto nevinně mučeným* bývala přihodila, pak by toto utrpení na konci tohoto strastiplného života bylo spíše radostným, a to *pro smrt vzácnou před očima Páně*“ . . . *neboť utrpení na tomto světě není úměrně budoucí slávě, ve kterou doufáme, chtějíce vstoupiti po mnohých trampotách do království nebeského.*“²⁾ Ještě jasněji se o tom dočítáme v listě druhém datovaném v Sedlci dne 7. ledna 1420.³⁾ Nejmenovaný kartuzián píše, jak husité litovali, že jich nechali na živu, k čemuž dodává: „Kdyby se to bývalo zalíbilo Bohu, býval by nám za to mohl udělit *věčnou korunu.*“

Jak patrně, snášeli pražští kartuziáni všechny útrapy s radostí, ba dokonce se i těšili, že budou

¹⁾ Palacký, Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges, sv. I, str. 9. — ²⁾ Tamže, str. 11. — ³⁾ Tamže, str. 14.

Husitskými cepy rozbité lebky řeholníků sedleckých.
(Kostnice sedlecká).

moci položit i svůj život za Boha v naději, že se jim za to dostane koruny mučednické.

Netrvalo dlouho a jejich naděje se splnila. Dočkali se hrdinné smrti ve zdech pohostinného kláštera sedleckého, kde žili z podpor přikázaných jim králem Zikmundem.⁴⁾ Dne 28. dubna 1421 přepadla vojska Žižkova klášter a všechny řeholníky v něm pobila. Dalších zpráv o dobytí kláštera sedleckého a o umučení cisterciáků a kartuziánů se nám naprosto nedostává. S jistotou však můžeme říci, že jejich památka v potomních generacích nevymřela, nýbrž že v jejich paměti žili jako mučedníci a světci. Dokladem toho jest t. zv. *Menologium* řádu cisterciátského v roku 1653 v Antverpách vyšlé⁵⁾, ve kterém čteme: „V klášteře sedleckém umučení *blahoslavených* mnichů cisterciátských, kteří byvše od husitů umučeni *pro vyznávání katolické víry, zasloužili sobě korunu nesmrtelnosti*. Jim byli přidružení mniši-kartuziáni, kteří jsouce od našich s láskou pohostinsky přijati, téhož dne, na tomže místě a z *téže příčiny jako mučedníci vstoupili do nebe*.“ Tutéž zprávu opakují pozdější cisterciátská martyrologia (z roku 1689 a 1726), kde čteme:⁶⁾ „V klášteře sedleckém, v Čechách, *umučení sv. mnichů, kteří zároveň se sousedními kartuziány byli od husitů pobiti pro katolickou víru*.“

Jak tedy patrně, těšili se kartuziáni v Sedlci umučení pověsti světců a mučedníků. Nebylo tomu však pouze na rozhraní století XVII. a XVIII., nýbrž bylo tomu již daleko dříve. Již u *Hájka* († 1553) se potkáváme se stopami úcty k umučeným kartuziánům pražským.⁷⁾ Kronikář se totiž snaží oslaviti je zázrakem, jež si proto zvláště vymyslel. Navazuje na první list ze Sedlce do Norimberka poslaný, píše dle něho, kterak internovaní řeholníci se po celou noc modlili

⁴⁾ Tamže, str. 14. — ⁵⁾ Chová se v knihovně kláštera osekého. K 28. květnu. — ⁶⁾ Str. 145. — ⁷⁾ Kronika česká (něm. vydání, Lipsko 1718), str. 672.

na staroměstské radnici, k čemuž přidává tento „zázrak“: Když ráno k nim vstoupil strážce, nalezl prý jich místo jedenácti pouze deset. To ho přimělo, aby dával na kartuziány lepší pozor. I uzavřel pevně dvěře, ale přes to scházel zase jeden. Konšelé je proto zavolali k sobě a tázali se jich, kam přišli jejich dva druhové a jak z vězení vyvázli. Tu jim odpověděli, že když při modlitbě padli na kolena, vždy jeden před ukončením zmizel. Primas na to poručil, aby nétoliko byly dvěře dobře uzavřeny, ale dokonce prý dal i okna zabednití a veřeje i okna zapečetiti. Přes to však ráno zase jeden scházel. Konšelé prý takto nabyli přesvědčení, že se jedná o skutečný zázrak a propustili proto řeholníky na svobodu. „Zázrak“, jímž chtěl Hájek oslaviti pražské kartuziány, přešel i do *Pešinova* Martu⁸⁾ a *Beckovského* Poselkyně.⁹⁾ Rozdíl mezi oběma autory je však ten, že Pešina pouze cituje, kdežto Beckovský zároveň je označuje za mučedníky. Dle něho kartuziáni „přijdouce do sedleckého klášteřa, v něm Pánu Bohu až do svého mučednictví horlivě sloužili.“ Kromě toho přidal Hájek kartuziánům ještě jinou, pro mučedníky rovněž příznačnou ozdobu, totiž trnovou korunu, což od něho přejímají oba zmínění již katoličtí historikové, Pešina a Beckovský.

Zbývá na konec ještě několik historicko-kritických otázek. Předně: Jaké důvody rozhodovaly při pronásledování kartuziánů? Nejmenovaný veršovec klade lidem na pražskou kartuzii útočícím do úst slova, z nichž by se dalo souditi, že lid útočil na klášter jako na německou baštu.¹⁰⁾ Domněnka ta by se zdála býti tím oprávněnější, jelikož se s ní setkáváme i v historii *Eneáše Sylvia*.¹¹⁾ Ve skutečnosti byl zde národnostní moment pouze podružného rázu, neboť husitský kronikář, *Vavřinec z Březové*¹²⁾, udává zcela

⁸⁾ I, str. 457. — ⁹⁾ I, str. 647. — ¹⁰⁾ *Erhen*, Výbor z literatury, II., str. 253. — ¹¹⁾ Přel. *Vičar* (Svět. knihovna), str. 93. — ¹²⁾ FRB, V., 347.

jasně dvojí příčinu čistě náboženskou: 1. Protože souhlasili s odsouzením Husovým „a 2. že se protivili rozdávání pod obojí způsobou.“

Druhá otázka jest, jedná-li se skutečně o pražské kartuziány v Sedlci umučené. Otázku tu po prvé rozhodil *Balbín*¹³⁾ a sice z těchto důvodů: 1. Kartuziánské prameny ničeho nevědí o umučení pražských členů v Sedlci. 2. Kartuziáni prý byli dovedeni do Brna. 3. Jeho spolubratr *Crugerius* tvrdí, že v Sedlci byli povražděni kartuziáni z Poděbrad a nikoliv z Prahy. Konečného úsudku se *Balbín* vysloviti neodvažuje, nýbrž zachovává značnou rezervu: Jest možno, tak soudí, že někteří odešli na Moravu, někteří ale v Sedlci zůstali. Ohledně poděbradských řeholníků nevyklučuje nikterak možnost jejich pobytu v Sedlci, což odůvodňuje jednak poměrnou blízkostí jednak dobrými styky.

Máme dva prameny, jež jsou v této otázce rozhodující povahy. Jest to předně námi již citovaný druhý list pražského kartuziána ze Sedlce do Norimberka poslaný a za druhé městská kronika magdeburská. V závěrečných slovech dopisu praví pisatel, že byl „s některými bratry . . . u krále v Brně“. *Zikmund* jim přikázal, aby zůstali pohromadě¹⁴⁾, pročez oni se vrátili do Sedlce zpět a žili tam dále. Jest to věc úplně jasná: Když jim král slíbil, že obnoví vypálený klášter a že je zatím bude živiti na své útraty, pak se rozumí samo sebou, že ho také poslechli, když jim poručil, aby se nikam nerozcházeli a zůstali pohromadě. Jinak by se ona deputace konventu jistě nebyla vrátila z Brna do Sedlce. Druhým dokladem o povraždění kartuziánů pražských v Sedlci jest kronika sepsaná magdeburským městským písařem *Engelbertem Wusternitzem*. Jest to pramen hodno-

¹³⁾ *Miscellanea*, 1., IV., str. 120. — ¹⁴⁾ *Palacký*, *Urkundliche Beiträge*, I, str. 14.

věrný¹⁵⁾, jednak proto, že jeho pisatel býval na dvoře královském v Bavořích, Uhrách, ve Slezsku a i v Čechách, kde zajisté míval dobré informace, a jednak že psal své paměti právě v letech 1411—1421, do které naše událost spadá. Wusternitz napsal: „Potom dobyli Kutnou horu a zapálili do základu krásný klášter sedlecký pod Horou, kde byli polapeni pražští kartuziáni a kolik tam bylo mnichů, ty všechny usmrtili.“¹⁶⁾ To jsou dvě neklamná svědectví o pobytě pražských kartuziánů v Sedlci, z nichž druhé vypovídá i o jejich umučení. Sluší zde připomenouti, že i patrně domácí podání nevyklučovalo ještě v XVIII. století účast pražských kartuziánů na mučednické smrti s cisterciáky sedleckými. Je to předně citovaný již výrok *Beckovského*, dle něhož kartuziáni v Sedlci „až do svého mučednictví“ sloužili Bohu a oslavné kázání z roku 1742, v němž jesuita *P. Svojský* mluví o pobitých cisterciácích, „nepočítaje Kartuziány, an z Prahy a z Poděbrad do kláštera laskavě byli přijati.“¹⁷⁾

Třetí otázka se týká dne jejich umučení. Magdeburská kronika je klade na 16. březen 1421, cisterciátské *Menologium* i obě martyrologia uvádějí 28. květen a citovaná právě promluva *P. Svojského* zpravuje nás o 25. dubnu. *Palacký*¹⁸⁾ klade dobytí kláštera sedleckého po kapitulaci Kolína, t. j. po 22. dubnu, tak že správným se zdá být poslední údaj, dle něhož umučení mnichů sedleckých se stalo 25. dubna.

O umučení sedleckých cisterciáků se nám nedochovalo vůbec žádných zpráv ani současných, ani pozdějších. Ve zkáze kláštera jest možno spatřovati odvetu za statečné hájení katol. víry doma, i za hranicemi, t. j. na koncilu kostnickém, jehož se účastnil sedlecký opat Jakub.

¹⁵⁾ Magdeburger Schöppenchronik Chroniken der deutschen Städte, VII., Lipsko 1869), str. XXV—XXVII. ¹⁶⁾ Tamže, str. 356. — ¹⁷⁾ Farní archiv sedlecký. — ¹⁸⁾ Dějiny III., str. 273.

Upálení petrovického faráře Ocelky.

(12. května 1425.)

Snad nejhůře se vedlo katolíkům jihočeským. Teror provozovaný bratrstvem tábořským byl takový, že sám husitský kronikář, *Mistr Vavřinec z Březové*¹⁾, srovnává jej s řádním Neronovým. Jiný důkaz o tom podává listina, kterou probošt augustiniánských kanovníků v Třeboni doporučuje k pohostinství své spolubratry nucené z kláštera pro nejistotu života uprchnouti.²⁾ Praví v ní, kterak „nelidské, živé a téměř od staletí neslýchané pronásledování . . . již vzrostlo do takové míry, že netoliko kněží církvi římské věrní a jí poslušní jsou hubeni topením, upalováním a jiným vybraným způsobem, ale i ostatní věřící podobnými anebo ještě většími mukami jsou zvířecky zprovozováni se světa.“ Z celé spousty takových obětí za víru katolickou v jižních Čechách položených známe pouze několik málo jmen. K nim náleží farář petrovický Ocelka.

O utrpení a smrti Ocelkově zachovalo se nám pouze několik suchých dat. Svou věrnost ke katolické víře osvědčil při tažení tábořského hejtmana Jana Bzdinky proti Menhartovi z Hradce. Bzdinka přitáhnul dne 11. května (1425) k městu Třeboni, chtěje se ho násilím zmocniti. Ale měšťané jej statečně odrazili.³⁾ I odtáhli husité k Novému Hradci dobytí jej a zapálili. Tam napadli petrovického faráře Ocelku a upálili jej. Tolik nám o něm vypravuje záznam XVI. století. Jest sice velmi stručný, ale důležité jest, že nám prozrazuje příčiny Ocelkova upálení, totiž smrti za víru katolickou. Praví, že Táborité ho upálili jako „protivníka svého.“

¹⁾ FRB V., str. 425. — ²⁾ Archiv třeboňský, Historica č. 220. — ³⁾ Tamže, č. 261

V pamětech pozdějších pokolení žil farář Ocelka jakožto oběť za víru. Dosvědčuje to *Balbín*⁴⁾, jenž patrně v oněch místech byl, neboť se odvolává na vypravování tamních měšťanů. Dle něho chytili husité faráře Ocelku, zabeďnili jej do vysmoleného sudu a zapálili. Balbín o něm výslovně pravil, že položil život za víru. S ním prý podobným způsobem sešlo se světa mnoho věřících. Spolehlivost údaje Balbínova vysvítá z toho, že připouští toliko nespolehlivé datování události, ale nikoliv příběh samotný. Praví totiž: „Nemohu pochybovati o dějinné události, zvláště je-li potvrzena vypravováním měšťanů, leč o době, (kdy se sběhla) dá se dohadovati.“

Petrovický farář Ocelka byl tedy skutečně mučedníkem. Starý záznam o něm nepokrytě praví, že ho Táboriti zavraždili jenom proto, že byl katolickým knězem, ústní podání Balbínem zachycené o něm praví, že umřel za víru, což potvrzuje i *Beckovský*⁵⁾, jenž o tažení Bzdinkově píše, kterak na něm husité „katolky mečem i ohněm hubili.“

Čtyři dominikáni utopení ve Zvoli u Jaroměře.

(Před 16. květnem 1421).

Obléhání Jaroměře husity vyžádalo sobě oběti v osadě Zvoli, kde byl malý dominikánský klášter obývaný pěti členy. Husité, přitrhnuvše k Jaroměři, zmocnili se za jejího obležení zvolského klášteríka, při čemž polapili čtyři dominikány. Pouze frater laik jménem Jan spasil se útekem. Jeho spolubratry husité svázali, naložili na vůz a hodili do Labe. Takový byl konec zvolského konventu.

⁴⁾ Miscellanea, 1, IV. str. 163–164. — ⁵⁾ Poselkyně, I. str. 724.

Pamět o tom zaznamenal nám zmíněný bratr Jan, jenž se skryl v Jaroměři v prvním domě u brány městské. Způsob, jakým zachoval památku utopených spolubratří jest originelní a tlumočí zároveň i úctu k nim. Zápis v barbarské latině složený neučinil v některé knize, nýbrž uprostřed oltářní mensy kostela zvolského. Učinil tak roku 1425, t. j. v době, kdy klášter i s kostelem byly již čtyry léta v rozvalinách. Později opsal někdo jeho zápis do knihy náležející druhdy klášteru zvolskému. Rukopis onen nalezl v jaroměřském archivě městském *Balbín* a otiskl jeho památný záznam v III. svazku svých *Miscellaneí*.¹⁾ Otisknutím jediného tohoto dokladu o zkáze kláštera ve Zvoli splnil Balbín přání bratra Jana, aby potomstvo vzpomínalo na mučednickou smrt jeho spolubratří. Pozdější pokolení skutečně na ně nezapomnělo. Dalo totiž zhotoviti pamětní desku, do které dalo vrýti část zápisu fratera Jana, v níž se mluví o založení a záhubě kláštera zvolského. A jako kdysi pisatel pamětního zápisu zaznamenal svou zprávu na oltářní desce konventního kostela, tak i zvolští dali pamětní desku připevnili uvnitř kostela na stěně, aby si při pohledu na ni vzpomenuli na ty, kdož v oněch místech před stáletími umřeli za víru. Dá-li někdo utopeným řeholníkům upevniti pamětní desku v tom kostele, v němž kdysi Pánu Bohu sloužili, jest to tuším, neklamný důkaz úcty jim vzdávané.

¹⁾ Str. 154–155.

Augustiniáni-kanovníci a kněží světští umučení v Jaroměři.

16. května 1421).

Město Jaroměř padlo husitům do ruky dne 13. května 1420. Jak *Palacký*¹⁾ vypravuje, bylo mě-

¹⁾ Dějiny, III., str. 276 (Vyd. Rieger).

šťanům povoleno, by odtáhli z města s holým životem; ale když dne 15. května jaroměřští odtáhli, „Táboři nedali se zdržeti, aby schytavše některé z nich, jedny v Labi neutopili, druhé v polích ohněm nespálili.“ Když takový osud postihl obyvatele-laiky, pak ovšem není divu, že kněžím bylo tím hůře.

Zprávu naprosto věrohodnou o umučení kněží jaroměřských nám zaznamenal opat augustiniánů v Zaháni *Ludolf*. Spolehlivost její vyplývá jednak z toho, že *Ludolf* žil v oné době (kol r. 1350—1422)²⁾, jednak z toho, že byl ve styku se spolubratry pro víru z Čech vyhnanými.³⁾ Opat *Ludolf* vypravuje nám tolik:

V Jaroměři měli augustiniánští kanovníci faru. V čele kláštera stál probošt Štěpán, maje po ruce 7—8 spolubratří. Všichni tito kněží spolu ještě s jinými 14 duchovními byli od husitů polapeni a dáno jim na vybranou: Buď se přidati k nim anebo zemřít. Probošt Štěpán se při této volbě zachoval zvláště hrdinně. Byl prý totiž velmi dobře znám s vůdcem husitů, který mu nabízel život. Ale on (jak *Ludolf* praví) „raději chtěl se svými bratry podstoupiti slavnou smrt, nežli aby vedl potupný život s odsouzenými a zavrženými husity.“⁴⁾ Tak tedy skončil na hranici zároveň s ostatními kněžimi a řeholníky.

Správnost údaje *Ludolfova* potvrzuje i husitský kronikář, *M. Vavřinec z Březové*. Jako příslušník konservativní strany pražské oslře odsuzuje nejprve porušení daného slova civilnímu obyvatelstvu, nazýváje za to radikální Tábority „lidem lotrovským.“ Ovšem ani ke katolíkům nejeví mnoho lásky, pročez nepíše o mučednické smrti jejich kněží a řeholníků s takovým respektem jako *Ludolf*, nýbrž jednoduše praví, že vítězové „upálili kněze nechťející souhlasiti se čtyřmi články“ tvořícími podklad husitské nauky. Důležité při

²⁾ *Loserth*, Tractatus de longaevo schismate (AOG, LX., str. 353 a 371. — ³⁾ Tamže, str. 498 — ⁴⁾ *Ibid.* 493 494.

tom jest, že tři kněží dostali milost, přistoupiše na věroučné názory husitské. Z toho vyplývá, že v Jaroměři bylo umučeno dohromady 17 kněží s proboštem Štěpánem v čele.

Pravím: umučeno, jelikož to byl opět *Ludolf*, jenž jaroměřským obětím posadil na hlavu korunu mučednickou. Výslovně o nich prohlašuje, že „byli upáleni od bezbožných pro víru, pravdu a spravedlnost.“ Z dalšího vysvítá, že kronikář viděl v jejich odpravení řízení Boží, jímž se jim dostalo cti, aby jako kdysi první křesťané, zemřeli za Krista, a tím aby se dostali na místo povýšené nade druhé. Čteme: „Hle! jak nevyzpytatelná hlubokost úradků Božích, řídíc časy co nejspravedlněji a co nejúčelněji, chce poslední připojiti k prvním, neboť na sklonku časů dovoluje některým ze svých, aby pomíjející a bídný život skončili bezprávným zahynutím, jež podstoupili dobrovolně mnozí spravedliví v prvních dobách církve z téže příčiny. Ti, kteří při prvních počátcích pobíjeli vybrané věřící a nyní zabíjejí vybrané *Doechovy*, nesou zajisté se svými (druhy) starozákonní předobraz. Byl' (*Doech*) sluhou přepátého krále *Saula*, tito pak jsou služebníky ďablovými, jenž kraluje nad zpupnými syny, onen pobil mnoho kněží řádu levitského, tito pak mnoho kněží evangelických, s rochetkami, ornáty a šaty oblétenými, onen to učinil k vůli *Davidovi* vyvolenému dle srdce *Hospodinova*, tito tak činí pro *Krista*, vyvoleného to *Pána* . . . a jako *Doech* . . . byl špatně odměněn, tak ať již kacíři chtějí nebo nechťí, *Ježíš Kristus* bude nad Čechy i nade všemi národy věčně vládnouti.“⁵⁾

Cítujeme tento výrok doslovně, neboť jest neklamným dokladem úcty, s jakou *Ludolf* hleděl na jaroměřské mučedníky. Obílený šat, o němž mluví, znamená totiž v Písmě sv. blahoslavenství věčné.

⁵⁾ Srov. I. král., kap. XXII.

S něčím podobným se setkáváme i u pozdějších dějepisců našich. *Balbín*⁶⁾ v nadpise kapitoly Jaroměři věnované praví, že město bylo zničeno „pro víru“ a co učený jezuita pouze napověděl, to jeho spolubratr *Jiří Crugerius*⁷⁾ vyslovil zcela nepokrytě. Odvolává se totiž na citovaný námi již výrok husitského kronikáře, *Vavřince z Březové*, praví: „Může býti většího důkazu pro mučednický věnec, nad svědectví člověka-bludaře? Oni prvnější vešli do slávy vodou, tito pak ohněm, majíce býti zahrnuti do těch tisíců, o nichž mluví *Eneáš Sylvius* v předmluvě své kroniky, kde je předvádí jako mučedníky Kristovy, kteří s ním kralují v nebesích.“ Jak patrně, považoval *Crugerius* za mučedníky netoliko upálené kněze, nýbrž i měšťany utopené v Labi. Bylo by tudíž možno zahrnouti jaroměřské mučedníky pod tímto názvem: Probošt Štěpán se sedmnácti bratřími a farníky.

O povraždění jaroměřských měšťanů a zvláště o jeho příčině nenacházíme v souvěkých pramenech dokladů. Teprve až ve století následujícím nám o tom vypráví olomoucký biskup *Dubravius*. Dnes jest ovšem velmi těžko říci, zda-li jeho údaj odpovídá skutečnosti, ale uvážíme-li, jaké hrdě odmítavé odpovědi dostalo se *Žižkovi* žádajícímu prachatických, by se vzdali a pustili do města jeho kněze se svátostí, pak připustíme, že vzkaz jaroměřských může odpovídati pravdě. *Dubravius*⁸⁾ vypravuje, že obléhatelé nabídli jaroměřským upustiti od obležení, přistoupí-li na čtyry články pražské, t. j. na stranu husitskou. Na tuto u husitů obvyklou nabídku prý měšťané odvětili: „Nechceme míti ničeho společného s vašimi články plnými bludů! My uznáváme jednu hlavu církve právě tak jako uznáváme jediného za našeho krále!“ Bylo to zajisté hrdinné vyznání věrnosti k nejvyšší viditelné hlavě církve. Při vyjednávání docíleno prý aspoň dohody

⁶⁾ Miscellanea, IV., str. 145. — ⁷⁾ Majales Triumphi, str. 37. — ⁸⁾ Historia Bohemica (Frankfurt 1868), str. 689.

s bojovníky mírnější strany pražské, kteří povolili jaroměřským odchod z města, vezmou-li s sebou pouze nejnutnější věci. Stalo se. Ale táborští, nechtějící o učiněné dohodě ničeho slyšeti, dle *Vavřince z Březové*⁹⁾ „všecky měšťany s ženami až do košile svlékli a vyšedše z města, mnohé ztopili a jiné na poli lid lotrovský spálil.“

⁹⁾ FRB, V., str. 482.

Tisíc katolíků povražděných v Lubnu (Lužice).

(16. května 1427).

Jako nejhroznější krveprolití v Čechách bylo v Chomutově, tak v Lužici událo se v městě Lubnu. Do tohoto města utekli se z celého okolí obyvatelé před husity. Kromě toho (patrně již od samého počátku nepokojů husitských) meškali tam někteří kněží-exulanti z pražské arcidiecése. S nimi tam byli i četní, pro víru vyhnaní katoličtí studenti university pražské. Počet jejich byl asi dosti značný, jelikož souvěký záznam t. zv. „*Catalogus abbatum Saganensium*“¹⁾ výslovně mluví o významném privátním učelišti. Přítomnost katolických emigrantů v městě patrně byla jednou z příčin takového krveprolití.

Zprávy o strašlivém masakru v Lubnu jsou dosti hojné. Jest to zmíněná již právě kronika kláštera zaháňského, kronika *Zikmunda rosického*²⁾ a dopis děkana pražské kapituly *Johánka z Dubé* k biskupovi Janovi Železnému. Tento list jest svědectvím zvláště závažným, neboť byl patrně napsán brzy po krvavé události. Dnes již jest bohužel ztracen, ale vděčíme

¹⁾ Scriptorum rerum Silesiacarum (I. vyd. Vratislava 1835), sv. I. — ²⁾ *Grünhagen*, Geschichtsquellen der Hussitenkriege SS RR SS, sv. VI., str. 160.

Pešínovi, který z něho učinil dosti obšírný výtah. Potkáváme se s ním u Pešiny dvakrát: Po prvé v díle *Phosphorus septicornis*³⁾, po druhé v *Mars Moravicus*.⁴⁾ Obě zprávy mají důležitost, protože se vzájemně doplňují. V první totiž uvádí Pešina pouze jednoho kněze pražské arcidiecése, v druhé jmenuje jich ještě několik, důkaz to, že měl skutečně dopis podobného znění před sebou. Jména oněch kněží také ukazují na děkana pražské kapituly jako na skutečného pisatele. Bylť zajisté svým úřadem k tomu zavázán, aby jako hlava kněží-vyhnanců hlásil správci pražské arcidiecése kněze rozžehnavší se s tímto světem, ať již smrtí přirozenou nebo násilnou. K těmto současným pramenům možno připojiti *Krantzův* spis „*Wandalia*“. Autor jeho žil totiž v letech (před) 1450—1517 a napsal svou knihu někdy před rokem 1500. Jelikož se narodil někdy před rokem 1450, můžeme předpokládati, že ještě slyšel vypravování posledních pamětníků vyhubení města. Záznam jeho má i tu důležitost, že se stal předlohou, ať již bezprostřední nebo prostředkovanou, pro všechny pozdější historiky: Cochlaea, Pešinu, Balbína i Beckovského. Pro věrohodnost našich pramenů má zvláštní význam ta okolnost, že i *Palacký*⁵⁾ přijímá jejich vyprávění. Podáme dle nich popis krvavé události.

V květnu 1427 vpadli husité v počtu 18000 mužů za vedení Velka Koudelníka i obou Prokopů do Slezska a Lužice. Nechtějíce se zdržovati dobýváním pevné Žitavy, dali se stranou a přitrhli k městu Lubnu.⁶⁾ Tam se uteklo mnoho lidu i kněží z okolí a kromě toho již od delší doby požívali pohostinství katoličtí emigranti čeští sestávající jednak z duchovenstva, jednak z universitních studentů.⁷⁾ 15. května⁸⁾ podnikli husité útok na město, které jim kladlo zmužilý odpor.

³⁾ Str. 223. — ⁴⁾ Str. 528. — ⁵⁾ Dějiny (Vyd. Rieger), sv. III., str. 379. — ⁶⁾ U. m. — ⁷⁾ *Catalogus abbatum Saganensium* (SS RR SS, sv. I.), str. 300. — ⁸⁾ *Palacký*, U. m.

Za to mu bylo hořce pykati. *Kronika Zikmunda rosičského*⁹⁾ velmi stručně praví, že husité pobili ve ztčeném Lubnu „mnohé světské i studenty a pobravše kořist, zapálili město a odešli.“

*Kronika zaháňská*¹⁰⁾ vypravuje daleko více. Čteme v ní: „(Husité), opustivše Žitavu, podnikli útok na Lubno, učinili v něm velké krveprolití, zabivše na tisíc mužů. Bylo tam povražďeno všechno duchovenstvo, město vypáleno a ponecháno dlouho pusté, poněvadž jedni měšťané byli zabiti, jiní vyhnáni. Padl tam arcikněz Jan Rymer s převorem dominikánů, arcikněz ze Seydnberku s kaplany a oltářníky městskými, jakož i faráři z okolních obcí, kteří se tam utekli, jakožto do místa bezpečnějšího. A bylo tam i veliké množství žáků z university pražské uprchlých, ti tam měli význačné partikulární studium, kteřížto většinou byli pobiti.“

Některé ze zabitých českých kněží-emigrantů uvedl jménem *Pešina*¹¹⁾ dle dopisu kapitulního děkana pražského Johánka z Dubé k biskupovi Janu Železnému. Byli to: prebendista kostela sv. Víta v Praze, Mistr Jan z Loun, dva oltářníci: Ondřej z Jablonné a Prokop a vikář Marek Sobka. S kněžími bylo naloženo zvláště neúprosně. Jelikož v tomto ohledu souhlasí *Palacký*¹²⁾ s *Krantzem*, uvádím tu jeho vyprávění. Dle *Krantze* byl duší obrany města místní farář. Ten „z povýšeného místa *napomíná zvučným hlasem měšťanů, aby statečně bojovali ke cti Kristově a za pravou víru, slibuje nebe těm, kteří by od kacířů byli zabiti. Kacíři nesouce knězovu svobodu nelibě, polapili jej, přivázali ke čtyřem koním, z nichž každého hnali na jinou stranu a tak ho strašlivě roztrhali. Ostatní duchovenstvo a věřící utíkají se do kostela, zpívají tam chvály Bohu a vzývají o pomoc Matku Boží, pějíce zvučnými*

⁹⁾ *Grünhagen*, u. d. (FF RR SS, sv. VI.), str. 160. — ¹⁰⁾ SS RR SS, sv. I., str. 300. — ¹¹⁾ *Mars Moravicus*. I. str. 528. — ¹²⁾ U. m.

hlasy „*Salve regina*“, aby vytrvali při vyznávání pravé víry.“ Přicházejí husité, pobíjí všechny bez milosti a zapalují na to město. Scéna zajisté dramatická i dojemná zároveň.

Rozumíme dobře, proč povraždění vyznavači katolické víry v Lubnu žili v uctivé památce dob pozdějších. Již pietní záznam Krantzův učiněný ještě v tomže století, v němž oni položili život za víru, jest toho nepochybným důkazem. Ve století XVII. jest to *Pešina*¹³⁾, jenž nazval jejich smrt „smrtí krásnou pro Krista“ a který na okraji o nich poznamenal, že „byli korunováni mučednictvím.“ O něco později věnoval jim vřelou vzpomínku *Balbín*. Ve svých *Miscellaneous*¹⁴⁾ charakterisoval dobytí Lubna takto: „Onen zajisté pamětihodný den . . . vložil korunu nesmrtelnosti na hlavy tolika mučedníků.“ Mýlil by se však, kdo by myslel, že pádem Lubna byl hrůzám a krvi konec. Jak *Palacký*¹⁵⁾ praví, táhli husité k Lemberku, kde porubali na 300 mužů v boji a potom utopili řadu osob v řece. O tom bohužel nemáme bližších podrobností. To jsou ti, o nichž *Pešina*¹⁶⁾ poznamenal, že předkové zapomenují jejich jména zaznamenati potomstvu pro pamět.

¹³⁾ Phosphorus, str. 223. — ¹⁴⁾ IV., str. 170. — ¹⁵⁾ Dějiny, u. m. — ¹⁶⁾ U. m.

Dva břevnovští benediktini pro víru upálení.

(6. června 1420).

O události této zachovala se nám pouze stručná zmínka v kronice *Vavřince z Březové*.¹⁾ Záznam jeho má však svůj význam, neboť Vavřinec, ač husita, nemohl popřít, že položili svůj život za víru. Prozra-

¹⁾ FRB, V., str. 377.

zuje totiž, že Táboři je upálili jenom proto, poněvadž nechtěli přistoupiti na podávání laikům z kalicha. Možno tudíž spatřovati v nejmenovaných těchto dvou řeholnicích břevnovských mučedníky za katolickou nauku o Svátosti oltářní.

Jak nahlížely pozdější generace na břevnovské mnichy, kteří se dali raději upáliti, než-li by bývali přistoupili k nauce husitské, toho dokladem jest spis pražského preláta *Hammerschmieda* vyšlý roku 1723 pod nadpisem „*Prodromus gloriae Pragenae*.“ Autor v něm zařadil upálené mnichy břevnovské do III. kapitoly nesoucí pochvalný nadpis: „Třetí sláva pražská, (totiž) od mučednictví utrpeného za víru křesťanskou.“²⁾ Zpráva jeho zní stejně stručně jako v kronice Vavřincově (omylem mluví o dvanácti upálených benediktinech), za to ale poznámka na okraji k záznamu přičiněná jest velmi výmluvná. Čteme tam: „Pražští benediktini-mučedníci.“ Zde máme tedy zcela jasný důkaz, že počátkem XVIII. století hleděl přední pražský historik na upálené mnichy břevnovské jako na mučedníky.

²⁾ Str. 19.

Upálení čtyř cisterciáků zbraslavských.

(12. června 1420).

Po břevnovských přišla řada na jejich sousedy, cisterciáky kláštera zbraslavského. Zprávu stejně stručnou jako o břevnovských nám zachoval o této události opět *Vavřinec z Březové*.¹⁾ V jeho husitské kronice čteme: „A potom, XII. dne měsíce června tábořští ještě na poli ležíce u zdí hradčanských

¹⁾ FRB, V., str. 377.

4 mnichy (zbraslavské)²), kteříž povoliti ku přijímání pod obojí způsobou a kapí složení žádnou měrou nechtěli přistoupiti, spálení jsou.“

Jak na první pohled patrno, jest tato druhá zpráva husitského kronikáře ještě zajímavější nežli záznam předešlý. Předně nám prozrazuje skutečné hrdinství v stálosti ve víře, neboť dle něho „žádnou měrou“ nechtěli se zbraslavští cisterciáci dáti přiměti k odpadu k husitství. Vavřinec nám dále prozrazuje, že polapení cisterciáci neumřeli pouze za nauku katolickou, nýbrž i za své řádové sliby. Právě totiž, že jich nemohli přiměti ke „kápí složení“, což znamená k vysloupení z řádu a tím ovšem i ke zrušení řeholních slibů. Tím se nám jeví tito cisterciáci jako vzorní řeholníci, kteří své sliby zachovali skutečně až do smrti, davše se raději upáliti nežli by bývali jich zrušili.

Husité přepadli sice klášter ještě jednou (10. srpna 1420), ale víme zcela bezpečně, že všichni řeholníci až na jednoho, se včas mohli ještě zachrániti. Můžeme proto bezpečně souditi, že zbraslavský klášter (pokud víme) dodal pouze ony čtyry mučedníky. Pohledme nyní, jak nazírala na ně potomní pokolení.

Jak níže poznáme, byly při některých cisterciátských klášteřích lípy mající listí ve tvaru řeholních kapucí. Poesie lidová učinila z tohoto podivného tvaru zázračný zjev, jímž chtěl Bůh oslaviti umučené a na oněch lípách oběšené cisterciáky. Nejprve se s touto pověstí setkáváme ve Zlaté koruně, potom ve Zbraslavi a konečně v Sedlci. O lípách zbraslavských se po prvé dočítáme v *Henriquezově* „Menologium cisterciense“ (1658), po druhé o nich píše *Sartorius* ve svém jubilejním spise „Cistercium bis tertium“. Můžeme se na základě toho důvodně do-

² V latinském textu (úplnějším) čteme (u. m.): „quatuor monachos de Aula regia.“ —

mnívati, že zbraslavští nechtěli zůstatí za svými spolubratry ve Zlaté koruně a proto i oni spojili se svými lípami zázračnou pověstí na oslavení svých umučených spolubratří. Historická pravda tím sice značně utrpěla, neboť víme, že cisterciáci zbraslavští nebyli oběšeni, nýbrž upálení, a že se tak nestalo ve Zbraslavi, nýbrž na Hradčanech. Ale pro poznání úcty, s jakou pohlíželi zbraslavští na své umučené předchůdce, má zápis Henriquezův značný význam. Poznáme to z jeho doslovného znění, jež v českém překladě zní takto: „V Čechách umučení *svatých mučedníků* řádu cisterciátského, kteří sloužice Pánu ve Zbraslavi, za Něho život svůj rádi obětovali zuřivosti kacířské a přeslavně ho ukončili oběšením. Jak *milou a vzácnou byla jejich smrt před tváří Páně*, toho důkazem jest stále potom se opakující zázrak. Lípa totiž, na které byli oběšeni, až podnes nosí listy ve tvaru kapucí.“ Z Menologia pak přešel záznam o zbraslavských mučednících do obou martyrologií řádových (vyšla v Paříži 1689 a 1726), kde čteme: „V Čechách *umučení svatých* mnichů ve Zbraslavi, kteří byli od kacířů zabiti *za pravou víru*.“

Tím jest dostatečně prokázána úcta vzdávaná umučeným cisterciákům zbraslavským v jejich řadě.³)

Tři kněží v Polešovicích (u Velehradu) umučení.

(2. července a 7. září 1421).

Po vyvrácení kláštera velehradského došlo za nedlouho i na okolní katolické kněžstvo. O jeho proná-

³ Jak níže poznáme (při podání v době katol. reformace, ohražoval se Balbín proti zápisu v Menologiu Henriquezově, prý se vztahuje na Zlatou korunu. Ale Henriquez úvodem prohlásil, že čerpal své údaje ze spolehlivých pramenů, pravděpodobně ve Zbraslavi samé, neboť v jiném klášteře by přece nevyvráběli legendy na oslavu zbraslavských! Text Henriquezův viz v příloze č. 5.

sledování vypravuje listina kláštera velehradského.¹⁾ Podává nám přísežné svědectví, jež dne 6. srpna 1452 učinil osmdesátiletý usedlík z Polešovic, Petr Gensperger. Vysoké jeho stáří nám prozrazuje, že byl svědkem krvavých oněch událostí a výpověď pod přísahou složená potvrzuje s dostatek hodnověrnost jeho údaje.

Petr Gensperger pravil: Husité polapili polešovického faráře Mikuláše a odvezli jej do sousedního Ostroha, kde ho mučením chtěli donutiti, aby se k nim přidal. Ale on raději se dal upáliti, nežli by byl se k nim býval přidal. Osud jeho neodstrašil nikterak kněze Zikmunda, jenž pohrdaje životem, nastoupil po upáleném plebánovi. Netrvalo dlouho a došlo i na něho. Husité vpadli do dědiny. Vida, jaké nebezpečí mu hrozí, dal se na útěk, leč jeden husita v něm poznal katolického kněze, i počal ho stíhati koňmo a dohoniv jej, probodnul ho kopím. Téhož dne polapili husité v Polešovicích kaplana, dobrého prý kazatele, Václava, odvlékli jej do vinohradů, kdež ho nutili k odpadu od katolictví. Kněz ale nedal se přemluvit ani uhroziti a proto ho zprovodili se světa jako jeho faráře, kněze Zikmunda.

Z krátké výpovědi staříckého farníka polešovického mluví k nám i úcta k umučeným kněžím. Faráře Mikuláše nazývá „slavným, panošem a katolickým mužem.“ Jeho nástupce Zikmunda prohlašuje za úcty hodného faráře a kaplana Václava označuje za výborného kazatele.

Úcta k umučeným třem kněžím polešovickým nevyhynula, nýbrž dědila se z pokolení na pokolení. Dokazuje nám ji spis faráře pavlovického *Jana Sředovského* nadepsaný: „*Sacra Moraviae historia*“ roku 1710 tiskem vydaný.²⁾ Za jeho doby lid ještě znal místo, na němž farář Mikuláš byl upálen. Byla to louka u cesty k Ostrohu vedoucí. Neméně zajímavě

¹⁾ Zem. archiv mor. Klášter Velehrad, listina E, 12. — ²⁾ Str. 613–614.

jest, že v době Sředovského byly známy i oba dny umučení oněch kněží. Nejpádnějším dokladem úcty jim vzdávané však jest pochvala spisovatelem jim vzdávaná. O plebánovi Mikuláši napsal: „Upálivše ho, Bohu nemilí učinili z něho Bohu přemilou obět, vynikajícího totiž pastýře, neúnavného šířitele víry, uveďte ho k triumfální koruně vítězství . . . nyní sídlí v bezpečném a věčném životě připraveném od Boha těm, kdož v boji vytrvají až do konce.“ Dva jiné kněze, Zikmunda a Václava, nazývá „hodnými hlasateli evangelia na vinici Páně“ a dává při tom každému z nich svou úctu nepokrytě na jevo. Zikmund dle jeho úsudku „obdržel palmu věčného vítězství, vyznamenán jsa zásluhami mučednictví, ozdoben slávou svatých vítězů, oděn jsa při svém odchodu v roucho purpurové.“ Václav „trvajíc neochvějně ve spasitelném vyznání víry, jako druh Zikmundův, podlehnul v podobném boji, podobnou dosáhl slavnou odplatu, vstoupiv dne 7. září 1421 u veliké slávy do vytouženého sídla blaženosti.“

Katolíci za obležení Plzně umučení.

(14. července 1433 16. května 1434.)

Obležení Plzně nebylo žádnou tuctovou epizodou, jakých byly za husitských vojen celé spousty, nýbrž byl to akt politický. Jak sám *Palacký*¹⁾, ač protestant příznává, „byl to boj poslední a rozhodný o tu otázku, měl-li v Čechách vůbec vedle husitismu také katolicismus míti oprávnění své.“ Výsledek obležení nejpevnější katolické državy české měl pak dáti směr vyjednávání husitů s basilejským koncilem. Plzeňští, jsouce si vědomi, že nebojují pouze za své město,

¹⁾ Dějiny, III., str. 507.

nýbrž i za budoucnost své víry, hájili se velmi statečně. Jejich krajní neohroženost i obětavost byly nad to ještě podporovány demoralisací husitského vojska, které na konec bylo nuceno od obléhání ustoupiti. Tím ovšem bylo i rozhodnuto, že katolická víra bude i na dále v zemích českých. Proto na památku vítězství tak významného konali plzeňští každoročně slavnost na poděkování Bohu za osvobození od husitů. Z těchto výročí má pro nás největší význam slavnost roku 1467 konaná. Při ní totiž pronesl významnou řeč přední obránce tehdejšího katolictví, *M. Hilarius litoměřický*, v níž vylíčil boj města Plzně na obranu katolictví vedený. Pro nás má Hilariova promluva ten význam, že nám předvádí některé obyvatele²⁾ (i ženy!), kteří raději muka i smrt podstoupili, nežli by bývali přestoupili k husitům. Hilarius na tyto katolické hrdiny pohlíží jako na skutečné mučedníky. Smrt jejich prohlašuje za zbožnou smrt pro Krista, srovnává jistou část katolíků do husitského zajetí upadlých s prvními křesťany, na něž pohané působili nátlak, aby pojídali maso modlám obětované a cituje o nich výrok sv. Pavla, dle něhož i plzeňští „jsou divadlem pro jméno Kristovo.“ Při tom výslovně uvádí, jak husité mučili polapené katolíky.

Praví: „Kohokoliv z města chytily, uříznuvše mu ruce, nos a uši, působili divadlo za Krista . . . Divočnost jejich neušetřila ani slabého pohlaví ženského. Uzavřeli ženy do sudu . . . a zhodili dolů. Jiným uříznuvše nožem nos, vystavili je na posměch. A z těch žijí ještě dosud dvě, jakožto svědkyně kacířské zločinnosti. Jiné, jsouce týrány dlouhým hladem v temném vězení, z nedostatku potravin pojídaly huňaté pokrývky, jakoby mohly zahnati hlad srstí. *Všechny tyto nutili přestoupiti k nim, jako k masitým obětínám, ale oni pamětlivi své víry, vyvolili sobě zbožně pro Krista ra-*

²⁾ Millauer, Sermo Hilarii Litomericensis ad senatum populumque Plznensem, Praha 1820, str. 24 26.

ději zemřítí, než-li potupně vésti smyslný život s kacíři.“ Po marném úsilí převést plzeňské katolíky k husitství přišli husité na jinou myšlenku. Jelikož katolická církev nechtěla povolití povinné a obecné podávání z kalicha, odepřeli husité dávatí svým zajatcům nápoje. Použili k tomu velikonočních svátků a (jak vypráví Hilarius) „na Boží hod velikonoční, nasytivše kteréši z vězňů hojnými potravinami, odepřeli jim nápoj, říkajíce, že jedna způsobá při sv. přijímání nestačí bez kalicha k výživě duše lidské.“ Katolíci hned vycítili, oč se jedná: za kapku vody měli prodati svou víru. Hilarius o nich praví, že „*proto pálení jsouce žízni, pili vlastní moč, ale přece zemřeli.*“

Jak patrné, můžeme plzeňské mučedníky považovati netoliko za oběti lepší budoucnosti katolictví v Čechách, nýbrž i za mučedníky položivší svůj život za katolickou nauku o Svátosti oltární.

Hilariova řeč jistě působila. Vždyť mohl veřejně ukázati na dvě ženy, jejichž uřezané nosy byly živými svědky husitských násilností na katolících páchaných. Myslím, že nijak nepřeháním, napíši-li, že řeč Hilariova působí i dnes, po půl tisíciletí i na moderního čtenáře.

Konšelé Nového města pražského.

30. července 1419.

O polednách dne 30. července 1419 došlo na Novém městě pražském ke krvavému výjevu, v němž možno zřítí počátek vlastních bojů husitských. Rozzurený dav smetal s oken radnice purkmistra s konšely a několika sousedy, kteří dle souhlasného svědectví souvěkých pramenů byli usmrceni za své katolické přesvědčení a za neohrožené hájení katolictví v době kritické.

Nejdůkladněji nás o činnosti novoměstské rady zpravuje nejmenovaný katolický autor v traktátě o původu Táboritů.¹⁾ Král Václav IV. je dosadil (6. července 1419) k vůli tomu, aby měl v nich oporu proti vzrůstajícímu husitství. Právě-li náš pisatel, že král „nalezl mezi svými rádci málo věrných, kteří by nebyli nakaženi viklefským bludařstvím“, pak můžeme se na základě tohoto výroku domnívat, že všichni tito nově sazení konšelé byli dobře známi svým upřímně katolickým smýšlením. Proto je anonym označuje za „muže čestné, spravedlivé a katolické“ a zároveň i prozrazuje poslání samým králem Václavem jim určené: Zasaditi se o plnění rozkazu kostnického koncilu a v důsledku toho potíratí všechny, kdož se jim protivili. Nově dosazení konšelé krále nezklamali. Jak též autor o nich vypravuje, „pracovali velmi obezřele a neúnavně“ (pervigili laborabant instantia). Jejich činnost nesla se trojím směrem: 1. Snažili se vytrhnouti široké vrstvy lidu z moci husitských vůdců a tím je přivésti k zachovávaní rozkazů kostnického sboru církevního. 2. Chtěli zachrániti budoucnost katolictví zajištěním katolické výchovy. I vypudili ze škol (pokud měli nad nimi moc) žáky husitské a místo nich uvedli tam žactvo katolické. 3. Křížili úklady husitských vůdců dobře organisovanými zvědy, kteří v pravý čas a na pravém místě upozorňovali na hrozcící nebezpečí.

Jak pamětník dále vypravuje, byla tato jejich činnost příčinou krvavého povraždění, jež popisuje *Palacký*²⁾ takto: „V neděli dne 30. července uspořádav (demagogický kazatel, odpadlý premonstrát Jan Želivský) slavnou processí husitskou od Matky Boží sněžné ke sv. Štěpánu na Rybníčku, když před ním kostel zavřeli, mocí doň se vpravil a sloužil tam

¹⁾ Höfler, Geschichtsschreiber der hussit. Bewegung, I., str. 530–531. — ²⁾ Dějiny, III., str. 152–153.

obecnému lidu pod obojí. Odtud vraceje se velikým trhem novoměstským vedle radnice, žádal na purkmistra a konšelích, aby propustili vězně na svobodu, ježto pro přijímání kalicha nedávno byli zjímáni dali. Toho když konšelé učinili nechtěli, ale k odporu se chystající z oken u radnice házetí dali po lidech a po svátosti od želivského mnicha nesené: tu rozlívivše se zástupové, počali sbíhati se ozbrojení se všech stran a vedením Žižkovým hnali se outokem proti radnici; brzy přemožen byl odpor všeliký, zuřivci vedravše se do domu, poráželi v něm vše napořád a vyházeli sedm konšelův, kteříž se byli utéci nemohli, též purkmistra Mikuláše z Podviní, rychtáře Nikláška i několik obecních starších, okny ven na ulici; ti pak padající schytáni jsou na sudlice a oštípy a kdo potom ještě dýchal, dobit na místě.“ Kronika t. zv. Beneše minority³⁾ uvádí jména i ostatních povražděných: Konšel Řehák valchář, jenž byl zabit v radniční mučírně a pět měšťanů držících s konšely: Jan Humpolec, Jan Kábův, Čeněk Patriarchův, Řehla dřevník z Podskalí a Václav Barbořin. S nimi byl shozen i služebník Nikláškův, Sasín.

Podavše obraz jejich činnosti i smrti, všimneme sobě nyní, jak na pobité konšely nahlíželi dobře informovaní souvěkovci. Jako *anonymní pisatel* traktátu o původě Táboritů, tak i ostatní pozorovatelé jim vzdávají v ohledu náboženském všechnu čest. T. zv. kronika university pražské nazývá je „dobrymi muži křesťanskými“⁴⁾, kteroužto úchvalu jim vzdává i připsal v rukopise kapitulní knihovny pražské.⁵⁾ Některý asi kartuzián v Dolanech o nich napsal, „že byli věrní a odporní sektě husitské.“⁶⁾

I v nazírání na příčinu jejich smrti byli jmenovaní souvěkovci za jedno. Kronika university pražské

³⁾ Dobner, Monumenta IV, str. 67. — ⁴⁾ Höfler, u. d. str. 36. — ⁵⁾ Tamže. — ⁶⁾ Kap knih. olom. Rkp. 315, fol. 102 a. Viz příl. č. 1.

praví, „že byli shozeni z radnice proto, že zakazovali podávání z kalicha a hromadná procesí lidu.“ Přípisek v kapitulním rukopise pražském nás uvědomuje, že byli zabiti „zvláště proto, že se *nechtěli* přidati k sektě viklefské.“

Z uvedených všech výroků vysvítá, že souvěkovci na ně hleděli, jako na vzorné katolíky, kteří za svou víru položili život. Přistupuje k tomu i úsudek *Palackého*⁷⁾, jenž napsal: „Že pak nikdo tehdáž se nenašel, jenž by ubohým zabitým na ulici byl pobral drahé jejich šaty a pásy stříbrné, to dávalo důkaz patrný, že pražský lid obecný k neřestné bouři té nejinou náruživostí nežli pouze *fanatickou pomstou puzen byl*.“

Kromě toho lze pozorovati již i stopy úcty k zabitým konšelům. Jest to již často citovaný katolický anonym o původě Táboritů, jenž považuje novoměstskou defenestraci za bohumilou obět. Píše: „Židovští hoši kdysi kladli olivové ratolesti na cestu Pánu, když měl ve svém smrtelném těle trpěti, ale tenhle nešlechtný kněz (Jan Želivský) se svými přívrženci témuž Pánu, který již neumírá a kterému již nebude smrt panovati, a jenž přislíbil svým věrným, že bude s nimi až do skonání světa, (nekladl) na cestu šaty, ani květiny, nýbrž mrtvoly zabitých!“ Z uvedených slov jest patrné dvojí: Pisatel hledí na zabitě katolické konšely jako na protiklad husitův a cituje o nich výrok Páně, dle něhož bude Bůh se Svými věrnými až do skonání světa. Za druhé napovídá, že jako palmové ratolesti Spasiteli na cestu kladené byly projevem úcty, tak i mrtvoly shozených konšelů byly jakousi náhražkou za květiny na cestě, po které byl nesen Nejsvětější. Úcta též k nám mluví i ze dvou výroků o nevinně prolité krvi. Nejmladší projev úcty pochází

⁷⁾ Dějiny, III., str. 153.

Husité shazují katol. konšele pražské (1419).
(Reprodukce obrazu St. Hudečka v Dolenského Obrazkových děj. českých).

s počátku XVIII. století. Potkáváme se s ním ve spise pražského preláta *Hammerschmieda* nadepsaném „*Prodromus gloriae Pragenae*“⁸⁾ a v Praze r. 1723 vyšlém. Již nadpis kapitoly, do níž pojal autor novoměstské konšely, jest výmluvný: „Třetí sláva Pražanů (totiž) za mučednictví pro víru Kristovu utrpěné.“ V příběhu dle Hájka vylíčeném výslovně praví, že konšelé byli povražděni „*pro obranu víry*“ (ob *fidem defensam*), na okraj k tomu pak připojil tuto výmluvnou poznámku: „Jedenácte konšelů novoměstských *mučedníky*.“

Cisterciáci ve Zlaté Koruně umučení.

(11. května 1420 a 28. října 1425).

Slavný klášter zlatokorunský stal se dvakrát obětí husitských útoků. Po prvé tomu bylo dne 11. května 1420, po druhé dne 28. října 1425. Dříve nežli přikročíme k věci samé všimneme si dokladů o ní zachovaných.

Obširné vypsání útrap zlatokorunských řeholníků za vojen husitských podává rukopis kláštera vyšňobrodského nadepsaný „*Series abbatum S. Coronae*.“ Je to spis velmi mladý, teprve roku 1785 napsaný. Bližším rozbořem seznáme, že se jedná o kompilaci starších předloh, jimiž autorovi byly: Ztracené již nyní zápisky podpřevora ve Zlaté Koruně, fr. Sigbodta, jenž přežil husitské bouře, list opata Rudgera k buďějovickým o pomoc proti bližícím se husitům, Březanova kronika rožmberská, kronika vyšňobrodská, záznamy Balbínovy a vyšňobrodského milovníka starožitností (později probošta na St. Brně) P. Pavla

⁸⁾ Str. 18.

Stohandla.¹⁾ Pilnost nejmenovaného pisatele se jeví i pozorností věnovanou lidovému podání a epigrafice. Nejvíce látky čerpal z předlohy XVII. století, v níž nade vší pochybnost možno zjistiti zápisky P. Stohandla a jiného nejmenovaného cisterciáka. Různost dvou předloh XVII. století vysvítá z doslovně opsané věty: „Anno 1665 narratum fuisse memini, quod etiam Pater Paulus annotavit.“ Kdo psal roku 1785 kroniku zlatokorunskou nemohl se zajisté pamatovati na vypravování z roku 1665, a poněvadž tato osobnost mluví o zápiscích P. Stohandla, tedy se zcela jistě jedná o pisatele od něho odlišného. Dle Emlera²⁾ počal P. Stohandel sepisovati své záznamy roku 1665. Nejmenovaný pisatel mluví, že viděl ještě zázračné kameny roku 1674 odstraněné, z čehož můžeme souditi, že anonymní předloha pochází z poslední čtvrti XVII. století. Obsahově se opírá o lidové podání a potvrzuje údaje Stohandlovy.

K rukopisu vyšnobrodskému se řadí nekrolog zlatokorunský mající pro nás význam ten, že jednak udává dny obou přepadů a mučednictví s nimi souvisícího, jednak že tlumočí úctu k povražděným řeholníkům.

O prvním přepadení kláštera ve Zlaté Koruně víme velmi málo. Asi 150 poddaných napadlo klášter, zapálilo celu kněze Lazara u fortny a vyplenilo klášter. Při tom byli upáleni dva kněží: Jan Kink a bývalý kustos rovněž jménem Jan. Ostatní řeholníci zachránili se útekem do Kremže v Rakousích.³⁾

K druhému přepadnutí došlo v roce 1425. Opat Rudger dal již před tím uschovati všechny cenné věci klášterní na zámek v Českém Krumlově, když pak dne 27. října blížili se již husité klášteru, prosil česko-

¹⁾ Zemřel r. 1681.) Emler, Nekrologium zlatokorunské, ZZČSN, 1888, str. 59. Viz příl. č. 10. — ²⁾ U. d., str. 45. — ³⁾ Schmidt, Zur Leidensgeschichte der Cistercienser in den Husitenkriegen, Cistercienser-Chronik, 1908, str. 130.

Mučení cisterciáků ve Zlaté Koruně.
(Obraz od Frä. Tadeáše Schnehegggera († 1800)
v galerii česko-krumlovské).

budějovických o rychlou pomoc. Nelze říci, zdali pomoc přišla již pozdě anebo zdali vůbec nedošla. Jisto jest pouze tolik, že klášteru se jí nedostalo a on po druhé padl husitům do rukou. Opatovi Rudgerovi se zase podařilo s většinou bratří uprchnouti, ale přes to přišlo o život asi více cisterciáků, jak z nekrologia zlatokorunského vysvítá. Více zpráv z oné doby nemáme. Stopujme proto ústní podání.

Vycházíme od klášterního nekrologia. Bylo založeno asi v roce 1533 a sloužilo převorskému chóru.⁴⁾ Zápisy o umučených řeholnících jsou sice v části druhé, náhražce to za originál vytržený roku 1647 studenty z Č. Krumlova, ale zápis o tom učiněný dosvědčuje, že obnovený záznam o povraždění mnichů a pověstí o lípách s ním spojené byl již ve vytržené části z roku 1533⁵⁾: „*Ulteriore mensium seriem cum annotatis defunctorum nominibus et origine sacrarum capparum Crumlovio studiosi exciderunt in capitulo 1647.*“ Tím jest prokázáno, že úcta k oběšeným mnichům zlatokorunským a pověst o zázračných lípách s nimi spojená existovaly již před rokem 1533. Česky zní onen zápis takto: „28. října. Památka kněží, mnichů, noviců, konvršů a donátů tohoto kláštera svaté, trnové Koruny, professů a bratří našich, kteří rovněž byli od husitů, t. j. od stoupenců Žižkových, roku 1420 ukrutně pobiti a oběšeni na potupu řádu a katolického náboženství, jejichž smrt milou před očima Páně dodnes neustávají dotvrzovati podoby kapucí.“⁶⁾

Slovo „rovněž“ naráží na zápis jiný: „11. května, Jana Kinka a Jana kdysi kustoda, kněží a mnichů, kteří kdysi byli v klášteře od husitů upáleni.“⁷⁾ Nepatrné ono slovíčko: „rovněž“ nám napovídá, že i na ně hleděly potomní klášterní generace jako na mučedníky. Při tom slušno vzíti v úvahu nejistotu pisatele,

⁴⁾ Em'ler, Nekrologium atd., str. 42 a 44. — ⁵⁾ Tamže, str. 42. — ⁶⁾ Ibid str. 69. — ⁷⁾ Str. 56.

troufajícího si pouze napsati, že byli upáleni „kdysi“. Tím ovšem chápeme rozpor nekrologia se současnými prameny. Pisatel klade hromadné povraždění na 28. října 1420, ačkoliv se ve skutečnosti událo téhož sice dne, ale roku 1425. Poněvadž ale v nekrologiu (jako v těchto pramenech vůbec) uvádí se vždy pouze den, ale nikoliv rok úmrtí, jest na snadě, že špatně informovaný pisatel z roku 1533 nebo 1647 zaznamenal správně den umučení, ale nesprávně rok, nevěda, kdy se to stalo. Pro náš předmět mají však zápisy svůj význam, neboť dokazují, že již roku 1533 hleděli ve Zlaté Koruně na své povražděné předchůdce jako na mučedníky, které lidové podání snažilo se oslaviti zázračnými lípovými listy rostoucími ve tvaru kapucí na stromech, na kterých řeholníci byli oběšeni.⁸⁾

S opětovným projevem této legendy se setkáváme na počátku XVII. století. Bylo to za opata Valentina Schönbecka, který kolem roku 1609 dal upevniti pamětní desku na zeď u zázračných lip zlatokorunských. Text její v rukopise zlatokorunském zaznamenaný a na místě až po naše dny zachovaný zní takto:

„Siste viam cernens tiliam, devote viator,
Quae viget et nullo stat mortura die.
Symbola martyrii, cappas mirabere natas
Cum ramus virides induit udus opes.
Talia, sed nolens, patras miracula, Zisska,
Dum perimis sacros reste ferente viros.

(Český překlad): Zastav se, poutníče zbožný, vzhleďni na lípu, kterak se zelená, na věky nevyhyne.
Obdivuj listy ve tvaru kápě, které strom na pamět mučení, každoročně zde rodí.
Takové — nechtěje jistě — ty's činil zázraky, Žižko, když mnichy posvěcené popraviti jsi tu dal.
Větve, jež dávají posvátné symboly kápí, krvi krůpějemi zkropeny někdy byly.

⁸⁾ Urbánek, Žižka v památkách a úctě lidu českého, (Spisy filosof. fakulty v Brně, č. 107, str. 14. p. 7) stopuje tuto pověst pouze k roku 1680.

Když tisíci, čtyřstý dvacátý rok se psal,
Žižka zuřící zbrani mnichy dal oběsit
(opat Rutger to di) tak kápí větve oděl.

Verše tyto mají svůj význam. Potkáváme se v nich totiž po prvé s dokonalým výrazem úcty mučedníkům vzdávané. Povraždění mnichové zlatokorunští jsou nazýváni muži svatými, po prvé se při jejich jméně uvádí slovo: mučednictví, památka jejich pak jest oslavována zázraky.

Snad v téže asi době, na počátku století XVII., počala vzrůstatí legenda dále. Potkáváme se při tom s dvěma činiteli: S klášterním podáním a s lidovou poesí. Klášterní tradice doplňuje popsání krvavého divadla, lidová poesie klade jeho obětím na hlavu korunu mučednickou.

Jak nejmenovaný pisatel XVII. století praví, „byli staří členové, snad na základě vyprávění předchůdců, toho mínění, že husité přepadli klášter právě ve chvíli, kdy cisterciáci po ukončené večerní kolaci (kolem 7. hodiny) chystali se k vešperám. Husité povraždili mnichy v ambítě shromážděné. Tam také byli později pochováni. V roce 1648 se tam přišlo na zbytky čtyř mrtvol v jednom hrobě pochovaných. Jedna věc je při tom nápadna. Hrob ten byl vykopán při smrti konvrše fr. Šimona, jenž si přál tam odpočívati. Jest možno, že k onomu místu se odnášely určité vzpomínky, kdyžť si je Šimon vyvolil k poslednímu odpočinku.

V další části legendy pracuje lidová poesie. V první apotheose jeví se až nápadná podobnost s legendou velehradskou. Na místě umučení, v ambítě zlatokorunském, byly kameny potící se krví. Vypadaly tak, jako by nikdy nebyly krví natřeny, nýbrž jakoby ona byla v nich. Anonym dokládá, že tam byly až do roku 1674. Zaříká se, že je viděl na vlastní oči

a obdivoval v nich „památku na umučení našich předchůdců, řeholníků tamže umučených“ s významným dodatkem: „Rád (o tom) vypravuji a chválím Boha ve svých *svatých* zázračného.“

O jiném zázračném zjevu nás autor zpravuje téměř s matematickou přesností. Bylo to roku 1665, kdy slyšel vypravovati, jak celá řada svědků patřila v noci na podivnou nebeskou zář v blízkém kostele sv. Markéty. A to prý nebylo jednou, nýbrž několikrát. Z osvětleného chrámu zaznívaly posvátné zpěvy, což pisatel prohlašuje za neklamnou známku odpočívajících v chrámě mučedníků, říká: „A to jest neklamným znamením, že tam jest ukryt některý *svatý nebo mučedník*, jak je naprosto spolehlivě dokázáno nespočetnými příklady, že na místech umučení se ukazovala světélka.“ Pisatel při tom opravuje nekrolog v tom smyslu, že hromadné povraždění cisterciáků zběhnuvší se v ambitě a u kostela sv. Markéty slušno položit k 28. říjnu a nikoliv k 11. květnu.

Ještě jednu věc se dovídáme, totiž jak poměrně brzy po umučení zlatokorunských řeholníků počala pracovati lidová poesie. Mluvě o lípových listech ve tvaru kápě, praví, že jest to zázračný doklad mučednictví, jež čerpá „z podání od opata Rudgera dochovaného bez přídavku (nějakého) za všech opatů po něm nastoupilých.“ Možno tedy klásti původ této pověsti ještě před sepsání nekrologu, t. j. před rokem 1533.

Dosud vylíčené ústní podání o mučednících kláštera ve Zlaté Koruně udrželo se v celém rozsahu až do zrušení opatství. Poznáváme to z kompilace roku 1785 napsané. Nejmenovaný spisovatel vyslovuje v ní naprostý souhlas se všemi zprávami ho došlými a obhajuje své umučené předchůdce proti všem, kdož nějakým způsobem se jejich světlé památky dotýkali. Obrací se tudíž proti *Březanově* kronice rožmberské, dle níž prý mnichové ze Zlaté Koruny závčas utekli

a své životy i statky zachovali. Dovolává se při tom svědectví vyšnobrodské kroniky, dle níž v klášteře určitě někteří členové zůstali, kromě toho cituje i zápisky podpřevora Sigbotta, nekrolog, pamětní desku a nepokrytě vzhledem k *Březanovi* sdílí názor *Balbínův*, dle kterého byli katoličtí mučedníci jinověrcům velmi nepříjemní a proto hleděli jejich význam co nejvíce zeslabiti a dokonce i mučedníky samé, pokud možno, vymýtit z paměti lidu. Tím se nám spisovatel jeví jako obhájce katolické tradice lidové proti jejím nekatolickým odpůrcům.

Poznavše celé podání o řeholnících ve Zlaté Koruně umučených, shrnujeme naše poznatky takto:

1. Klášter byl dvakrát přepaden husity, při čemž přišlo asi devět členů o život.

2. Již před rokem 1533 hledělo se na ně jako na oběti za katolickou víru, oběti oslavené zázračnými listy lípovými.

3. Kolem roku 1609 jsou po prvé označeni jako mužové svaří a mučedníci.

4. O půl století později jsou oslavováni dvěma novými zázraky: krvácejícími kameny a tajemnými zpěvy v osvětleném kostele. V téže asi době vysloveno (v doslovu nekrologu) mínění, že cisterciáci ve Zlaté Koruně umučení požívají za svou hrdinnou smrt věčné blaženosti.

5. Tato tradice udržela se až do zrušení kláštera. V paměti lidu však žije dále, jak dokazuje pověst zaznamenaná v zápiscích řídícího v Č. Krumlově Mužíka. Dle nich na místě, kde umučení mniši byli pochováni „po 200 let krev ze země vyrážela. U kostela sv. Markéty po dlouhou dobu zaplanul vždy o půlnoci oheň a z něho rozléhal se tišinou noční nábožný zpěv mnichů. Lid domácí zjev ten prý často vídal, ale k ohni přiblížiti se nikdo neodvážil.“⁹⁾

⁹⁾ Dle laskavého sdělení pana Grosse, centrálního archiváře v Č. Krumlově.

Hromadná smrt cisterciáků v Oseku.

(Asi 18. prosince 1429).

Osecký klášter přepadli po prvé Pražané v červenci 1421. Řeholníkům podařilo se včas utéci. K druhému přepadu došlo kolem 18. prosince 1429, kdy cisterciáci dopadli prý velmi špatně. Celá řada jich prý byla povražděna.¹⁾ Bližších zpráv o krvéprolití se nám naprosto nedostává.

Směrodatnou jest pro nás pouze úcta, již se umučení cisterciáci těšili u potomních generací klášterních. *Balbín*²⁾ vypravuje, že ještě za jeho času se v klášteře ukazovalo místo, kde (jak výslovně praví) odpočívají kosti *blahoslavených* oněch *mučedníků*.“ Jelikož i on postrádal dokladů o jejich hrdinné smrti, tedy spařoval v jejich ostatcích důkaz oprávněnosti klášterního podání. Nejlepším projevem úcty k oseckým mučedníkům jest *Henriquezovo* Menologium cisterciense, ve kterém čteme: „V Čechách umučení *blahoslavených mučedníků* (kláštera) sv. Marie v Oseku, řádu cisterciátského, kteří *zůstávajíce stálými ve vyznání víry*, byli nelidsky od husitů zmučeni a *s mučednickou palmou vítězně vešli do nebes*.“³⁾ Kratší výtah z Henriqueza přešel pak do obou martyrologií rádových v Paříži roku 1689 a 1726 vyšlých. V nich čteme: „V Čechách *umučení svatých* mnichů oseckých, z nichž husité-kacíři učinili *mučedníky za Krista a víru katolickou*.“⁴⁾ Všechny tyto zprávy kladou den umučení na 25. září, což jest mylno. V jednom ohledu však jest jejich svědectví neklamné: Umučení řeholníci oseckí žili u svých nástupců v pověsti svatosti!

Cisterciáci v Grünhainu (Sasko).

(Mezi 21. prosincem 1429 až 25. lednem 1430.)

Klášter tento měl stálky v Čechách v okolí Kadaně. O přepadení jeho za vojen husitských nevíme

¹⁾ *Schmidt*, Zur Leidensgeschichte der Cistercienser in den Hussitenkriegen, Cist.-Chronik XX., 1908, str. 172. ²⁾ *Miscellanea* IV., str. 148. — ³⁾ Příloha č. 5. — ⁴⁾ Příl. č. 5 a 6.

Památný dub,
v němž (dle pověsti) se před husity ukryl jeden
řeholník ze Zlaté koruny.

ničeho jistého.¹⁾ Jako u kláštera osekého, tak i zde jest jeho dokladem úcta vzdávaná umučeným jeho členům.

V *Henriquezově* Menologiu čteme: „V diecési vřatislavské *umučení svatých* řeholníků kláštera bl. Marie (Panny) v Grünhainu, ve Slezích, řádu cisterciátského, *kteří volíce raději zemřítí pro Krista, než-li dáti se nakaziti bludy kacířskými, byli od nich vybranými mukami usmrceni a s mučednickou palmou vítězně vzletěli k nebesům.*“ Pozdější známá nám již martyrologia řádová o nich píše: „Ve Slezsku *umučení svatých* řeholníků grünhainských, kteří obdrželi od kacířů *mučednickou palmu.*“ K tomu dlužno pouze ještě poznamenati, že Menologium odvolává se na starou řádovou historii *Miraeovu* (Origenes monasticæ, kap. 15), kde se o grünhainských píše jako o *blahoslavených mučednících*. Jak dává Menologium tušiti, žili v klášterním podání jako hrdinní vyznavači. Proto v poznámce²⁾ se dočítáme, že celý řád považoval jejich neohroženou vytrvalost za zvláštní svou chloubu. Píše se tam: „Klášter z linie morimundské, přeslavný od počátku svého založení, v němž proslavilo se mnoho vynikajících mužů až po žalostnou dobu husitskou, kdy cisterciátslí mnichové, *postavivše se na odpor kacířské zuřivosti, byli umučeni, a netoliko klášter grünhainský, ale i celý řád, ba dokonce i celou církev oslavili prolitím své krve.*“³⁾

¹⁾ Schmidt, u. d., str. 130. — ²⁾ Str. 370, p. c. — ³⁾ Viz příl. č. 5. a č. 6.

Mučedníci novocelští.

(29. prosince 1429).

K cisterciákům osekým a grünhainským se v téže době přidružili i jejich spolubratři v Nové Cele, aby

vyznali veřejně svou víru v pravou víru Kristovu a aby svou věrnost k církvi zpečetili krví. Bohužel je jejich hrdinná smrt právě tak zastiřena tajemnou rouškou zapomenutí jako u obou jmenovaných právě klášterů. Víme pouze o dobytí Nové Cely husity a jinak nic. Jest to zase cisterciátské *Menologium* tlumočící nám úctu k řeholníkům při té příležitosti v Nové Cele umučeným. Jako v jiných případech, tak i zde potkáváme se s neklamnými projevy úcty k umučeným řeholníkům a zároveň i s rozpaky při časovém určení události z nedostatku původních dokladů plynoucího. Kdežto nejnovější bádání¹⁾ položilo vybití kláštera k 29. prosinci, ústní podání až do doby Henriquezovy kladlo zpusťování k 10. září. Čtème: „Ve Slezsku umučení *blahoslavených* řeholníků, kteří žijící v řádě cisterciátském tamže *přesvatě* působili, a chtějíce obdržeti odměnu za práci svou, *ukončili svůj život smrtí vzácnou před tvář Hospodinovou*. Byvše totiž od husitů ukrutně povražděni, *mužně potvrdili svou krví pravdu katolického učení*.“ V obou martyrologiích o nich čtème: „Ve Slezsku *umučení svatých* řeholníků z Nové Cely, kteří v odměnu za *přesvatý* život byli pobiti od husitů *pro víru*.“

¹⁾ Schmidt, u. d., str. 172. Viz příl. č. 5. a č. 6.

Upálení Hynka z Ronova, děkana kolínského.

(22. dubna 1421).

Jako o většině krvavých událostí v kraji chrudimském, tak i o dobytí Kolína dochovalo se nám velmi málo zpráv. Jest to vlastně pouze záznam *Vavřince z Březové*,¹⁾ jenž nám vypravuje o této události. Zpráva jeho, ačkoliv jest velmi stručná, přece nám nepřimo

¹⁾ FRB, V., 479.

Pamětní deska husity upáleného děkana Hynka z Ronova.

dosvědčuje mučednickou smrt kolínského duchovenstva. *Vavřinec* vypravuje, kterak měšťané kolínští při vtrhnutí husitů přistoupili k jejich víře a tím dosáhli milosti. Místní duchovenstvo v počtu šesti osob, počítaje v to i dominikány, však ušetřeno nebylo. Z toho lze s jistotou souditi, že jako v Jaroměři, tak i v Kolíně katolické kněžstvo raději skončilo na hranici, nežli by bývalo zradilo své náboženství a církev.

Zpráva kroniky *Vavřincovy* byla vlastně jediným pramenem o umučení kolínského duchovenstva, neboť ji reprodukuje *Hájek, Balbín i Beckovský*, ovšem nečiní tak suše, jako husitský kronikář. Tak *Balbín*²⁾ o něm píše: „Dějepisové ho předvádějí jako člověka velmi zběhlého ve vědách světských i duchovních. Aby jeho smrt učinili (husité) slavnější, tedy jej upálili zabeďněného v sudu, kolem hranice pak poskakovala vojenská flupa . . .“

Při nedostatku pramenů máme jiný, nad jiné výmluvnější doklad o úctě, jaké se těšil upálený děkan kolínský u svých farníků. Jest to prastará pamětní deska, na níž vypoďobněn jest velmi primitivně kněz oděný v ornátě. Vysoké stáří desky a okolnost, že se ani nám ani historikům XVII. století nedochovalo žádných katolických záznamů o Hynkově umučení nám dávají tušiti, že pamětní deska byla zhotovena v době, kdy smrt děkanova žila ještě v čerstvé paměti lidu, t. j., ještě v XV. století. Farníci ji umístili na chalupě blízko brány kouřimské, u níž prý byl kolínský děkan upálen. Jako katolíci hleděli na tuto památku vždy s úctou, tak nekatolíkům byla naproti tomu vždy trnem v očích. Důkaz toho máme z doby nejnovější. Zatím co kde jaká nekatolická památka se úzkostlivě opatruje a staví potomstvu na oči, pamětní deska kolínská povalovala se dlouho na zemi po sboření chalupy, na níž byla upevněna, až teprve se jí ujal místní

²⁾ Miscellanea, IV., str. 139.

p. děkan, jenž ji dal zazdíti na farní budově. Vybledlá a umlčovaná památka upáleného děkana Hynka z Rohnova byla tím aspoň částečně zachráněna před úplným zapomenutím.

Nechť skromné tyto řádky zachovají jeho památku katolickému potomstvu trvale!

Příběhy časově neurčité.

Megerlein, farář v Radkově (u Kladska).

(Počátkem r. 1425).

Když počátkem roku 1425 vpadli Sirotci do Kladska, oblehli Radkov jinak i Rádek zvaný. Město se nějakou dobu drželo a když se husitům vzdalo, dostali všichni občané právo odejít kromě katolických kněží, s nimiž husité necítili. Došlo takto k ukrutnému umučení místního faráře Megerleina, jež vypsál ve svých pamětech souvěký pozorovatel, kupec *Martin Bolkenhayn*.¹⁾

Autor vypisuje všechno spolehlivě, jak o něm dosvědčuje i profesor pražské university *Kraus*. Dle něho²⁾ *Bolkenhayn* „si činil záznamy skoro jen o nejbližším okolí, jen o tom, co viděl a zkusil sám od českých bojovníkův a drancovatelů.“ Proto také *Palacký* přijímá jeho vyprávění do svých dějin³⁾ v doslovném znění, řka, že jest to „paměť dojímavá i živá, co malý ale věrný obrázek života i srdce lidského v dobách těchto.“ Předvedeme krvavé divadlo radkovské dle jeho překladu.

„Když městský fojt viděl, že nelze již déle klásti husitům odporu, jal se s nimi vyjednávat. Dostalo se mu ujištění, že měšťané budou moci z města svobodně odejít, nikoliv ale kněží. Měštky, jsouce naplněny sou-

¹⁾ Vydal *Stenzel* ve *Scriptores rerum Lusaticarum*, sv. I. str. 355–356. — ²⁾ Husitství v literatuře, sv. I., str. 84 — ³⁾ Vyd. *Riegrovo*, sv. III., str. 354–356.

citem k jejich smutnému osudu, nabídky faráři i kaplanům, by se převlékli v ženský šat a takto v přestrojení unikli. Kaplani nabídku přijali, leč farář ji odmítnul řka: „*Nedejž toho Bůh, abych zapomenul se na ouřad a důstojenství své; jsem kněz a nejsem žena.*“ Tak se stalo, že Megerleinovi faráři i s kaplany opustili město, v němž zůstal jen on s několika mladíky a jedním venkovským knězem. Když ale mládencům kleslo srdce, poddali se i oni, tak že na konec oba kněží úplně osaměli. Jak *Bolkenhayn* vypravuje „husité přiběhše k němu, svedli ho dolů do vojska, i přivedli před kněze *Ambrože hradeckého*, který latině řekl jemu: „*Faráři! Odvoláš-li, cos kázal a přistoupíš-li ku pravdě učení našeho, zachováš život svůj; neučiníš-li toho, půjdeš do ohně.*“ *Pan Megerlein* odpověděl: „*Toho Bůh nedej, abych já pro krátké muky zradil pravdu svaté víry křesťanské! Já učil a kázal pravdu v Praze, ve Zhořelci i ve Hradci a na té pravdě chci raději umřít!*“ I přinesli otepě slámy, jimiž obložili a obvázáli tělo jeho vůkol, tak že ho ani viděti nebylo, a *zapálivše slámu, nechali ho běhati a potáceti se v ohni u vojsťě, až se zadusil*. Pak vzavše tělo mrtvé, *hodili je do vařící vody v pivovaru* a za ním kněze selského, tak že oba tam umučeni jsou.“

Jak z poslední věty patrně, považoval je oba *Bolkenhayn* sám za mučedníky. O Megerleinovi nebude v tom ohledu nikdo pochybovat, o druhém nejmenovaném knězi venkovském lze tak souditi nepřímě, a sice na základě jednání husitů. Jestli že umučili Megerleina proto, že nechtěl přistoupiti na jejich víru, pak nelze pochybovat, že z téže příčiny byl s ním umučen i druhý kněz. Vždyť týž trest pronesený tímže soudcem nad odsouzcencem téže kategorie předpokládá zcela jistě i tutěž příčinu.

Jestliže *Palacký* uvedl zapomenutého radkovského mučedníka ve známost, pak historik vřatislavské die-

cése, kanovník *Hayne*, vyslovil již před šedesáti lety přání, aby církev jeho hrdinnou smrt veřejně osvědčila jeho blahorečením. *Hayne* napsal⁴⁾: „Ačkoliv církev ještě nekanonisovala tyto mučedníky, kteří skutečně za víru katolickou zemřeli, a sice proto, že se nedali pohnouti k odpadu od církve, tedy přece možno i o nich použítí slov žalmistových: „*Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius*“, (t. j.: „Drahá jest před očima Hospodinovými smrt svatých Jeho.“)

⁴⁾ Dokumentierte Geschichte des Bistums und Hochstiftes Breslau, str. 24, (Vratislav 1868). Profesor pražské university *Kraus* (žid) uznal rovněž mučednickou smrt obou kněží, ovšem způsobem sobě vlastním. Uvádím do slovně jeho méně lichotivý výrok (Husitství v literatuře, I., str. 84): „... ale i farář mohl prostě odvolat, co kázal v Praze. Zhořelci, Hradci proti husitům, říká mu to latinsky kacíř hradecký, m'istr Ambrož. Starý protihusita odpírá hrdině a je upálen a mrtvý uvařen s jiným farářem, patrně stejně tvrdošijným.“

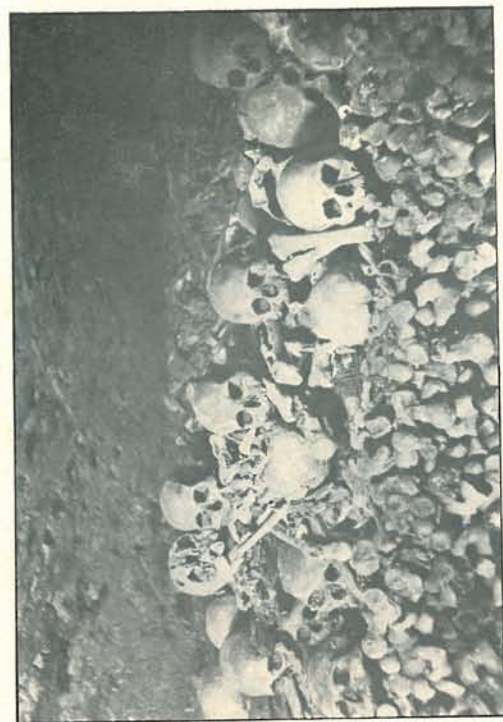
Sedm set pobitých měšfanů mohelnických.

(Podzím 1424).

Po smrti Žižkově u Přibyslavi vpadla husitská vojska na Moravu, kde dobyla Třebíč, Ivančice, načež obrátila se k severu a dobyla tam Boskovice, Letovice a Mohelnici. Jak *Palacký*¹⁾ praví, potkal zvláště Mohelnici žalostný osud, „že obyvatelé . . . mužští téměř všickni mečem neb ohněm zahynuli.“ Souvěké i pozdější doklady jasně mluví o hrdinské smrti mohelnických za víru katolickou.

Biskup olomoucký, Tas z Boskovic chtěje pozdvihnouti z rozvalin své zpusťlé městečko Mohelnici, potvrdil roku 1460 všechna jeho privilegia.²⁾ V listině

¹⁾ Dějiny III., str. 352. — ²⁾ Měst. museum Mohelnice, kniha privilegií, Viz příl. č. 4.

Pozůstatky 700 masakrovaných katolíků v Mohelnici.

za tím účelem mohelnickým vystavené vzpomíná s úctou jejich předků roku 1424 povražděných a při tom zároveň jasně mluví o příčině i způsobu hrozného krveprolití. Předvádí je jako pomocníky svého předchůdce Jana Železného, za jehož podpory potírali husity ve svém okolí. Činili prý tak zmužile a vytrvale. Husité proto přitáhli u veliké přesile k městu, obklíčili je a zapálili a tu (jak biskup výslovně prohlašuje) obyvatelé, „jakožto lidé *katoličtí* utekše se do domu Páně, když nepřátelé vzrůstali, *raději se rozhodli zemřítí, než-li žítí jako víře zpronevěřítí*. Proto, hěda!, jak v domě Božím, tak i venku, více než-li sedm set bylo ukrutně a různým způsobem povražděno.“ Hrdinná smrt mohelnických nevymizela z paměti ani nástupcům Tasovým. Ve století následujícím byl to biskup Marek, jenž jim věnoval dvakrátě vřelou vzpomínku. Po prvé tak učinil roku 1561²⁾, kdy vyznal, kterak mohelnické zdi městské nejednou utrpěly „a zvláště při válce, jež slove Táburytuov, *stojíc pevně a stále, nelitujíc v tom hrdl a statkuov svých, při víře jednoty svatocírkevní v poslušenství*.“ Po druhé tak učinil o rok později (1562)³⁾, kdy vzdal mohelnickým podobnou úchvalu: „Nelitujíc předkové Mohelnických *pro víru křesťanskú* prolitím krve, hrdel a statkuov svých při skažení a vypálení toho města.“

Jestli biskupové olomoučtí nezapomněli ani po stu letech svých poddaných mohelnických, kteří hrdinsky zemřeli za víru, pak ovšem ještě více jejich památku cítili jejich potomci. Hned po obnovení městečka, roku 1461, vystavěli při kostele hrobku, v níž s úctou uložili tělesné pozůstatky pobitých předků.⁴⁾ Když po dvou stech letech zavítal do Mohelnice *Balbín*⁵⁾, ukazovali mu měšťané (jak praví) *sacrarium* s pozůstatky umučených. Zároveň nám prozrazuje

²⁾ Arcibisk. archiv v Kroměříži, Kopiaľ N. fol. 244 b - 245. —

³⁾ Tamže, Kopiaľ č. 4, fol. 10 b - 11. — ⁴⁾ Farní kronika mohelnická — ⁵⁾ Miscellanea, 1, IV., str. 154.

i část ústního podání mohelnického, které se již nespokojovalo se 700 pobitých měšťanů, nýbrž zvětšilo již počet obětí dokonce i o ženy a děti. Tato pověst žila i ve století následujícím, jak nám dokazuje záznam v pamětní knize farní. Jak na první pohled patrně, jest jejím hlavním pramenem listina biskupa Tasa, jenom že její obsah si mohelníci poněkud přikrášlili. Kostel stal se posledním útočištěm pronásledovaných katolíků. V něm před oltářem slíbili, že raději obětují život a majetek, nežli by zradili víru. Tak se také stalo. Mužové byli všichni pobiti, kdežto ženy a děti byly v kostele upáleny.

Další stopy úcty k mohelnickým mučedníkům se ztrácejí v moři zapomenutí, až teprve v době nejnovější se s nimi opět setkááme. U příležitosti 500letého jubilea smrti Žižkovy vzpomenuli mohelníci pětistyletého výročí vyvraždění svého rodiště. Upravili proto hrobku a v den úmrtí Žižkova sloužili za své pobité předky slavné služby Boží, při nichž místní kooperátor promluvil k lidu o významu dne. Po skončené bohoslužbě odebrali se všichni v průvodu ke kryptě, kde vzdali poctu ostatkům tam uloženým. Od té doby jest mohelnická hrobka předmětem pozornosti věřícího katolického lidu ze širokého okolí.

Upálení nejmenovaných kněží a zázraky při něm zběhlé.

(Před rokem 1422).

Hrdinskou a nadpřirozenými úkazy provázenou smrt několika kněží zaznamenal český obránce katolictví *Ondřej z Brodu* ve svém pojednání o původě husitů. Jelikož onen spis napsal v letech 1420—1422,

tedy onu událost kladu před rok 1422.¹⁾ Zpráva Ondřejova jest věrohodna jednak k vůli tomu, že píše o kněžích jemu osobně známých, jednak, že se historikům²⁾ jeví jako muž, o jehož přesvědčení nelze pochybovati.

Ondřej z Brodu vypravuje takto³⁾: „Nemohu pomlčeti o zázraku, jež ukázal Bůh na tělech některých mrtvých. Byli polapeni od husitů jacísi kněží, z nichž některé znám podle jména i podle mravů. Když byli uvazováni za ruce i za nohy na suchý okraj (hranice), *napomínali se vzájemně, aby vytrvale a zmužile vytrpěli za víru katolickou*. Vzplane hranice, přikládají se otepky s dřívím a plamen chtící (kněže) ztrávit se blíž. Každý z nich odporoučí ducha svého do rukou Božích. Takto skonavše, odevzdali své duše Bohu. Vidouce pak viklejší katové, že nebyli ohněm ztráveni, ačkoliv byl ohromný, nýbrž že pouze vydechli duši, pokračují ve své zlobě a zuřivosti a rozhodnuvše se, že ani mrtvých nesmí býti ušetřeno, snášejí mnoho otepí a suchých sudů na zmíněná těla. Když na ně (dříví) položili a zapálili, tedy, když dohořelo, našli těla neporušená, jako před tím.“

I kdyby onen zázračný příběh byl brán v pochybnost, vděčíme Brodovi aspoň za vylíčení hrdinné smrti kněží, kteří se nelekli ani přichystané již pro ně hranice, nýbrž před tváří husitů vzájemně se upevňovali ve víře a za ni také zemřeli. Kolik asi je takových zapomenutých mučedníků, můžeme si představití ze slov, jimiž *Ondřej z Brodu* končí své vypravování: „I zuřili po celých Čechách i Moravě, zabíjejíce muže *dobré a šlechetné* a sice především proto, že *nechtěli přistoupiti k jejich pověrám*.“

¹⁾ *Pekař*, Prostředí doby Žižkovy (ČCH, 1925), str. 24. —

²⁾ U. m. — ³⁾ *Höfler*, Geschichtsschreiber der Hussit. Bewegung, II., str. 334.

III.

Katoličtí mučedníci ve světle podání.

1. Podání souvěké.

(Biskup lodský při odsouzení Jeronýma pražského. Doklady listinné. Ondřej z Brodu. Anonym o původě Táboritů. Ludolf zaháňský. Vavřínek z Březové. Okružní list na kněžstvo za pronásledování).

Stopujeme-li souvěké zprávy o katolických mučednících doby husitské, seznamujeme se při tom s těmito příznačnými rysy: Právověrnost a s ní spojená neohroženost u víře, mravně dokonalý život, zázraky při smrti a úcta k umučeným. Mezi prvními, kdož okusili pronásledování pro víru, byli pražští kartuziáni. Snad hned roku 1415 stali se obětí útoku podrážděného pražského lidu. Zpráva o tom došla až do Kostnice, kdež shromáždění Otcové projevíli na jejich útrapách živou účast. Důkazem jejím jest řeč biskupa lodského při odsouzení Jeronýma pražského. Zmíniv se všeobecně o pronásledování kněžstva církvi katolické věrného, uvedl za konkrétní doklad pražské kartuziány, jejichž převor byl rozvášněným davem smýkán po zemi a klášter popleněn. Biskup vzdal při tom veřejně před shromážděným koncilem čest pronásledovaným řeholníkům, mluvě „o *svatých* kartuziánech pražských.“¹⁾

Jestliže se na koncilu mluvilo o katolících v Čechách pro víru pronásledovaných s úctou a sou-

¹⁾ *Hardt*, Magnum et oecumenicum Constantiense concilium, III, str. 59.

citem, pak doma mluvilo se o nich s úctou a hrůzou. Věc jest zcela snadno pochopitelná. Vždyť domácí lidé měli ono krvavé divadlo před očima. Proto různé arengy listin se přímo hemží nářkem nad ukrutným a krvavým pronásledováním katolíků, jednomyslně dokazující, že se jednalo o utiskování pro víru. V nejednom případě listiny dopodrobna popisují mučení katolíků, tak že čtenář má je takřka před očima.

Již v roce 1416 (listopad nebo prosinec) máme takovou zprávu z Moravy. Je to stížnost olomoucké kapitoly, v níž se vypravuje, kterak katoličtí faráři jsou vyháněni z far, jiní topeni, mučeni nebo vražděni.²⁾ Dává-li stížnost z Olomouce důraz na slovo: katoličtí, pak listina generálního prokurátora pražské konsistoře Machny asi z roku 1421 pocházející³⁾ zdůrazňuje slovo: poslušní. Pražská zpráva jeho o utiskování katolického kněžstva církvi poslušného doplňuje olomouckou stížnost, neb kromě topení kněží a mučení uvádí i způsob, jakým byli mučeni: Jedněm uřezávali husité uši, jiným ruce, jiným vyřezávali za živa jazyky. Machna zajisté nepřeháněl ani trochu, nazval-li to ukruťstevím. Kromě toho píše i o kněžích upálených.

Jiné listiny mluví o příčinách tak hrozného pronásledování. V roce 1421, kdy husité vyvražďovali celá města, napsal císař Zikmund v listině k šestiměstským⁴⁾, kterak husité „upálili a ukrutně povraždili mnoho věrných křesťanů, což chtějí všude tak činili, kde *nechtějí* přistoupiti k jejich kacířské víře.“ Ještě jasněji mluví o příčinách krvavého pronásledování katolíků týž panovník ve svém majestátě uděleném (1434) Plzni. Práví v něm:⁴⁾ „Na zástup Hospodina jakožto sekýra na strom vložená meč své ukrutnosti na v Krista *věřící* obrátili a *chtíce i celé jméno kato-*

²⁾ *Bretholz*, Übergabe Mährens etc. (Otisk z AOG, LXXX.), str. 8. — ³⁾ *Neumann*, K odpadu Konráda z Vechty, ČKD, 1926, str. 318. — ⁴⁾ SS RR SS, VI., str. 3. — ⁴⁾ Překlad z *Beckovské*, Poselkyně, I., str. 765.

líkův z paměti lidské vymazati, ani věku, ani pohlaví, ani stavu neodpustili. Reholníkům a Bohu milým duchovním mužům, též ženichu nebeskému zasnoubeným pannám beze vši lidské outrpnosti největší protivensství působili i také je nelítostně a ohavně mordovali, a tak mnohých před Bohem i lidmi velikých ohavností, jichž oni spáchali, a duchem ukrutnosti nadchnutí jsouce, od nich dosavad upustiti nechtějí, žádný jazyk vysloviti, ani péro jakkoliv hbité dosavad vypsati nemůže.“ Zikmund tedy hleděl na husitské vojny jako na vyhlazovací boj proti katolíkům vedený.

K těmto dvěma listinám Zikmundovým řadí se ještě list katolických kněží-vyhnanců datovaný v Lito-měřicích 12. května 1421.⁵⁾ Potvrzuje svědectví prvního listu císařova o nátlaku na katolíky, aby přestupovali k husitství a to zvláště na kněžstvo. Konrád z Vechty, arcibiskup-odpadlík, prý „hrozbami dokračuje na veškero duchovenstvo, aby hlásalo čtyry články pražské“, věroučný to podklad husitství. Kromě toho má listina ještě svůj zvláštní význam. Jednak zpravuje nás o rozsahu pronásledování, říká, že mu padly za obět „přimo nespočetné osoby světské i duchovní“, jednak (co zvláště jest důležité) jest to první doklad, ve kterém se dává katolíkům povražděným název mučedníků. Prý „jedni skončili ohněm, jiní mečem a jinými útrapami mučednickými.“

Vítaným doplňkem listinného materiálu jsou prameny vyprávěcí. V první řadě to je traktát Ondřeje z Brodu o vzniku husitství. Autor jej sepsal u vyhnanství v Lipsku a sice pravděpodobně v letech 1420—1422.⁶⁾ Potvrzuje svědectví listin o nátlaku působeném na katolíky, by odpadli k husitství, vyznává, že husité pobíjeli katolíky „v první řadě proto, poněvadž nechtěli přistoupiti k jejich pověře.“⁷⁾ V jednom ohledu

⁵⁾ Neumann, U. d., str. 543. — ⁶⁾ Pekař, Prostředí doby Žižkovy (ČCH, 1925, str. 24. — ⁷⁾ Höfler, Geschichtsschreiber der hussitischen Bewegung, II., str. 394.

však doplňuje listiny a sice v tom, že nám prozrazuje, jak lehce mohl přijíti katolík o život. Stačilo, aby katolík před husitou vyslovil pouze jméno Viklefovo anebo aby pojmenoval svého odpůrce viklefidistou a již se naň husita hnál s nožem v ruce!⁸⁾ Rádi proto věříme, praví-li Ondřej, že na sebe menší narážku z úst katolických pronesenou následovala co nejostřejší odvěta. Stejně nutno připustiti, že za podobných okolností mohli i ti nejhodnější lidé přijíti o život. Vysvítá to z kvalifikování osob utiskovaných pro víru. Tak na jednom místě⁹⁾ hřímá husitům do duše: „Vy pak jste zuřili proti nejlepším křesťanům, totiž proti kartuziánům, cisterciákům, proti bratřím a mnichům, ve kterých zřejmě žije křesťanství, a proti nejhodnějším měšťanům a nejvěrnějším obyvatelům království.“ Prolitou krev těchto lidí nazývá krví nevinou¹⁰⁾ a jako prokurátor Machna, tak i on hledí na ně jako na mučedníky: dává jim název lidí *ctihodných*.¹¹⁾ Maje před sebou celé spousty katolíků pro víru pobitých, utěšuje se příslibem Spasitelovým: „A brány pekelné ji nepřemohou“ a cituje při tom slova Cassiodorova, dle nichž „církve se osvěžuje krví — — mučedníků.“¹²⁾

U Ondřeje z Brodu jest již pozorovati i zvláštní úctu k umučeným katolíkům. Svědčí o ní netoliko respekt, s jakým o nich mluví jako o lidech mravně ušlechtilých, ctihodných mužích a mučednicích, nýbrž i tvrzení, že Bůh sám snažil se je oslaviti zázraky při hrdinské jejich smrti. Vypravuje o tom při upálení několika kněží-hrdinů, jejichž těla zůstala neporušená, ačkoliv husité zapálili pod nimi ohromnou hranici.¹³⁾

K Ondřejovi z Brodu se řadí anonymní pisatel traktátu o původě Táboritů. Jestli že Ondřej píše většinou všeobecně, pak anonym dává stkvělé svědectví vyvražděným katolickým městům. Uvádí výslovně Ka-

⁸⁾ Str. 342—343. — ⁹⁾ Str. 345 — ¹⁰⁾ Str. 350. — ¹¹⁾ Tamže. — ¹²⁾ Str. 351—352. — ¹³⁾ Str. 334.

daň, Chomutov, Beroun, Český a Německý Brod, Jaroměř a Trutnov s výslovným prohlášením: „A dobyvše jich zradou pobili všechny obyvatele *pevné u víře Kristově* . . . a zvláště kněze a řeholníky, zhladivše jedny ohněm, jiné vodou, jiné mečem.“¹⁴⁾

Co katolíci souvěkovci napsali o svých souvěřících otevřeně, to husitský kronikář, *Mistr Vavřinec z Březové*, pověděl nepřimo. Jest opravdu zajímavě sledovati a vzájemně srovnávati jeho záznamy o pobitých katolicích a husitech, jak je zaznamenal ve své husitské kronice (1420—1421).¹⁵⁾

O popravených husitech píše jako o mučednících. Tak pražskému měšťanovi, Janu Krásovi, klade do úst slova, jimiž svého druha, studenta Mikuláše utěšoval: „Milý bratře Mikuláši! Již se nám blíží koruna mučednická!“¹⁶⁾ Faráře arnoštovského Václava upáleného s vikářem a třemi sedláky na hranici vzpomíná těmito slovy: „Kněz Václav duši Bohu vrátil jest, mučednickou korunu se svými obdržav.“¹⁷⁾ O Václavovi, plebánu chelčickém, zaznamenal úchvalu: „Sláva Tobě, Hospodine, Jenžto bojícím se Tebe dávaš do konce setrvati a hrůz smrti se nebáti!“¹⁸⁾

O katolicích pro víru zemřelých píše úplně jinak. V některých případech uvádí pouhou událost bez nejmenší poznámky, jako na př. o upálení dvou benediktinů břevnovských a čtyř cisterciáků ze Zbraslavi. O prvních praví zcela suše, že skončili na hranici, poněvadž „k přijímání pod obojí způsobou nechťeli povolití“, o druhých uvádí tufěz příčinu, jenom že ještě dodává, že nechťeli odložití řeholní šat t. j. nechťeli vystoupili z řádu.¹⁹⁾ Při tom nevědomky prozrazuje stálost zbraslavských řeholníků: Prý nechťeli k žádostem husitů „žádnou měrou přistoupiti.“ Jak patrně, pohlížel Vavřinec jinak na katolíky pro víru

¹⁴⁾ Höfler, I., str. 529. — ¹⁵⁾ Pekař, U. d., str. 30—31. — ¹⁶⁾ FRB, V., str. 358. — ¹⁷⁾ Tamže, str. 386. — ¹⁸⁾ U. d., str. 387. — ¹⁹⁾ Ibid., str. 377.

umírající a jinak na své husitské souvěrce. Jeho stranickost se jeví ve světle tím ostřejším, jelikož se nespokojoval pouhým zaznamenáním popravených katolíků, nýbrž tu a tam snažil se je snížit, zatím co svým souvěrcům stavěl na hlavu korunu mučednickou. Jestli neústupnost husitů prohlašuje za hrdinskou pevnost u víře, pak sebevědomou a neústupnou odpověď prachatických danou Žižkovi označuje za rouhání.²⁰⁾ Kromě toho s gusem zaznamenává o některých katolicích, jak na hranicích slibovali dáti se k husitům a tím jim otevřeně strhuje s hlavy korunu mučednickou. To píše o prachatických, českobrodských²¹⁾, o biskupu Heřmanovi²²⁾. ačkoliv právě jsou to katolíci z Českého Brodu, o nichž anonymní pisatel traktátu o původě Táboritů píše, jako o lidech pevných u víře.

Nejlépe se Vavřincovo stranictví ukazuje při popisu dobytí Berouna. Kronikář vypravuje, kterak někteří katolíci prosili Žižku, by jim daroval život, že přestoupí za to k husitství, ale při tom zcela suše zaznamenává zprávu o zabití rytíře Koblihy, kterého Eneáš Sylvius jako legát i jako papež prohlásil za vzor mučedníka doby husitské. Jako papež Pius II. věnoval mu zvláště vřelou vzpomínku, řka: „ . . . jeden znamenitý muž, jménem Koblih, když jat bieše, pálechu jej pomalu od noh až nahoru, . . . a když napomínán byl, aby svolil k přijímání pod dvojí způsobu, nechťel jest, ale život svůj v jednotě cirkve dokonal.“²³⁾

Teprve později mluví o katolicích poněkud lépe. Činí tak opět bezděky a sice pod vlivem tábořských ukrutností na straně pražské páchaných. Vavřinec tu mimoděk prozrazuje, jak Táborité pronásledovali ne-

²⁰⁾ Str. 444. — ²¹⁾ 478. — ²²⁾ 425. — ²³⁾ 478. Řeč Pia II viz *Erben*, Výbor z literatury české, II., str. 688.

toliko pražské husity pro odchylné jejich přesvědčení, nýbrž i katolíky.

Vavřinec nazývá katolíky²³⁾: „Nevěrní a protivní“ podávání z kalicha a praví o nich, že hledali útočiště na Horách Kutných, v Č. Brodě, Nymburce, Kouřimi, Kolíně a Č. Budějovicích. O těchto městech výslovně praví, že „jich (Táboritů) rouhání a bludům nebyla povolná.“ Několik řádků před tím pak prozrazuje, jak se vedlo katolíkům nechťcím odstoupit od víry: „A tak všichni jiní nepovolující nebo jich předpověděním šálenému učení učiniti protivníky mnohými obyčejí trápili . . . ani kněžím, ani mnichům, ani bosákům, ani kostelníkům, ani domům neodpouštějíce.“ A jako prokurátor pražské konsistoře, Machna, neváhal nazvat husitské útlaky ukrutenstvím, tak i Vavřinec otevřeně mluví o tábořských ukrutenostech „vohněm, mečem, cepami“, dodává k tomu, že Táboři tak činí „jako Neronovi služebníci.“ Nejvýznačnější však z celého výroku Vavřincova jest slovo: *mučice*. Pisatel husitské kroniky, někdejší přívrženec Husův a muž (jak již řečeno dříve) katolíkům ne příliš nakloněný takto nevědomky prozradil, že i mezi katolíky byli mučedníci . . . A ještě jedna věc je u Vavřince pozoruhodna, totiž rozsah pronásledování katolického duchovenstva. *V Praze v té době (1420) byli pouze dva katoličtí kněží*: Jeden u sv. Michala, farář M. Křišťan z Prachatic, a u sv. Apolináře, kanovník Petr. Ostatní prchli, nebo byli pobíti. K tomu Vavřinec dodává: „A tak v zemi za mnoho mil nebyl vidín kněz, jenž by svátostmi přísluhoval.“²⁴⁾

Jak patrně nedovedl autor husitské kroniky odníti katolíkům korunu mučednickou, čímž jeho svědectví, jakožto výroky jinověrce, mají tím větší cenu. O tom se přesvědčíme níže, při době pobělohorské.

²³⁾ 424. — ²⁴⁾ 427.

Vyčítá-li Vavřinec z Březové ukrutnosti Táboritům a prozrazuje-li při tom, že i na straně katolické byli mučedníci, pak bývalý stoupenec pražské strany s katolickou církví se smířivší, M. Šimon z Tišnova, čte tytéž levity Pražanům. V listě k pánům na sněmě čáslavském shromážděným vytyká husitským kněžím divoká, demagogická kázání jakožto hlavní příčinu neslýchaného krveprolití. Svědectví jeho o obětech štvavých kázání má dvojí význam: Šimon jim vzdává úctu, nazývá je jich „ctihodnými kněžními stojícími s církví Boží“²⁵⁾ a dává tušiti ohromný počet povražděných katolíků, vyčítaje Praze takto: „Pomlčuji, že jsi překrutně zahubila ohněm i mečem *tisíce* lidí duchovních i světských v království českém.“²⁶⁾ Hrozné krveprolití otevřelo Šimonovi oči, tak že se smířil s katolictvím, v němž hledal záchranu národa.

K domácím pozorovatelům s počátku válek husitských přidružuje se svědek stojící stranou sice, ale přece dobře informovaný. Jest to opat augustiniánského kláštera v Zaháni Ludolf. Ve spise nadepsaném „Tractatus de longaevo schismate“ asi v letech 1420 až 1422 vzniklém uložil své záznamy o pronásledování katolíků čerpané přímo z vypravování spolubratří z Čech pro víru vypuzených. Obsahově se připojuje k Ondřejovi z Brodu, neb se nespokojuje pouhými suchými záznamy o mučení katolíků, nýbrž jim vzdává tu největší chválu. Činí tak při popisu poprav y jaroměřských spolubratří, o nichž vyznává, že: Položili život za Krista jako v dobách první církve, smrt jejich byla „pro víru, pravdu a spravedlnost“, byla to smrt slavná, protože pro čest Boží. Větší úchvaly svým umučeným druhům jaroměřským nemohl zajisté již vzdáti.²⁷⁾

²⁵⁾ Rkp. kláštera oseckého, č. 47 kdysi sedlecký, fol. 86 b". — ²⁶⁾ Tamže, fol. 91 a". — ²⁷⁾ Vyd. Loserth, AOG, LX, str. 493 494.

Na konec podávám doklad nad jiné vzácný, totiž vybrané části listu²⁸⁾, jímž nejmenovaný kněz těší a povzbuzuje své spolubratry v dobách krvavého pronásledování. S velikou pokorou prohlašuje přítomné utrpení za očistec na zemi a vybízí, by je bratří s radostí snášeli, neboť jenom cestou kříže lze dojít blaženosti věčné. Čtete v něm asi toto:

„Ve jménu Otce, i Syna i Ducha svatého. Hle, bratří nejmilejší, pro naše nepravosti dopustil na nás Bůh útrapy tak těžké, že sotva jest dům, ve kterém by nebylo nepřátel kněží. A ti netoliko chlí rozchvátiti náš majetek a nás o dobrou pověst připraviti, ale co více jest, přejí si prolítí naši krev anebo se jí i napojiti . . . O, nejmilejší bratří, věztež, že tyto útrapy, které na nás byly dopuštěny, jsou naší očistou, jak praví Petr ravenrský v kterémsi svém listě: „Proto snad Bůh tě trestá časně, aby trest věčný byl zhlazen pokutou časnou . . . neukládá se zrno do stodoly Hospodinovy, dokud není vymláčeno buď šleháním anebo nohami ženců. Tak i Bůh činí toto všechno z té příčiny, aby útky nám otevřely rozum. Mlátí se zrno, aby uloženo bylo ve stodole, otesává se kámen, aby uložen byl ve stavbě, uvádí se v pohyb kolo, aby Elizeus byl vzat do nebes. Nejlepším proto lékem pro člověka duchovního jest, je-li na cestě životem jeho tělo různými utrpeními sužováno.“ Tolik onen (Petr z Ravenny). O, bratří! Vzpomeňte slov Pána řkoucího: „Budete míti na světě útky, ve mně však pokoj.“ Vzpomeňte i onoho slova Páně v kázání horském: „Blahoslavení, kdož trpí pronásledování pro spravedlnost, neboť jejich jest království nebeské.“ Rozpomeňte se, že se nedojde k hvězdám jenom tak samými rozkošemi, vzpomeňte, že jest vám vejít do království nebeského po mnohém pronásledování.

²⁸⁾ Knih. děčinská, Rkp. č. 211., fol. 162 a—163 a. Viz příl. č. 2.

Proto, bratře, myslíš-li, že nevíš o pronásledování, pak nezačal jsi býti ještě křesťanem! Vždyť není žádný sluha Boží bez utrpení, jak praví sv. Augustin ve kterémsi kázání: „Zajisté jest pronásledování křesťanovi užitečné“, protože dle sv. Jeronyma „utrpení otevírá sluch srdce, jež blahobyť na tomto světě zavírá.“ O, bratře, pohlédni na svaté, jejichž svátky během roku slavíš! Matka Boží, jejíž přesvaté srdce proklál meč v hodině umučení Kristova. Viz apoštoly, mučedníky, vyznavače a panny! Všichni dosáhli království nebeského útrapami a různými mukami. Pohleď, bratře, na našeho apoštola²⁹⁾, jehož knihu máme v rukách, jaká muka snášel! Sám o sobě praví: „V nebezpečnostech na řekách, v nebezpečnostech od loťů na cestách, v nebezpečnostech na moři, v nebezpečnostech mezi nepravými bratry“ a vypočítává mnoho takových (útrap), dí: „Neboť jsem přesvědčen, že ani smrt, ani život, ani věci přítomné, ani minulé nebudou mne moci odloučiti od lásky ke Kristu.“³⁰⁾ Proto nám uděluje Bůh v utrpení trpělivost, v pronásledování snášenlivost, a opravdovou lásku k těm, kdož nám strojí úklady, ba dokonce žízní po naší krvi. Budtež stáli a uvidíte pomoc Boží nad sebou.“ Lučiště setře a poláme zbraň a štíty spálí ohněm³¹⁾ „a vysvobodí vás Pán Bůh váš, což nechť ráčí dopřáli Ten, jehož vláda trvá na věky věkův. Amen.“ Tak se utěšovali katoličtí kněží v pronásledování, o němž Mistr Vavřinec ve své husitské kronice³²⁾ napsal: „A není péra, aby tolik skutků bezzákoníkův ohydných mohlo vypsati.“

²⁹⁾ Sv. Pavel, II. Kor. 26—27. — ³⁰⁾ Řím. VIII., 38—39. Volně přeloženo. — ³¹⁾ Ž. 45, 10. — ³²⁾ FRB, V., 424. K tomuto jistě dojemnému okružnímu listu podotýkám, že jej nade vši pochybu psal vynikající kněz, neboť v něm vystupuje jako duchovní vůdce jisté skupiny kněží. Byl to asi kněz-vyhnanec, neboť z citátů vychází na jevo, že neměl po ruce knih, proto cituje Písmo sv. i spisovatele církevní jen podle smyslu, což u kněze-učence doma ubytovaného by za tehdejší doby nebylo možno.

2. Doba poděbradská.

†Ebendorfer. Bl. Jan Kapistrán. Sylvius-Pius II. První boj o pojem mučednictví. Vliv Sylviův. Hilarius litoměřický. Listiny doby poděbradské).

Všímáme-li si povahy pramenů z doby poděbradské, dojdeme k poznání, že zprávy z této doby o katolických mučednících dochované znějí sice právě tak suše, jako svědkové současní, ale přes to pozorujeme u nich vůči těmto určité plus. Kdykoliv druhé katolické pokolení vzpomínalo svých předchůdců z husitských vojen, vždy nepokrytě prohlašovalo, že položili život za víru a církev katolickou. Toto spíše nepřímé svědectví o mučednické smrti katolíků za válek husitských odpravených otevřeně prohlásil Eneáš Sylvius, označiv je přímo jménem mučedníkův kralujících s Kristem v nebesích.

S prvním výrokem o katolících za husitských vojen umučených potkáváme se na samém prahu doby poděbradské, na koncilu basilejském. Byl to proslulý Mistr university vídeňské, *Tomáš Ebendorfer z Haselbachu*. Ebendorfer učinil prohlášení před sborem církevním, z něhož poznáváme, že pohlízel na povražděné katolíky v zemích českých a sousedních jako na oběti za neporušenost učení o svátosti oltářní a s ní souvisící poslušnost k církvi katolické. Vzpomínal katolíků, „kteří se až k smrti obětovali za poslušnost církevní a potírali tuto novotu (t. j. přijímání z kalicha) trpíce vyhnanství, rány, ztrátu svých drahých i majetku, ba dokonce i smrt.“¹⁾

K Ebendorferovi se druží *bl. Jan Kapistrán*. Italský tento františkán konal misie v našich zemích, na nichž upevňoval katolické přesvědčení tam, kde se uchovalo, usiluje zároveň i o získání husitů jednotě církevní. Jak se dá myslet, potkalo se jeho působení

¹⁾ MC, I., str. 727.

s prudkým odporem u husitů. Volený jejich arcibiskup Jan z Rokycan i Mistr Jan z Borotína napadli světce-misionáře ostrými listy, na něž on odpověděl pokaždé velmi obsáhlými dopisy, v nichž se na několika místech zmiňuje i o katolických mučednících.

Kapistrán čerpal své zprávy z dobrých pramenů. Praví²⁾ v listě k Borotínovi, že slyšel tak vyprávěti od mnohých. Nade vši pochybu se asi jednalo o lidi, kteří husitské vojny prožili sami. Ti mu vyprávěli, kterak husité povraždili katolické kněze i laiky. V listě k Rokycanovi prozrazuje příčinu, proč se tak stalo: chtěli zůstatí věrnými katolické víře. Prolitou jejich krev nazývá krví nevinnou, oběti husitského pronásledování pak obdařuje čestným titulem nevinných obětí Kristových.³⁾ Bůh prý patřil na jejich utrpení a krev jejich volá k němu o pomstu. Příznačno jest, že *bl. Kapistrán* klade jim do úst slova „zabitých pro slovo Boží“ ze zjevení sv. Jana⁴⁾: „Až dokud, Pane, nesoudíš a nemslíš krve naší nad těmi, kteříž přebývají na zemi?“ Tento citát z Písma sv. mluví velmi jasně. *Bl. Kapistrán* srovnává katolíky od husitů povražděné s dušemi mučedníků dlícími u Spasitele v blaženosti věčné a tím prozrazuje, že je považuje za nebešťany.

Co *Kapistrán* spíše jenom naznačil, to zcela jasně prohlásil jiný jeho krajan a současník, slavný humanista italský *Eneáš Sylvius*, pozdější to papež Pius II. V předmluvě ke své historii české⁵⁾ napsal: „Mužové vytrvalí, kteří buď vyhnanství, nebo žalář nebo smrt pro zákon Kristův statečně podstoupili, panují s králem svým v nebi, jásajíce nad cizím vítězstvím. Neboť jako zběsilost husitů české jméno zhanobila, tak zase stálost statečných mužů ve víře je oslavila. Není

²⁾ *Valouch*, Životopis svatého Jana Kapistrána, str. 827. — ³⁾ U. d., str. 748. — ⁴⁾ VI., 10. *Valouch*, str. 826. — ⁵⁾ Přeložil *Vičar*, (Světová knihovna), str. 6.

země, z níž by za našich časů vyšlo více mučedníků Kristových jako z Čech.“

Jestli touto úchvalou podal Sylvius stkvělé uznání českým katolíkům pro víru povražděným, pak jako papež, Pius II., slavnostně prohlásil, že jenom katolíci pro víru pronásledovaní mají nárok na mučednickou palmu. Stalo se tak při slyšení poselství krále Jiříka z Poděbrad. Pius II. přijal posly dne 20. března 1462 u přítomnosti 24 kardinálů, aby je vyslechnul a jim odpověděl. V poselstvu byl i pražský purkmistr Václav Koranda, jenž ve své řeči nadhodil papeži, jak ukrutně řádl kdysi v Čechách císař Zikmund, „kdežto mnozí staří i mladí, ženy i muži, i krev lidská . . . byla vylévána ukrutně.“⁹⁾ Papež na ta slova reagoval takto: „Bratříe nejmilejšie! Vězte, že nikde tak mnoho mučedníkův pro vieru křesťanskú jest vyšlo, jakož z kterého královstvie světa. An jeden znamenitý muž, jménem Koblih, když jat bieše, pálechu jej pomalu od noh až nahoru, muku jemu velikú činiece, a když napominán byl, aby svolil k přijímání pod dvojí způsobu, nechťel jest, ale život svůj v jednotě cierkve dokonal jest.“ K tomu pak dodal papež význačná slova: „Nemají sie z čeho Čechové chlubití, že tak jiné přemáhachu.“ Tvrzení své odůvodňuje tím, že utiskování katolíků stalo se dopuštěním samého Boha, jehož vůlí bylo, aby si věrní odpykali za své chyby již zde na světě. Sylvius tím slavnostně prohlásil, že nárok na čestný název mučedníků mají pouze ti, kdož umřeli za víru katolickou. Poukaz Korandův na pobité husity odmítl slovy, dle nichž nemají se Čechové čím chlubití, což dochází odůvodnění něco před tím, kde mluví o náboženských motivech k pronásledování katolíků vedoucích, kdežto v bojích Zikmundových proti husitům spatřuje spíše pohnutky politické, potření revoltujících poddaných. Pius II. to tedy byl,

⁹⁾ Erben, Výbor z literatury české, II., str. 688—689.

jenž první svedl s nekatolíky boj o mučednickou korunu katolíků za válek husitských pro víru povražděných.

Papež Pius II. poklonil se ještě jednou českým mučedníkům. Učinil tak v bulle ze dne 15. června 1463. Obraceje se ke všem katolíkům proti Jiříkovi, praví⁷⁾: „V slavném království Českém vyvolali bludaři veliké hnutí . . . Však přední mužové a šlechta v tomže království i v markrabství moravském, jakož i mnohá města přesvatě zůstali při víře, tak že (ačkoliv ozbrojené kacířstvo se rozhodlo k znásilnění věrných a sáhlo proti nim ke zbráním) nikdy nemohli býti odtrženi od pravdy evangelia, učení svatých Otců a poslušnosti k církvi římské, chtějíce raději zemřítí a muka trpětí, než-li s jejich nesmyslnostmi souhlas projevití, tak že náš věk patřil na mnohé mučedníky v Čechách.“

Názory Sylviovy o povaze pronásledování katolíků za válek husitských staly se směrodatnými na dlouhou dobu. Dodaloť jim nemálo váhy nejvyšší církevní důstojenství, jehož dosáhnul. Slavný výrok v předmluvě jeho historie o českých mučednících učiněný přejímá již roku 1488 norimberský kronikář Meisterlein do svého díla, ve století následujícím se často Sylviovyh slov dovolává česká kronika Dubraviova. Uvádím jedno zvláště typické odvolávání se jeho na Sylvia: „Aby se však naše svědectví nezdálo býti někomu méně cenným, poněvadž jest domácí, uvedeme cizí, vážné a hodnověrné, totiž Eneáše Sylvia, jenž později byl římským papežem.“ V době pobělohorské to byli historikové, Crugerius, Balbín, Pešina, kteří při svých pracích o českých mučednících XV. století využili svědectví Sylviovyh měrou vrchovatou.

⁷⁾ Balbín, Miscellanea, předmluva ke IV. knize. — Historia Bohemica (Vyd. Frankfurt, 1687, I. XXIV, str. 630.

Dosud málo povšimnutý, ale jistou důležitost mají, jest projev *Hilaria litoměřického* učiněný roku 1467 v Plzni u příležitosti výročí osvobození města od obležení husitského.^{8a)} Hilarius mimo jiné vzpomíná měšťanů, kteří trpěli muka i smrt pro víru katolickou a výslovně o nich prohlašuje, kterak oni „*pamětlivi své víry, raději vyvolili sobě svatou smrt pro Krista než-li aby žili v hanbě s kacíři.*“ Kazatel měl při tom účinný důkaz pravdy, moha ukázati na dvě ženy jakožto poslední pamětnice obležení, kterým husité uřezali uši . . . Rádi věříme jeho slovům, dle nichž Plzeň poskytovala tehdy divadlo *pro jméno Kristovo*.

Posledními doklady doby poděbradské jsou listiny. Jako při uvádění pramenů současných, tak i při době poděbradské potkáváme se se zajímavým zjevem: Katolíci s uznáním vzpomínají svých souvěrců pro víru povražděných, kdežto husité o nich mlčí. Všimneme si nejprve vrchností a pak poddaných.

Když husitský král obnovoval roku 1466 práva města Chomutova, uvedl při tom pouhý fakt, že město bylo zničeno, řka: „Předešlé časy nepokojné město naše Chomutov u válkách dobyto, vypáleno a zpuštěno bylo.“^{8b)} Jinak nepraví Jiřík o zkáze Chomutova ničeho. Zcela jinak píše olomoucký biskup Tas z Boskovic v listině téhož druhu dané mohelnickým (1460). S úctou vzpomíná, kterak mohelníčané bojovali na obranu víry katolické proti kacířům a když jejich město padlo husitům do rukou, raději se dalo sedm set jeho obyvatel zabít, než-li by bývali zradili svou víru.⁹⁾ Rozdíl v nazírání olomouckého biskupa a Jiříka na katolíky pro víru umučené jest tu na první pohled patrný.

^{8a)} *Millauer*, Sermo ad senatum populumque Plnsensem Praha 1820, str. 24–26. — ^{8b)} Zem. arch. český, opisy z Chomutova, listina dat. 18. dubna 1466, Praha. — ⁹⁾ Opis z knihy privilegia měst. musea v Mohelnici.

S podobnými protivami se setkáváme i u poddaných. Prachatičtí sebevědomě odmítli husitskou nabídku milosti, jestli že přistoupí k přijímání pod obojí způsobou. Město bylo na to vyvražďeno a obsazeno husitskými kolonisty. Tak se stalo, že o dvacet let později se setkáváme v Prachaticích s čistě husitskou tradicí. Prachatičtí, nenalézajíce přirozeně pro sebe oporu v minulosti města, jednoduše opominuli mlčením strašné jeho vyvražďení pro odpor k podávání z kalicha a dovolávali se proto — — kompakťat — — pro ponechání kalicha.¹⁰⁾ Úplně jinak tomu bylo v místech, kde katolické obyvatelstvo zůstalo. Příklad máme z moravského Slovácka. V roce 1452 osmdesátiletý pamětník vzpomíná s úctou kněží v Boršicích od husitů zmučených, zatím co druhý o něco mladší svědek, uštěďruje husitským katům jméno Satanových sluhů.¹¹⁾ Jak z těchto několika dokladů patrně, hlásil se každý ke svým.

3. Protestantismus.

(Konáčekův překlad Sylviovy kroniky. Cochlaeus. Dubravius. Hájek. Bilejovský. Curaeus. Pontanus z Breitenberka. Lidová úcta výrazem katol. sebevědomí).

Boj o mučednickou palmu započatý rozhovorem Pia II. s pražským purkmistrem Korandou našel pokračovatele i v období protestantském. Na samém jeho prahu (1510) vede ho skrytě kališnický překladatel Sylviovy české kroniky *Konáček z Hodištkova*, se stanoviska katolického pak otevřeně odnímá mučednickou palmu Husovi a Jeronymovi *Cochlaeus*. Tento tak učinil v době plného již rozmachu prote-

¹⁰⁾ Zem. arch. český, opisy z Prachatic, listina dat. 1. května 1444. — ¹¹⁾ *Neumann*, Církevní jmění za doby husitské, str. 202–203.

stantství, v roce 1548 ve spise nadepsaném „Historia Hussitarum.“

Na zajímavost Konáčova překladu upozornil již svého času *Pekař*.¹⁾ Východiskem našim jest Konáčovo stanovisko při označování katolíků a husitů. Moderně řečeno, Konáč vyloučil katolíky z národa, položiv je na roveň Němcům, kdežto husity předváděl jako stělesněné Čechy. Uvádím pro zajímavost několik případů. *Sylvius*²⁾ vypravuje, kterak kacíři se sešli v kostele pražských karmelitánů, *Konáč* místo „kacíři“ klade slovo: Čechové. Jinde praví *Sylvius*, jak *Žižka* „byl dvakrát napaden od věrných“³⁾, k čemuž moderní jeho překladatel *Vičar*, klade do závorky vysvětlení, že se jedná o katolíky. *Konáč* však překládá místo takto: „*Žižka* byl dvakrát přepaden od Němcův.“ Položení katolíkův na roveň Němcům působilo komické až rozpaky Konáčovi při překladě nadpisu 51. kapitoly, jenž u *Sylvia*⁴⁾ zní: „O vítězství věrných Čechů a porážce Prokopově a jiných kacířů.“ *Konáč* pomohl si takto: Místo slova „kacířů“ položil: bratří a místo „věrných Čechů“ položil: Čechův německé strany!

Těchto několik typických příkladů stačí, abychom vystihli Konáčovo nepřátelství vůči katolíkům a proto s tím větším zájmem budeme zkoušetí jeho stanovisko ke katolickým mučedníkům doby husitské. Dojdeme k závěru, jež jsme očekávali: Konáčovi jsou katolíci mučedníci zjevem nepohodlným a proto se je snažil ze svého překladu jednoduše vymýtit. Tak na př. o *Orebitech* napsal *Sylvius*⁵⁾, že to byla sekta, „která velice zpusťovala území hradecké a sousední kraje zachováající obřady římské církve.“ *Konáč* zde zamlčuje pronásledování katolíkův, píše o sektě,

¹⁾ Ke sporu o rodiště Husovo, (ČCH, XXIX., 1923), str. 461–462). — ²⁾ Přelož. *Vičar* (Světová knihovna), str. 91. — ³⁾ Str. 97. — ⁴⁾ Str. 131. — ⁵⁾ Str. 104.

„kteráž kraj hradecký a okolní lid“ sužovala. Boj umučeného *Oldřicha* z *Ústí* za katolictví dovedl rovněž obejíti. Jestli *Sylvius*⁶⁾ vypravuje, kterak bratří *Prokop* a *Oldřich* z *Ústí* „vyznavači pravé víry“ vypudili ze svého panství poddané souhlasící s kacířstvím, pak v překladě *Konáčově* čteme: Bratří *Prokop* a *Oldřich* „římské víry následovníci“ zapudili ze svých statků lidi „s Čechy smýšlící“! Neinformovaný čtenář by zde myslel, že poddaný lid v *Ústí* *Sezimově* byl německý a stejně i jeho páni . . . Nejjasněji k nám však mluví předmluva, v níž poklonil se *Sylvius* katolíkům v době husitské umučeným. *Konáč* zpracoval svou předmluvu celkem samostatně, ale tu a tam jest pozorovati ostny zahrocené proti názorům *Sylviovým*. Tak místo věty⁷⁾: „Není země, z níž by za našich časů vyšlo více mučedníků Kristových jako z Čech“, položil slova: „Nebť nad české království ve vši Evropii (jakož kronikáři praví) žádného není, v kterémž by tak divná proměňování časův těchto byla.“ Konkretní doklad o umučeném *Koblihovi*, jakož i všeobecně řečená slova o mužích stálých, kteří raději snášeli vyhnání, žaláře a muka, nežli by bývali odpadli od katolictví, vůbec vynechal. Za to při vylíčení poprav demagogického kazatele husitského *Jana želivského* překládá *Sylvia* doslovně. Vypráví, jak ho jeho přívrženci uctívali jako mučedníka a sám dokonce ještě na spodním okraji připisuje k *Sylviovu* záznamu latinská slova *Písma*: „Blahoslavení, kteří snášejí protivenství pro spravedlnost.“ Jak patrně, snažil se *Konáč* všemožně, aby ve svém překladě *Sylviovy* kroniky úplně vymýtil jakoukoliv zmínku o katolických mučednících doby husitské, za to ovšem příslušníky své strany (*Husa*, *Jeronyma* a *Jana želivského*) snažil se prohlásiti za mučedníky Boží.

⁶⁾ 97. — ⁷⁾ *Vičar*, str. 6.

Jestli že český utrakvista snažil se ve svém spise umlčeti památku katolických mučedníků, pak německý kronikář katolický *Cochlaeus* pracoval ve smyslu opačném. Ve svých dějinách husitství se rozepisoval, jak tu a tam (zvláště v nynějším pruském Slezsku) husité krutě mučili katolíky a naproti tomu prudce napadá husity pro uctívání Husa a Jeronýma. Táže se, jak může husita uctívatí Jeronýma jako svatého mučedníka, když přece ví, že Jeroným odvolal své učení jako bludné, a dal-li se upáliti, pak se tak stalo jenom ze vzdoru a nikoliv pro víru!⁸⁾ Když takového člověka opovažují se husité uctívatí jako mučedníka, pak je to vlastně výsměch těch skutečných mučedníků požívajících radostí nebeských. Kdo uctívá Jeronýma s Husem jako mučedníky, uráží kromě toho hrubě katolickou církev. Z takové úcty totiž mluví opovržení ku koncilu je odsoudivšímu a nenávisť k papeži, kardinálům a vůbec katolickému duchovenstvu.⁹⁾ Ironisuje při tom uctívání Husa s Jeronýmem poukazem na upálené Adamity. Je-li mučedníkem Hus a Jeroným, pak jimi jsou ještě více Adamité upálení Žižkou! Vždyť Hus a Jeroným, jsouce theologicky vzdělání, mohli svým vzděláním usouditi, co jest katolicky pravověrného a co nikoli, kdežto ti prostí, zcela nevzdělání venkované se nemohli nijak o svých bludech přesvědčiti a tudíž nemohli z nich ani vybědnouti!¹⁰⁾ Proč neuctívají je za mučedníky? — Tak poíral jeden z hlavních pracovníků katolických v Německu mučednickou památku Husovu a Jeronýmovu. Spis jeho měl větší význam nežli Konáčův překlad Sylviovy kroniky. Latinský text *Cochlaeovy* historie otevřel jí přístup do všech kruhů vědeckých bez rozdílu národnosti, a kdo sleduje pozdější práce o husitství, všude se s ní potkává, důkaz to, že *Cochlaeova* práce splnila své poslání. To má význam i pro náš předmět. Docházíme

⁸⁾ Kn. III., str. 143. — ⁹⁾ Tamže, str. 150. — ¹⁰⁾ Tamže, str. 148.

totiž k poznání, že chránil nepřímo památku katolických mučedníků, poíraje s jedné strany kult Husův a Jeronýmův a vyhrabává na druhé straně z prachu zapomenutí mučedníky katolické.

Určitěji se o pronásledování katolíků v době husitské vyslovil olomoucký biskup *Dubravius*. Ve své české historii pohlíží na husitské bouře jako na vyhlazovací boj vypovězený všemu katolickému. Již při dobytí Vyšehradu a zvolení Žižky za nejvyššího vůdce se vyjadřuje, že to byl skutek směřující „proti kněžím a lidu Božímu, kteří uznávali katolickou církev za matku.“ Účelem toho pak bylo „katolickou církev v království českém tak rozmetati, aby se v něm nedochovalo ani jména katolíků.“¹¹⁾ Proto pohlížel *Dubravius* na boje císařem Zikmundem vedené jako na boje obranné.¹²⁾ V pramenech *Dubraviových* poznáváme v první řadě husitskou kroniku *Vavřince z Březové*, jakožto dílo nejhojněji užívané. Kromě toho nám prozrazuje i zprávy čerpané nade vši pochybu i z ústního podání. Jak již jsme nahoře, při klášteře velehradském, naznačili, prozrazuje tam, že čerpal svou zprávu částečně i z místní tradice. Prý husité zavraždili velehradského opata, *dle mínění mnohých* muže svatého. Jest možno, že i záznam o odpovědi dané jaroměřskými husitům jest téhož původu.¹³⁾

K *Dubraviovi* a *Cochlaeovi* se druží *Hájek*. *Badatel* v našem oboru bude v něm spatřovati spíše skladatele legend nežli historika. A i to má v tradici o českých mučednících své místo. neboť legendární okrasy jsou projevem úcty k mučedníkům. K nim patří hlavně *Hájkovo* vyprávění o pražských kartuziánech, jež příkrásil dvěma rysy: Chtěje je předvésti jako trpitele, dává jim vložití na hlavu trnové koruny, a chtěje jich oslaviti zázraky, vymyslel sobě zázračné

¹¹⁾ *Historia Bohemica* (Frankfurt 1687), str. 675. — ¹²⁾ Str. 673. — ¹³⁾ Str. 689.

vyvedení několika členů z uzavřené a dobře sřežené radnice pražské. Kromě toho přispěchal i s novou zprávou o vyhubení augustiniánských kanovníků v Rokycanech. Kdežto odjinud známe pouhé faktum, u Hájka se dočítáme, že tam zůstal staříčkový jeden a svatý mnich, jež husité upálili v sudě. A tyto dvě zprávy pak přešly do děl pozdějších katolických spisovatelů.

Někteří historikové vytýkají *Cochlaeovi* a *Dubraviovi* jednostrannost. Výtka ona se dá lehce sice vysloviti, ale obhájit ji není tak snadno. Jsou zde totiž i dva spisovatelé stojící mimo tábor katolický, kteří přes to dávají údajům *Cochlaeovým* a *Dubraviovým* o utrpení katolíků v době husitské zcela za pravdu. Jeden tak činí nepřimo, druhý přímo.

Nepřímý důkaz podává kališnický kněz *Bohuslav Bílejovský* ve své kronice církevní sepsané v roce 1557. *Bílejovský* mluví o pronásledování katolických řeholníků a kněží, k němuž došlo proto, že nechtěli přistoupiti na všeobecné a povinné přijímání laiků z kalicha. Autor tak nepřimo označuje za příčinu všeho pronásledování boj za čistotu víry.¹⁴⁾

Autor píšící přímo o nelidském utiskování katolického obyvatelstva husity jest německý luterán *Curaeus*, jenž v díle nadepsaném „*Gentis Silesiae annales*“ (Vitmbek 1571) rozepsal se mnoho o husitských taženích po Slezsku. Napsal o husitech toto¹⁵⁾: „... táž ruka lotrovská vpadla znovu do Slezska a jejich ukrutnost byla taková, že v Lubně, Hainau a Goldperku povraždili chlapce ve školách a kněze v kostelích.“ Spisovatel, nemoha nikde najíti něčeho podobného, zabíhá až do starověku, kde nachází něco takového v ukrutnostech páchaných Thráky za války peloponesské. Na témže místě nazývá husity lotry. Položíme-li vedle *Curaea* psaní *Cochlaeovo* a *Dubraviovo*, poznáme, že žádný z těchto katolických spi-

¹⁴⁾ Vyd. *Svátek* (Praha 1816), str. 12. — ¹⁵⁾ Str. 125—126.

sovatelů nepsal o husitech tak ostře, jako tento německý protestant. Můžeme z toho tedy usuzovati, že jejich úsudky nebyly tak přehnané, jak jim vytýkají moderní historikové.

Kromě obou již jmenovaných katolických autorů má pro nás význam i *Pontanus z Breitberka*, prelát svatovítský, jenž v roce 1608 vydal ve Frankfurtě spis „*Bohemia pia*.“ Autor v něm sice praví, že účelem jeho díla není psáti o pronásledování katolíků v Čechách¹⁶⁾, ale přes to na jednom místě¹⁷⁾ nám prozrazuje, že země česká má tisíce mučedníků a hlavně její duchovní řády. Jest na snadě, že měl na mysli hlavně dobu husitskou, která jediná se může u nás před rokem 1608 takovým počtem trpitelů za víru vykázati. *Pontanus* kromě toho naznačuje i úctu k nim chovanou. Zahrnuje je totiž spolu s ostatními blahoslavenými a svatými do počtu — *patronů země české!*

V době, kdy *Pontanus* vydal své dílo, zvěčnil zlatokorunský opat *Valentin Schönbeck* památku zmučených spolubratří jiným způsobem. Zasadil jim pamětní desku na kostelíku sv. Markéty, v němž dle podání byli někteří cisterciáci umučeni. Stalo se tak asi roku 1609, tedy v době bouřlivé. Z nápisu k nám mluví úcta k upáleným cisterciákům a vzdor k nepřítelům katolictví, zvláště k Žižkovi. Prý proti vlastní vůli působí prý ještě po smrti zázraky jevící se listy ve způsobě kápí. Opat *Schönbeck* zde jasně navazuje na podání klášterní vyjádřené úmrtní knihou již v roce 1533. Jest možno, že k zasazení desky působily i podněty z venku. *Rožmberský kronikář Březan*¹⁸⁾ ve své kronice totiž zaznamenal i zprávu o prvním přepadení kláštera od husitů a sice tak, že ještě dlouho potom považovali cisterciáci zlatokorunští záznam onen za

¹⁶⁾ Str. 28. — ¹⁷⁾ Str. 52. — ¹⁸⁾ ČČM, 1828, str. 55.

zlehčování svých umučených předchůdců. Zdůrazňovali při tom Březanovo nekatolictví, jemuž vzpomínka na umučené řeholníky byla nemilou. S podobným dojmem u nekatolíků potkáváme se v době předbělohorské i na Moravě, v klášteře velehradském. Jak již jsme nahoře poznali, byly prý tam jakési zvláštní červené kameny, o nichž kolovala pověst, že ve výroční den povraždění řeholníků se potívají krví. Katolický lid prý pohlížel s úctou na tyto němé pamětníky krvavého křtu velehradského, za to ale nekatolíci prý se všemožně sice, ale marně zasazovali o zhazení podivného zbarvení kamenů. Jak v případě zlatokorunském, tak i v případě velehradském jest projev úcty ke katolickým mučedníkům projevem katolického smýšlení a netoliko smýšlení, nýbrž i uvědomění, neboť nám dokazuje, že katolíci nedali si bráti úctu ke svým hrdinům. Jak hned uvidíme, dovedla na tento katolický prvek ve smýšlení českého lidu vhodně navázati doba pobělohorská, křísící jeho katolické ideály.

4. Katolická reformace.

(Vzkříšení katol. hrdinů. Balbín, Crugerius. Přípisek v Miscellaneích. Pešina z Čechorodu. Domáci úcta ke katol. mučedníkům. Cisterciátská martyrologia. Sartorius. Nekrolog zlatokorunský. Zázračné lipy. Legendy cisterciátské. Malířství. Dominikáni: Kronika Styxova. Beckovský.)

Jak jsme právě poznali, uchoval sobě katolický lid úctu ke svým mučedníkům i za prudké vichřice před Bílou horou. Po vítězství katolických zbraní došlo k obrození víry cyrílo-metodějské v našich zemích. K tomu cíli se výborně hodilo vzkříšení památky katolických mučedníků doby husitské a vůbec všech vynikajících osobností katolických z dob minulých.

Byli to dva čeští jesuité *Balbín* a *Crugerius*, kteří se ujali tohoto úkolu. Balbín o svém spolubratrovi

napsal, že s ním pracoval společně.¹⁾ Přihlížíme-li blíže k pracím obou kněží-historiků, poznáme sice společný cíl, ale různou metodu práce. *Balbín* shledával doklady, zkoumal jejich cenu a zpracovával je, kdežto *Crugerius* navazoval na závěry svého spolubratra a buď dovolával se na základě nich blahověření katolíků za doby husitské umučených nebo jim kladl na hlavu mučednickou korunu.

Badatelská činnost Balbínova nebyla právě snadná. Potkával se při ní s dvěma velikými potížemi: 1. S úmyslnými překážkami v cestu mu kladenými, a 2. s velikým nedostatkem původních pramenů. Obtíže prvního druhu na nás působí jako ozvěna velikého právně-historického boje tehdy v západní Evropě vedeného a pode jménem *bella diplomatica* známého. Předmětem jeho byly spory o práva různých korporací duchovních, s nimiž souvisela i otázka pravosti privilegií, jimiž byla udělena. Uvážíme-li, že na těchto sporech měli svůj podíl i jesuité, pak chápeme dobře, proč jesuitovi Balbínovi někde činili potíže v přístupu k historickým pramenům. Tak na př. z Rokycan mu odpověděli, že řeholníci odtud za vojen husitských vypuzení se již nevrátili. Ostatní ať si přečte v kronice Hájkově. Balbín k tomu poznamenal, že rokycanský děkan mu tak odepsal asi proto, poněvadž se bál, aby řád kanovníků augustiniánských, kteří v Rokycanech měli klášter, nepoužil toho k obnovení svých nároků na někdejší svůj dům.²⁾ S podobnou nesnází se potkal Balbín u městské rady litomyšlské. Dověděl se, že na radnici v Litomyšli mají mnoho starých písemností, ku kterým by mu mohl zjednatí přístup jeho přítel Tomáš Pešina, jenž mu (jak praví) velmi napomáhá v historických pracích. Leč otcové města mají obavu, aby z objevení archívalií netěžila proti nim

¹⁾ *Patera*, Dopisy Bohuslava Balbína k opatu tepelskému Raimundu Wilfertovi ve Zprávách o zasedání král. č. spol. nauk, 1888. str. 155. — ²⁾ *Miscellanea*, I. IV., str. 180.

vrchnost³⁾). To byly potíže povahy právní. Druhé nesháze spočívaly v naprostém nedostatku původních katolických dokladů. Balbín s bolestí prohlašuje, že kroniky a listiny klášterní vzaly v bouřlivých časech za své⁴⁾). Tím se stalo, že z vyprávěcích pramenů doby husitské mu zůstal pouze *Vavřinec z Březové* a *Bartošek z Drahonice*. První z těchto kronik pak jest nad to psána kronikářem husitského smýšlení. Proto mu nezbylo nic, nežli se utéci ve svých nesházích k historikům pozdějším, totiž k *Dubraviovi*, *Hájkovi* a *Cochlaeovi*. Katolíkům nepřiznivé stanovisko Vavřincovo, jakož i nekritičnost Hájkova ho přiměly k předběžnému zkoumání věrohodnosti pramenů mluvících o katolických mučednících. Pro náš předmět nebude zajisté nezajímavé studovati poměr Balbínův k autorům písčím o mučednících doby husitské.

Již nahoře jsme poznali stranickost autora husitské kroniky, *M. Vavřince z Březové*. K podobnému poznání došel i *Balbín*, jenž studiem Vavřincova díla seznal na první pohled dva jeho podstatné rysy: oslavování pobitých husitů a mlčení o umučených katolících. Tak při odhadování počtu dominikánů v Chrudimi upálených vytýká Vavřincovi přílišnou zdrženlivost ve vypočítávání útisků katolíkům učiněných a zároveň mu i předhazuje zakrývání ukrutností, jichž se jeho souvěrci na katolících dopouštěli.⁵⁾ Není tudíž divu, že o něco dále svádí Balbín s Vavřincem z Březové hotový boj o jednoho mučedníka, jež Vavřinec přivlastnil (prý) husitům.⁶⁾ Balbín mu při tom vytýká falšování historie z touhy po oslavě husitů. Chtěje totiž ukázati, že i husité měli své mučedníky, vypůjčil prý si je u katolíků a prohlásil je za husity. Případ, jímž chtěl své mínění doložit (umučení faráře nymburského) nezdá se býti sice právě přílehlavým, ale

³⁾ Tamže, str. 192. — ⁴⁾ U. d., str. 176. — ⁵⁾ Tamže, str. 139. — ⁶⁾ Ibidem, str. 159.

polemika ona proti Vavřincovi vedená jest pro náš předmět velice zajímavá: Poznávámeť z ní, že Balbín považoval mučednickou palmu za ozdabu katolické církve a proto ji žárlivě střežil, aby si ji snad nepřisvojoval neprávem někdo druhý.

Při Vavřincovi z Březové zmiňuje se Balbín o kronikáři následujícího století, o *Václavu Hájkovi z Libočan*. Vytýká mu na jednom místě, že se dává na škodu katolíkům příliš unášeti svou důvěřivostí k Vavřincovi z Březové⁷⁾, ale přes to nepřímou mu vyslovuje uznání, že on a ještě jiní dva katoličtí dějepiscové *Dubravius* a *Cochlaeus* psali o krvavém pronásledování katolíků v době husitské.⁸⁾ Nutno však vytknouti, že vůči Hájkovi se dopustil Balbín téže chyby, kterou mu sám vytýkal ohledně Vavřince: důvěřoval někdy Hájkovi tolik, že od něho přijal i věci zrodivší se v jeho hlavě, na př. Hájkem vymyšlený zázrak s kartuziány v radniční šatlavě pražské. Přes to můžeme o Balbínovi směle prohlásiti, že jeho dílo, pokud jednalo o katolických mučednících XV. století, znamenalo veliký krok do předu. Shrnuť v něm s velikou pilí všechny dostupné mu prameny písemné i vypravování ústní⁹⁾, snažil se je kriticky hodnotiti a v čem až do našich dnů byla jeho práce unikem, jest to, že důkladně vypsál krvavé pronásledování katolíků v chronologicky sestaveném díle. Jest to IV. kniha *Miscellaneí*, v níž na jednom místě¹⁰⁾ prozrazuje účel jejího sepsání: „Není mým úmyslem vypisovati zde bitvy, nýbrž mučení, jakož i pohromy přivozené katolíkům nikoliv na poli válečném, nýbrž z nenávisti, mukami.“

U Balbína jest důležitá ještě jedna věc, totiž vyjádření stupně úcty ke katolickým mučedníkům doby husitské. Odvolává se v úvodě IV. knihy *Miscellaneí* na dva známé výnosy Urbana VIII. o svatých a blaho-

⁷⁾ U. m. — ⁸⁾ Tamže, str. 176. — ⁹⁾ Na př. na str. 164: „Ego historiam in dubium revocare non possum, praesertim cum civium traditione firmetur.“ — ¹⁰⁾ Str. 164.

slavených, prohlašuje, že všechno, co podává v knize o svatých a světicích českých, spočívá na lidské, t. j. historické tradici, nikoliv ale na božské, t. j. na neomylnosti sv. Stolce spočívající. Výjimku připouští pouze u osob beatifikovaných anebo kanonizovaných. Proto hned za předmluvou rozděluje české světce a světice na tři skupiny: 1. Kanonizované a sv. Stolicem k uctívání doporučené. 2. Osoby sice neprohlášené za blahoslavené nebo svaté, ale od nepaměti uctíváné. 3. Ty osoby, které nebyly apoštolským Stolicem ani za svaté prohlášený, ani od nepaměti uctívány, ale které z nenávisli ke katolické víře byly umučeny. Do této skupiny položil Balbín i mučedníky doby husitské.

Balbínův spolubratr, P. Crugerius, uložil své bádní o katolických mučednících ve spise známém pod jménem „Sacri pulveres inclyti regni Bohemiae.“ Spis nevztahoval se pouze na ně, nýbrž na všechny vynikající katolické osoby české. K době husitské však měl spisovatel zvláštní zřetel, jak vysvítá hned z latinské předmluvy prvního dílu. Mluví v ní o mnoha zapomenutých, ale kdysi vynikajících katolických osobnostech v zemích českých. K nim čítá i katolíky doby husitské, o nichž obrazně praví, že je přikryly ssutiny chrámů anebo je vymýtilo z lidské paměti řádění Žižkovo. Autor s nadšením volá, že katoličtí hrdinové doby husitské již od té doby, co vydává knihu, nebudou odpočívati v zapomenutí, nýbrž jako hrdinové budou žít v paměti potomstva:

Vitam totuplex signet Olympias, (Český překlad): Je slavnější
celebrioris nominis, orbibus, jméno po celé zemi
oblivione quot sepultos, než toho, jenž rukou obnovil
restituit tua dextera vitae, k žití památku tolíka mrtvých?
O, digne coelo serenior, O, hodný nebe, nad slunce jas-
plenaque luna fulgidior mica! nad plnou lunu skvělejší svým
leskem.

Qui scilicet tot eruisti e tumulis tenebrisque mortis.	jenž tolik zapomenutých vyrval jsí ze hrobu a temnoty smrti.
Hucusque nam quos illatebra- verat	Kteří buď až dosud ukryti byli
exaggeratis Zisska furoribus,	Žižkou kypcím rozvášněným vztekm
vel busta templorum deustorum obruerant — aliive casus.	nebo troskami spálených chrámů zasypání, neb jinak skryti.
Vivent deinceps haud lacrima- biles	Ožili potom, ne oplakávají,
heros omnes.	leč jako hrdinové všichni, jakožto svatí, slynoucí čistou září nebe, za působení svěžího vánku.

K pramenům svým zaujímá Crugerius poněkud jiné stanovisko nežli Balbín. Jestli že tento poukazo- val na stranickost Vavřince z Březové, pak Crugerius držel se zásady, dle níž svědectví odpůrcovo má tehdy váhu, vypovídá-li o druhé straně příznivě. Proto na rozdíl od Balbína poukazoval na kladnou stránku Vavřincovy kroniky, jak z vylíčení zkázy Jaroměře vy- svítá. Crugerius cituje Vavřince vypravujícího, kterak jaroměřští kněží i měšťané hrdině odmítli výzvu hu- sitů, aby se k nim připojili a raději zemřeli, nežli by tak učinili. Na to pak vyvozuje ze slov M. Vavřince následující závěr¹¹⁾: „Pravím, může býti dáno pádnější svědectví o dosažení palmy mučednické nad svědectví člověka bludaře?“ A jako neodmítá předem husitskou kroniku Vavřincovu, tak zase předem nedává ve všem za pravdu spisovatelům katolickým. Doklad toho máme na úsudku Crugeriově o Hájkovi. Při vypisování útrap pražských kartuziánů přichází též ke známému zázraku v radniční šatlavě. Prohlašuje při tom, že sice Hájkovi věří, ale v této věci vyslovuje pochybnosti o Hájkově hodnověrnosti.¹²⁾ Patrně tedy, že Crugerius ve svém oslavování katolických mučedníků doby husitské po-

¹¹⁾ Sacri pulveres, Květen, str. 87. — ¹²⁾ U. d., Srpen, str. 4.

čínal sobě zdrženlivě a vždy předem vše dobře uvážil, nežli označil někoho za hodna mučednické palmy.

K Balbínovi a Crugeriovi se druží jiný jejich spolubratr-historik, *P. Jan Tanner*, jenž vydal dílo *P. Chanovského*, S. J. nadepsané „*Vestigium Bohemiae piae*“ (Praha 1689). Při době husitské praví, „jak mnozí a s jakou stálostí se stavěli proti husitům pro víru katolickou“¹³), pozoruhodno však při jeho výroku jest, že snad po prvé tu slyšíme odhadovati celkový počet katolíků za válek husitských pro víru povražděných. Kdežto Eneáš Sylvius¹⁴) mluví pouze velmi neurčitě o mnoha tisících mučedníků a ostatní historikové jeho výrok opakují, Tanner odhaduje počet jejich na *dvě stě tisíc!*

Poznali jsme, jak psali o našich mučednících dějepiscové Tovaryšstva Ježíšova. Jako doplněk k tomu podávám souvěkou poznámku připisanou v Balbínových *Miscellaneích* v klášteře augustiniánském na Starém Brně chovaných. Vychází z ní na jevo, že čtenář *Miscellaneí* byl k řeholníkům od husitů zmučeným naplněn takovou úctou, že se ostře vrhnul na Balbína pro nepatrnou poznámku o klášteře milevském. Balbín totiž zaznamenal pověst, dle níž prý jednou v noci bylo v zaniklém klášteře viděti, jak v cele sedí tři řeholníci u stolu a jak se baví listováním kněh. Balbín k tomu dodal, že tak činívají lidé mající dlouhou chvíli. Kterýsi souvěký čtenář zaznamenal na okraj¹⁵)

¹³ Str. 143. — ¹⁴) Vyd. *Vičar*, str. 6. — ¹⁵) *Impostor iniuriose, cur potius loco huius commenti et imposturae pessimae non laudabilius commemoras, in eodem coenobio, quod seminarium virorum perfectorum, doctorum et sanctorum erat, eosdem religiosos sedulos persaepe in musaeo et bibliotheca mora vitae suae libris incumbentes apparere? O, virus Esau! Laniones haud dubie ludentes scurrae erant, non vero religiosi perfecti, qui pro fide et Christo sanguinem fudere; tu proinde lustres sinum tuum et invenies, quis (další 2 slova nesrozumitelná) pessimos. Caeteroquin scribere debuisses sine passione. Haec sufficiant. (Miscellanea, I. III., str. 195.*

k tomu následující ohražení: „O, nespravedlivý vyčítači, proč místo této prašpatné poznámky raději nepřipomeneš, že v onom klášteře, jenž byl semenišťem dokonalých, učených a svatých mužů, pilní řeholníci často dle obyčeje svého ve studovně a v knihovně se nad knihami skláněli? O vřede Esauův! Řezníci, kteří se tam patrně bavili, byli darmošlapové, ale nikoliv uslechtilí řeholníci, kteří *za víru a Krista prolili krev svou!* Proto očisť jazyk svůj . . . Ostatek bys měl psáti bez strannické vášně . . .“

Ostré toto ohražení proti Balbínovi, který zapisal pouze, co slyšel, není bez významu pro nynější nazírání na jeho záznamy podivuhodných příběhů v souvislosti s mučedníky doby husitské. Nejmenovaný katolický čtenář souvěký mu vytýkal zlehčování památky katolických mučedníků věrným zaznamenáváním pověstí o nich dochovaných, zatím co moderní literární historik, profesor university pražské, *Kraus* (žid) vytýká Balbínovi, že sám vyráběl pověstí o zázracích na hrobech katolických mučedníků.¹⁶) Poukaz na kritickou střízlivost Balbína i Crugeria, jakož i právě citovaná poznámka v jeho *Miscellaneích* svědčí o pravém opaku mínění Krausova.

Při pojednání o názoru jesuitských historiků nemůžeme pominouti kněze, o němž Balbín napsal, že mu v jeho pracích mnoho napomáhal¹⁷). Je to litomyšlský děkan a později pražský prelát *Tomáš Pešina z Čechorodu*. Jako Balbín, tak i on považuje katolíky pro víru od husitů povražděné za mučedníky, opíraje se při tom se svým literárním přítelem o jeden a týž doklad, o svědectví předmluvy Sylviovy kroniky.¹⁸) Spis jeho má však jiné zabarvení, než-li práce Balbínova a Crugeriova. Jestli onen vyhledává zapomenuté hrdiny a tento je prohlašuje za mučedníky,

¹⁶) *Husitství v literatuře*, II., str. 171. — ¹⁷) *Patera*, U. d., str. 192. — ¹⁸) *Mars Moravicus*, I., str. 461.

pak Pešina ve svém díle „Mars Moravicus“ (1677) snaží se oběti husitů oslaviti zázraky. Přejímá vypravování Starých letopisů českých¹⁹⁾ o krvavém sněhu a červeném meči na nebi v roce 1416 se ukázavších, s tím však rozdílem, že sníh onen nechává padnouti nad Břevnovem, nikoliv nad Čechami, druhý zjev pak přeměňuje úplně. Nejprve se ukázal na nebi kříž s mečem, pak ale i kříž přešel v meč. Zázračné ty zjevy prohlašuje za předzvěsti velikého boje a brzo potom dostavivšího se pronásledování, za kterého kacíři prolili mnoho pravověrné krve.²⁰⁾ A jako vstup do válek husitských zahajuje těmito mimořádnými příběhy, tak i při zmínkách o utrpení katolíků jim věnuje náležitou pozornost. Přejímá od Hájka „zázrak“ s pražskými kartuziány²¹⁾ a domnělými mučedníky serviťskými²²⁾, což mluví jakýmsi zvláštním respektem k mučedníkům doby husitské, třeba po stránce kritické se tyto věci a zvláště libovolné upravování Starých letopisů vyjímá všelijak.

V nazírání na povahu pronásledování shoduje se s *Dubravíem*. Prohlašuje je za vyhlazovací boj vypovězený katolíkům²³⁾, při čemž nám dává nahlédnouti do duší obránců: byli to hrdinové ochotní položit hrdla i statky za víru Kristovu. Při obležení Plzně od husitů sešli se měšťané plzeňští v tamním kostele dominikánském, kde přísahali, že „raději zemrou“ nejčestnější smrtí, smrtí za svatou víru katolickou a za milou vlast, než-li by se vzdali nepřítelům.“²⁴⁾ V tomto výroku stojí za uváženou tři věci: Láska k víře, láska k vlasti a nejčestnější smrt z těchto dvou pohnutek vyplývající. Těžko říci, odkud Pešina svou látku čerpal, ale i kdyby si býval tento dramatický příběh sám vymyslel, pak aspoň prozrazuje nový prvek v nazírání na katolické mučedníky: Jejich smrt

¹⁹⁾ Str. 22 a 23. — ²⁰⁾ Str. 459. — ²¹⁾ Str. 457. — ²²⁾ Str. 458. — ²³⁾ Str. 581. — ²⁴⁾ Tamže.

jest považována netoliko za něco bohumilého, nýbrž i za čin vlastenecký. Tím nás Pešina upomíná na citovaný již často výrok v úvodě *Sylviovy kroniky*, dle něhož „jako zběsilost husitů české jméno zhanobila, tak zase *stálost statečných mužů ve víře* je oslavila.“²⁵⁾

Jestli při vypsání husitských vojen se Pešina dotýká jejich katolických obětí spíše příležitostně, pak ve svém díle „Phosphorus septicornis“ (1673) věnuje jim svou pozornost ve zvláštním odstavci.²⁶⁾ Vzpomíná v něm kněží a kanovníků pražské arcidiecése pro víru povražděných při dobytí Ústí nad Labem a v Lubně. Pro historika má tento záznam dvojí důležitost: Pešina cituje doklady dnes již pohříchu ztracené a zároveň vyslovuje svůj názor o katolících od husitů zmučených. V prvním ohledu poznáváme, že měl před sebou dva listy kapitolského děkana Jana z Dubé napsané bezprostředně po krvavých událostech, jinak řečeno: Pešina se opíral o úplně věrohodné prameny. V ohledu druhém poznáváme toto: Autor spatřoval ve smrti pro víru hrdinský skutek, neboť prohlašuje, že tak učinili — — — ti *srdatější* (imo cordatiores aliqui). Smrt jejich nazývá „*krásnou smrtí pro Krista*“ a na okraj k tomu přičiňuje poznámku zvláště významnou: „*Některé i mučednictvím korunovaní.*“ I Pešina tedy pohlížel na katolické oběti husitských vojen jako na mučedníky. Jednoho jest pouze litovati: Autor mohl zaznamenati mnohem více katolických mučedníků, bohužel však odmítnul pokračovati ve vypisování útrap katolíků, řka: „Nechť pomlčím o jiných, kteří jinde upadli do rukou nejzatracenějších lidí.“ Věci je tím více litovati, jelikož Pešina při tom prozrazuje, že jsou mu dobře známy mezery právě v tomto oboru. Předkové naši prý zapomenuli zaznamenati jejich jména pro paměť potomstva.

²⁵⁾ Přel. *Vičar* (Světová knihovna), str. 6. — ²⁶⁾ Str. 223.
„Katoličtí mučedníci doby husitské.“

Jména mnohých katolických mučedníků upadla v úplné zapomenutí, ale ne vždy jejich památka. Pěkným dokladem toho jest doslov k nekrologu zlatokorunskému. Kterýsi cisterciák napsal v něm v druhé polovici XVII. století takto: „Ačkoliv jejich jména zničily nenávislné plameny a nepřízeň dob, nevymizí z knihy²⁷⁾ života.“ Bylo tomu opravdu tak. *Balbín* se na svých studijních cestách poťkal v řadě míst s doklady úcty ke katolickým mučedníkům XV. století. V Mohelnici ukazovali mu s úctou místo v kostele, kde odpočívali povraždění měšťané²⁸⁾, v Oseku, v klášteře viděl pohřebiště „*blahoslavených oněch mučedníků*“²⁹⁾, v Chrudimi *vzdal Balbín poctu* místu hranice, „na níž zahynuli *mučedníci*“, ve Frankenštejně (u Kladska) *vzdal úctu ostatkům* umučených dominikánů³⁰⁾, v Chomutově pak zase poznal³¹⁾, že na hřbitově, na němž odpočívali měšťané od husitů povraždění, nechtěli nikoho pochovati „*z úcty k tolika tisícům pro víru Kristovu povražděných, jimž kacíři . . dali do rukou nebeské palmy.*“ Jak vidno, měšťané vzpomínali svých od husitů povražděných předchůdců a sice vzpomínali jich jako mučedníků.

Ještě více vzpomínali hrdinů pro víru odpravených v klášterích. V první řadě to byli cisterciáci, kteří za vojen husitských tolik utrpěli. Klasickým přímo dokladem úcty řádu k umučeným členům jest martyrologium vydané v Antverpách roku 1658 členem řádu *Henriquezem* pod názvem „*Menologium cisterciense.*“ V něm se potkáváme i s cisterciáky v době husitské umučenými. Jedny z nich nazývá *Henriquez svatými mučedníky*, jiné blahoslavenými. Do skupiny svatých zařazuje mnichy zbraslavské a grünhainské (v Sasku), k blahoslaveným počítá mučedníky osecké, sedlecké a novocelské (dvakráté).³²⁾ Důležité jest při tom po-

²⁷⁾ Univ. knih. pr. Rkp. VII., A, 8. — ²⁸⁾ Miscellanea. 1., IV., str. 154. — ²⁹⁾ Tamže, str. 149. — ³⁰⁾ Str. 172. — ³¹⁾ Str. 135. — ³²⁾ Viz přílohu č. 5 a 6.

znati autorovo vysvětlení, koho považuje za svatého nebo blahoslaveného. Titul onen dává pouze tomu, o kterém shledal, že mu jej udělil některý vážný svědek, a který jest zapsán jako blahoslavený v martyrologiu, kalendáři anebo v seznamu světců. Dle toho můžeme předpokládati, že *Henriquez* měl při sepisování *Menologia* některé doklady od našich cisterciáků.

Henriquez našel v řadě anonymní pokračovatele. Jsou to *vydavatelé cisterciátského martyrologia* vyšlého v Paříži v letech 1680 a 1726. I v nich se potkáváme s našimi mučedníky. Rozdíl proti *Menologiu* se jeví pouze tím, že čeští mučedníci doby husitské, jakož i jiní vynikající členové řádu nejsou již pojeti mezi ty, jejichž jména byla obligátně v choru předčítána, nýbrž tvoří po nich samostatnou, drobným tiskem vysázenou skupinu. Vysvětlení toho nacházíme v XI. odstávci předmluvy. *Vydavatel* prohlašuje dílo *Henriquezovo* za příliš obsažné, než-li aby všichni v něm přicházející svatí a světice mohli býti předčítáni. Uvedl tedy pouze ony nejpřednější, ostatní pak „*proslavené pověsti svatosti*“ připojil v dodatku pro soukromou četbu bratří a jejich *povznesení*. Jak tedy patrné, nebylo vyřazení našich mučedníků nikterak na újmu jejich úctě, naopak právě ono donutilo opravovatele martyrologia k prohlášení, že se těší právě takové pověsti svatosti jako druzí, a že i na jejich příkladě možno se právě tak duchovně vzdělávati jako na příkladu druhých, v hlavním textu zaznamenaných.³³⁾

Henriquez se odvolával při udělování čestného titulu blahoslavenství na věrohodné doklady. Jak jiný, mladší historik-cisterciák, *P. Sartorius* naznačil, bylo těch dokladů velmi málo. Ve svém jubilejním spise „*Cistercium bis tercium*“³⁴⁾ sděluje tytéž zkušenosti jaké půl století před ním učinil již *Balbín*. „V bouři

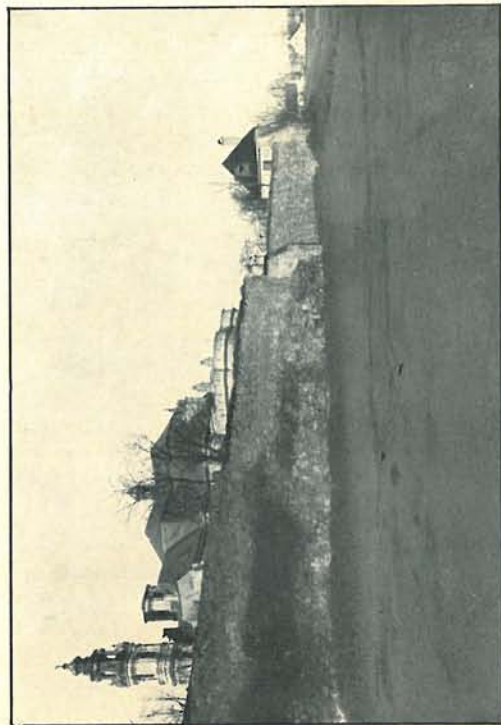
³³⁾ *Menologium cisterciense* i obě *martyrologia* se chovají v knihovně kláštera oseckého. — ³⁴⁾ Str. 281—282.

husitské byli řeholníci hubeni ohněm i mečem, ba dokonce ani budov klášterních nebylo ušetřeno. Proto se zachovalo poměrně málo písemných svědectví o mučednících řádu cisterciátského. Nicméně autor vyslovil naději, že snad jiní budou šťastnější než-li on, a že vypíší podrobněji osudy umučených spolubratří, ať již tak učiní chladným pérem historikovým či vzletným slohem oslavovatele.

Sartorius byl ve své kapitole husitským vojnám věnované více oslavitelem než-li dějepiscem. Uvádí poměrně málo historických fakt, za to však neskrblí chválou. Výroky jsou dokladem, jak cisterciáci ctili své umučené spolubratry, pročez můžeme je považovati za jakýsi souvěký doplněk k počtě v řádových martyrologiích jim vzdávané. Sartorius praví, že posvátné domy jeho řádu byly proměněny v jatky. *Kolik cisterciádků stálo pevně při katolické církvi, tolik bylo obětí statečně za víru padajících.* Autor proto nazývá své umučené spolubratry: *mužové slavní, přesvatí mučedníci, chvály hodní bojovníci za Krista a církev.*

Doklady, o které se Sartorius při své úchvale opíral, byly čerpány více z ústního podání než-li z historických pramenů. Největším důkazem slavné smrti mučednické mu byly tu a tam rostoucí lípy s listy ve tvaru cisterciátských kapucí. Jak lid vyprávěl, rostly prý takové listy pouze na těch stromech, na nichž husité oběsili polapené řeholníky. Sartorius pak z toho učinil závěr, že listy tvaru tak podivuhodného rostou na oslavu hrdinů kdysi na stromech pověšených. Těmito zázračnými listy Sartorius ani z daleka nevyčerpál místní podání o cisterciácích v době husitské umučených. Skromné historické doklady a fantazie pozdních klášterních generací i lidu se spojily a daly vznik *celým legendám.*

Jak již jsme v předchozí kapitole ukázali, spadá pověst o lípových listech na rozhraní XV. a XVI. století a možná, že již do XV. věku. Vznikla ve Zlaté

T. zv. „Mučednická louka“ u kláštera v Grüssau.

koruně, ale později jakoby druhé kláštery cisterciátské závodily o mučednickou palmu, počínají tytéž pověsti vznikat i jinde. Někdy před rokem 1658 (kdy vyšlo *Menologium cisterciense*) počalo se vyprávěti o zázračných lípách ve Zbraslavi. Tamní dodavatel materiálu pro Henriqueze mu nelenil onu zprávu připojiti ke zprávě o umučených spolubratřích. Henriquez opravdu legendu otisknul v *Menologiu*, proti čemuž protestoval Balbín³⁵⁾, vytýkaje autorovi neznalost dějin českých cisterciáků. Prý kdyby se v nich vyznal, býval by místo Zbraslavi položil Zlatou korunu. Ale pověst o zbraslavských lípách se držela, neboť i Sartorius o nich mluví.³⁶⁾ Nejpozději vznikla pověst o sedleckých lípách. Ani *Menologium*, ani Balbín, ani tamní člen *Kapihorský* (1680) o nich ještě ničeho nevěděli. Po prvé o nich vypráví *Beckovský* v prvním dílu *Poselkyně*, t. j. roku 1700.³⁷⁾ K šíření pověsti napomáhala i kazatelna, jak dokazuje slavnostní kázání, jež měl v Sedlci kutnohorský jezuita *P. Svojský* při oslavě 600letého výročí založení kláštera sedleckého (1742). Kazatel praví, že husité pověsili cisterciáky na lípu, „která na hřbitově sedleckém až po dnes se spatřuje a na památku usmrcených od ukrutnosti husitské mučedníků každoročně pučí listy na větvích některých na způsob řeholních kápí.“³⁸⁾

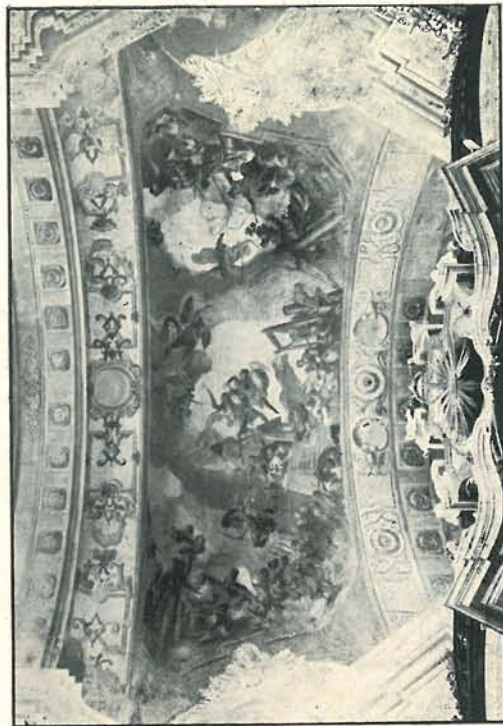
Kromě pověsti o zázračných listech zplodila bujná fantazie ještě jiné legendy. Jako na Velehradě již před Bílou horou byla pověst o kamenech potících se krví ve výroční den umučení tamních cisterciáků, tak i ve Zlaté koruně potkáváme se s touže pověstí o půl věku později. Kromě toho vzniká na půdě zlatokorunské i jiná, téměř schematická pověst: Kostelík sv. Markéty, v němž prý byli někteří členové upálení,

³⁵⁾ *Miscellanea*, 1., IV., str. 132. — ³⁶⁾ U. m. ³⁷⁾ *Srov. Urbánek, Žižka v památkách a úctě lidu českého*, (Spisy filosof. fakulty . . . v Brně, č. 10) str. 14., p. 8. — ³⁸⁾ Lask. sděleno důst. farním úřadem v Sedlci.

býval prý několikrát v noci naplněn podivuhodnou, oslňující září, při čemž bylo slyšeti posvátné zpěvy.³⁹⁾

Tim bychom nebyli s legendami o cisterciátských mučednících u konce. Jestli do právě uvedené skupiny spadají legendy se skutečnými událostmi souvisící, pak máme kategorii ještě jednu, na štěstí jediným případem zastoupenou, legendu v níž i hrdinové jsou vymyšlení. Jest to sedmdesát mučedníků opatství cisterciátského v Grüssau u Kladska. Již na první pohled tu jest jedna věc nápadná: Kdežto v jiných klášterích snažili se řeholníci spasiti se útekem, v tomto klášteře zůstalo všech sedmdesát členů doma, ačkoliv dobře věděli, co na ně po pádu blízkého Landshutu čeká! Ve skutečnosti vypadala věc úplně jinak. Klášter nebyl zpusťošen roku 1426, jak pověst tomu chce, nýbrž o rok později.⁴⁰⁾ O nějakých umučených členech se žádné souvěké zprávy nedochovaly. Legenda o nich vznikla až o 200 let později za opata Adama. Chtěje oslaviti zázračný obraz Panny Marie, vydal roku 1629 celý jakýsi fantastický román, v němž se mluví, že Madonna byla uschována před husity. To byl počátek. Legendu dovršil stavovský archivář Naso, jenž ve svém spise „Phoenix redivivus“ (Vratislav 1667) dovedl do podrobná vypsati celé zpusťošení kláštera, ba dokonce dovedl i vyjmenovati všech 70 umučených řeholníků⁴¹⁾ a složil na ně oslavnou báseň. Vyprávění, lépe řečeno lhaní Nasonovo (zvaného též Lügennaso) působilo i na fantasií lidovou. Lid hned dovedl ukázati louku při klášterní zahradě, na níž prý byli někteří cisterciáci povražďeni, a louka ta podnes ještě sluje „Marterwiese“ — mučednická louka. Když pak roku 1734 vymaloval pražský malíř Jiří Neunherz v kostele klášterním nád-

³⁹⁾ Viz v kapitole předchozí Velehrad a Zlatou korunu. —
⁴⁰⁾ Schmidt, Zur Leidengeschichte der Cistercienser in den Husitenkriegen, Cistercienser-Chronik, XX. (1908), 131. — ⁴¹⁾ Dle lask. sdělení diec. arch. vratislavského.

Mučení cisterciáků v Grüssau (u Landshutu).
(Freska 18. stol. tí od Vil. Neunherze z Prahy.)

herné fresky⁴²⁾ představující světce řádu sv. Bernarda, vznikla hned pověst, že to jest oněch 70 řeholníků od husitů povražděných. Povídačka ta se udržela až do nedávných dob.⁴³⁾

Zmínka o fresce s cistercienskými mučedníky přivádí nás k jinému výrazu úcty jim vzdávané, totiž uměními výtvarnými. V některých klášterích dávali si je se zálibou vymalovávat. Tak na př. v Sedlci ukazuje se až dosud (v levé lodi kostela) starý, již silně sešlý obraz představující mučení tamních klášterníků.⁴⁴⁾ Pod ním čteme doslovně opsaný text z Henriquezova Menologia o blahoslavených řeholnících v Sedlci od husitů zmučených. Obraz tento dokazuje, jak si sedlečtí cisterciáci vážili knihy, jež napomáhala ke slávě kláštera ve veliké rodině sv. Bernarda.

Podobným způsobem hleděli oslaviti své umučené spolubratry i na Velehradě. Za opata Floriána hyl velehradský chrám vyzdoben (1722) krásnými freskami. Jedna zvěčnila v paměti potomstva upálené cisterciáky. Slova žalmistova (Ž. 115, 5) k fresce připojená tlumočí úctu k velehradským cisterciákům: „Drahá jest před očima Hospodinovými smrt svatých Jeho!“

⁴²⁾ Schmidt, u. m., pozn. — ⁴³⁾ Pověst o domnělých 70 mučednících cisterciáckých má svůj význam pro posouzení historické ceny Henriquezova Menologia. Jest jistě v jeho veliký prospěch, že mluví o mučednících v Nové Cele a Grünheinu, ale o Grüssau se vůbec nezmiňuje. Možno tudíž autorovi věřiti, že zaznamenával ve své knize pouze zprávy spočívající na hodnověrných dokladech. — ⁴⁴⁾ Jelikož pro jeho sešlost nebylo již možno poříditi fotografii, tedy uvádím aspoň popis obrazu dle lask. sdělení dp. faráře Zeleného. Viděti dole na obraze jest asi 6 řeholníků — jeden, prostřední, obnažen na zádech stojí — někteří klečící jsou stínáni — dvě useknuté hlavy válí se po zemi, někteří ubijeni palcáty, jeden drží se bolestně za hlavu, jiní konečně jsou věšeni na obrovskou lípu, která je uprostřed obrazu. Pod lípou jest nějaký vojtín se starobytlou monstrancí sedleckou, na lípě visí tři oběšení cisterciáci. Po pravé straně lípy jest zobrazen chrám sedlecký, po levé straně klášter v plamelech. Nahoře jsou andělíčkové, hlavička s křídélky a i skupinka, ale nelze poznati, zda při nich jsou nějaké odznaky mučednictví.

Opat Florián projevil úctu k umučeným spolubratřím ještě také jinak. Uprostřed kostela byl kámen, o němž se vyprávělo, že na něm stála hranice, na které bylo upáleno sedm velehradských řeholníků. Z úcty k nim zazdil opat Florián onen kámen do hlavního oltáře a sice v den sedmi svatých bratří-mučedníků (5. července 1705).

Poznavše, jak nahlíželi cisterciáci na své mučedníky, obrátíme nyní pozornost k řádu jinému, k dominikánům. Na první pohled postihneme tu jistou podobnost. Pozorujeme totiž, která v obou řádech jest úcta k umučeným spolubratřím úměrna ranám za vojen husitských řádu zasaženým. Jako cisterciáci, tak i dominikáni byli v době husitské předmětem krutého pronásledování, které nevymizelo z paměti českých dominikánů ani po staletích.

Nesnadného úkolu vypsání útrap dominikánů za vojen husitských se podjal exprovinciál téhož řádu, P. Hyacint Styxa († 1760). Učinil tak v díle nadepsaném „Historia provinciae Bohemiae“⁴⁵⁾ roku 1756 sepsaném. Nejnovější a vynikající znalec dějin řádu, francouzský dominikán, P. Mortier⁴⁶⁾ ocenil dílo Styxovo následovně: „P. Hyacint Styxa vykonal zajímavou a zároveň i kritickou práci. Přesně uvádí všechny prameny, z nichž údajně své čerpá, vyslovuje o nich své úsudky a dle potřeby je i opravuje spolu s ostatními svědectvími vylíčenými v archivech české provincie. Jak pro založení konventů, tak i pro jejich zničení husity jsou jeho zprávy bohaté . . . Jako bývalý český provinciál byl k tomu zvláště povolán, aby dobře ovládal svůj předmět.“

Všímáme-li si práce Styxovy blíže, poznáme hned, že se jedná o důkladnou kompilaci. Odvolává se

⁴⁵⁾ Rukopis ten se nyní chová v gen. archivě v Římě pod značkou EEE. Opis jeho jest v provinciálním archivě pražském. —

⁴⁶⁾ Histoire des maîtres généraux de l'Ordre des Freres Precheurs, (Paříž, 1909), vol. IV., str. 257, pozn. I.

autor téměř na všechny dějepisce, které jsme až dosud poznali. Cituje Vavřince z Březové, Sylvia, Dubravia, Hájka, Balbína, Crugeria, Pešinu, ale kromě toho se dovolává i klášterních archivů. Dílo Styxovo, pokud se týče vypsání krvavých útisků v době husitské nemá, pokud známo, mezi řádovými kronikami sobě rovného. V předešlé kapitole jsme předvedli utrpení některých dominikánů. Nyní uvádíme doslovně názor P. Styxy o povražděných jeho spolubratřích. Autor učinil tak v celém zvláštním pojednání, v němž položil sobě za otázku, možno-li považovati dominikány za vojen husitských povražděné za mučedníky.

Úvahu svou započal takto: „Archiv naší provincie dosvědčuje, že počet jejich převyšuje tři sta osob. Zajisté pěkný oddíl kazatelského vojska, kterým naše Čechy rozmnožily a ozdobily bělostnou, nebeskou armádu mučedníků. O tom by bylo zbytečno psáti. „Tito, kteří opásání jsou bílými opasky, kdo jsou a odkud přišli?“^{47a)} Vždyť posvátný jejich šat obilný v krvi Beránkové a s bělostí dominikánskou sdružený za ně odpovídá! Přeudatní bojovníci, kterým po vytrpěné až do slavného konce nejtvrdí zkoušce víry přinesly konec bolesti mučednické koruny a nikoliv mučidla. Slavní zajisté mučedníci Boží, kteří prolivše svou krev jako skuteční následovníci utrpení Kristova, byli Mu smrtí připodobněni na zemi, aby nesmrtelným věncem byli za to opásání, a aby s Ním slavně triumfovali na nebesích.“

Na to uvádí Styxa oslavné výroky Balbínovy a Crugeriovy o dominikánských mučednících a končí svou úvahu výtkou, proč se české duchovenstvo nepostará o blahořečení svých předchůdců umučených za vojen husitských. Praví: „Proč se říká, že pouze my jsme se o to nestarali? Zдали pak i jiní řádové, jako maltézi, křižovníci u mostu, benediktini, premonstráti, cisterciáci, celestýni, cyriaci, augustiniáni, kar-

^{47a)} Sk. ap. I., 10.

melitáni, františkáni, servité, magdalenitky atd. a přede vším však ctihodný klerus světský nebyli by *povinni právě jako my usilovati u apoštolského Stolce za uznání mučednictví tolika a takových mučedníků?* Proč ti řádové ničeho nepodnikli? Mohli bychom čekati na odpověď. Toto nechť má za naši odpověď Crugerius.“

Myslím, že výtka Crugeriova učiněná dominikánům, jakoby se o blahořečení svých mučedníků nepřiliš byli starali, nebyla na místě. Víme přece dobře, že celý český svět zasazoval se tehdy o kanonisaci sv. Jana Nepomuckého. Jest patrno, že situace časová byla mocnější než-li vůle dominikánů, která jistě byla dobrá.

Jestli kronika P. Styxy odpočívá až do dneška v prachu zapomenutí, pak dílo jiného českého řeholníka stalo se tak populárním, že si je lid téměř přivlastnil. Je to dílo pražského křížovníka *Beckovského*, „Poselkyně starých příběhů českých“ (1700). Můžeme směle říci, že teprve Poselkyně mělo dojít a také došlo k uskutečnění myšlenky Balbínovy a Crugeriovy: Předvésti českému lidu katolickému jeho mučedníky z doby husitské a tím dáti mu nové hrdiny a ideály. Kdo pročítá dílo Beckovského, pozná brzy tuto tendenci, která se projevuje na venek častým zdůrazňováním katolického přesvědčení osobností postižených hořkým pronásledováním. Tak na př. Jana z Michalovic⁴⁷⁾ a faráře berounského Jaroslava⁴⁸⁾ předvádí jako oběti za horlivé katolické smýšlení, o dvou upálených benediktinech břevnovských výslovně praví, že je „*pro víru Táboři upáliti dali.*“⁴⁹⁾ Při vypsání zkázy Jaroměře vyslovuje svůj názor o povaze husitských vojen. Jako všichni jeho katoličtí předchůdcové-historikové, tak i Beckovský považuje husitské války za vyhlazovací boj proti katolíkům vedený. Píše:

⁴⁷⁾ I., str. 708–709. — ⁴⁸⁾ Str. 679. — ⁴⁹⁾ Str. 657.

„A nejenom s duchovními osobami, ale také se všemi katolíky ukrutnost velkou provozovali, tak že *bídnější člověk těch časů v Čechách se nenalézal jako věrný katolík*; nebo obávající se té ukrutnosti, Pražané katoličtí sedmdesát domův v samém Starém městě pustých zanechali a z nich do bezpečnějších míst odešli.“⁵⁰⁾ Při kartuziánech v Sedlci umučených Beckovský prozrazuje⁵¹⁾, že nahlížel na katolíky pro víru povražděné jako na mučedníky. Praví totiž, že kartuziáni v klášteře sedleckém „Pánu Bohu až do svého *umučení* horlivě sloužili.“ Nepřímým projevem úcty Beckovského ke katolickým mučedníkům jest fakt, že on jest první kronikář, který zaznamenal pověst o záračných lípách sedleckých, jimiž sám Bůh oslavil prý své mučedníky.

5. Doba josefinská a dnešní.

(Boj proti Komenského historii persekucí: Vavák a Sexstetter. Pelcl. Palacký. Kraus. Cisterciáci: Halusa a Dr. Schmidt. Dominikáni: Mortier a Hykede. Husovská provokace r. 1925 a návrh na hist. kursu v Brně 1925. Americký podnět Impuls autorův. Ozvěna v tisku. Stav dnešní.)

Nastaly jiné časy. Císař Josef II. dal protestantům svobodu. Všichni nekatolíci měli se do určité doby přiznati. Jak již jsme jinde dokázali,^{1a)} nastala v krajích nábožensky smíšených protestantská agitace, jejímž účelem bylo sváděti katolíky k odpadu od církve. Zbraně, jimiž protestantští agenti pracovali, byly velmi rozdílné. K nejučinnějším pomůckám náleželo zlehčení katolické církve v očích věřícího lidu. K tomu se jim výborně hodilo předváděti katolickou církev jako nějakou krvavou pronásledovatelku, která neznala nic jiného než-li utiskovati a vražditi. Čeští protestanté

⁵⁰⁾ Str. 681. — ⁵¹⁾ Str. 647. ^{1a)} Z náboženských dějin Horácka. (Otisk z Hlídky, 1921-22), str. 82 n.

počali katolickému lidu českému předváděti své trpitele, místo katolických mučedníků doby husitské. Nastal boj o mučedníky, v němž proti katolickému nazírání pracovala hlavně Komenského „Historie o těžkých protivenstvích církve“ a Růžičkova „Korunka mučedníkův Božích českých.“ Představu o tomto boji můžeme si učiniti na základě Paměti katolického vlastence, rychtáře *Vaváka*.

Vavák vypravuje o veliké účinnosti obou jmenovaných knížek. U koho prý nemohli protestantští náhončí poříditi slovem, tomu dali na čtení Persekuci nebo Korunku.¹⁾ Přečetl-li ji skutečně, pak nastala v něm taková nechuť ke katolictví, že „hned se začíná viklati a se proti katolíkům bouřiti.“ Příčinu toho spatřuje Vavák v záludném sestavení obou spisů. Formu sepsání předvádí dvakráte. Po první píše o ní takto: „Umějíť oni své knihy a kroniky pěkně vyličovat, sebe až k obloze vynášeti, katolíky pak až do pekel pohružovat; v jejich knihách najdeš jen samou nevinu, samou pokoru, samou poníženost.“²⁾ Na jiném místě³⁾ mluví podobně, avšak prozrazuje zároveň, na koho takový způsob psaní zvláště působil: „Sladoučce oni, lítostně a žalostně, pohnutedlně a pronikavě své věci vypisují, tak že mnohý i dost zřetelný muž a zvlášť ženy, chasa chytají se na ten lep.“ Jak tedy patrně, působila četba protestantská zvláště na citově naladěnou mládež a ženy.

Formě byl přizpůsoben i obsah. Celé obsahové tajemství spočívalo v úžasně jednostranném překrucování a zamlčování historických událostí. Čteme o tom zase na obou již uvedených místech. Kdo studuje dějiny, dozví se tam, že „bludaři a kacířové . . . jsou na mnoho tisíc katolíků zmrdovali, mnohé slavné kláštery, kostely vypálili a rozmetali, vězením, muče-

¹⁾ Paměti Františka J. Vaváka (Vyd. Škopec, Dědictví svatojanské, Praha, 1908, č. 99) II., str. 63. — ²⁾ U. m. — ³⁾ I., str. 28.

ním a pálením, hladem, žízní, vypovídáním ze země, statků pobráním a jináč katolíky sužovali“, ale o těchto věcech, nad nimiž čtenář přímo trne, se u protestantů nedočte. „Co oni katolíkům činili, kterak je beze vši lítosti mordovali a hůř než Dioklecian pronásledovali, o tom mlčí, o tom ani zmínky se u nich nenajde.“

Vavák se bije s protestanty i o pojem slova mučedník, dokazuje, že nemají vlastně práva o svých lidech tohoto slova používat. Mučedník má umírat pro víru. Na dvou příkladech dokazuje nedostatek této vlastnosti. Prvním jest Jan Želivský, který sice byl husitou, ale o náboženském motivu jeho smrti lze pochybovat, poněvadž byl předně souzen a popraven od husitských konšelů pražských a za druhé pro takové věci, že když on „tak slavně za mučedníka v té „Persekuci“ vyhlášen jest . . . tak o mnohem jistěji mohou se všichni zločinci, již na šibenice a kolo se věšejí aneb kolem lámou neb upalují, za mučedníky vylašovat.“⁴⁾ Jako druhý doklad uvádí jakousi druhou, nejmenovanou ženštinu, kterou sice zařadili protestanté rovněž mezi mučedníky, ale u níž rovněž nedá se smrt pro víru prokázati. Praví: „Zajisté v „Persekuci“ najdeš i baby jakési smrti a lidí takových, kteří ne jednu, ale sto smrtí za své zlé činy zasloužili a — — — vylašuje je za mučedníky.“ K tomu dodává: „Zatím o zboření klášterů, zmrdování a ukrutnou smrtí shlazení na tisíce kněží a až na sta tisíce věrných, dobrých katolíků nemá tam ani zmínky.“ Proto před tím⁵⁾ s rozhořčením volá: „Kdybychom my měli „Persekuci“ a „Korunku mučedníkův Božích českých“ a sice mučedníkův pravých psátí a dělati, všechny knihárny, ba kouty knihami bychom naplnili. Umlknětež, říčící koňové, s vaší „Persekuci“ a „Korunkou“, a přestaňtež korunovat!“

⁴⁾ I., str. 27. — ⁵⁾ Str. 26.

Pak dokazuje, že jenom katolíci mají své pravé mučedníky a sice proto, poněvadž Bůh sám dal jim korunu mučednickou a na viditelný důkaz toho je zázraky oslavil. Píše⁶⁾: „*Naše mučedníky sám Bůh korunoval, čehož podle rozličných divův i ti naši zbůjnilí předkové, ukrutní mordýřové a paličové, svědkové byli a jsou. Vaším Růžička a Komenský „Korunku“ dělali, ale drahých kamenů do ní nedostávalo se, to jest ctností, zásluh a divů.*“

Své tvrzení podpírá několika doklady, řka: „*Že našich katolických mučedníkův Božích, pravých, svatost a nevinosti svědectví netoliko divy Boží při jich smrti stálé, ale i sami ti, již mučili, dávali a dávají, jichž v knihách hustě psáno máme, také i jinde, bezdušné stvoření tolikéž až dosavad vysvědčuje: Mezi jinými onde i onde po zemi české důkazy jest strom, lípa staříčká, všecka již spodíraná, u kostnice kláštera sedleckého, která až podnes listí své na způsob kápí řeholních cistercienských zrostlé vydává, tím svědčíc, že na ní mnoho kněží toho kláštera a řehole zvěšeno bylo a to od kacířů, vojáků Žižkovských, léta 1421. — — — Co při z mordování kněží kláštera boříčského v Praze na důkaz jejich nevinosti se stalo a co při jiných sem i tam žalostivých popravách a mordech věrných katolíkův, to já zde vypsati nemohu.*“⁷⁾

Dnešní historik již sice ví, že zázraky, jichž se Vavák dovolává, jsou pouze zdánlivé, ale přes to nesmí na ně hleděti okem dnešním, nýbrž zorným úhlem doby Vavákovy. Při takovém posuzování dojde k názoru, že venkovský písmák znalý požadavků pro mučednictví, totiž pravověrnosti, svatosti života, smrti pro víru a zázraků, snažil se poslední tento požadavek doložit. Proto uvedl ty nejznámější události, o jejichž zázračných okolnostech za jeho doby nikdo nepochyboval.

⁶⁾ Str. 27. — ⁷⁾ Tamže.

Znaje účinek obou jmenovaných spisů, obrací se na své souvěrce s dvěma pokyny: 1. Dostanou-li do ruky (jak praví) „to hrozné šelmovství, tu ďáblovou rohoži, tu prach-zlořečenou bestii, „Persekuci“ a „Korunku“, ať tomu nevěří, co v nich budou čísti.⁸⁾ 2. Vybízí, aby lidé tím horlivěji čítali v katolických knihách, řka⁹⁾: „Ach, milí katolíci, buďte pilní více knih čísti, abyste těm šáleninám kacířským lépe rozuměli, jim se obrániti a nad nimi s pomocí Boží a pravdou zvíťaziti mohli!“

Jestli tato temperamentní obrana katolických mučedníků zůstala utajena v knize pro vlastní rodinu Vavákovu, pak pro veřejnost, a hlavně pro katolické kněžstvo sloužil spis jiný, německy napsaný a v Praze roku 1781 vyšlý. Titul jeho jest „Beiträge zur böhmisch- und mährischen Brüderhistorie“, autorem pak jest převor benediktinského kláštera v Kladrubech P. Jiljí Sexstetter. Od argumentace Vavákovy se liší velmi podstatně. Již osobnost kněze napovídá, že autor bude věc pojímati daleko hlouběji než-li sečtělý sedlák. V tom ohledu nás převor kladrubský nezklamal, neboť s opravdovou benediktinskou pílí nanesl ve své knize spoustu materiálu. Citováním prozrazuje znalost příslušné literatury od Vavřince z Březové až po nejnovější vydání Komenského „Persekucí.“ Kromě toho i metoda Sexstetterova jest úplně jiná. Místo ostrých výpadů a silných výrazů spisovatel raději poukazuje na vnitřní rozpory ve spise Komenského, srovnává jeho údaje s výroky jiných autorů nekatolických a tím poráží protestantismus vlastními jeho zbraněmi.

Účinná tato zbraň byla diktována pohnutkou k sepsání díla vedoucí. Kladrubský převor pozoroval, jak ochranovští protestanté horlivě šíří mezi katolickým lidem na česko-saské hranici Komenského „Historii protivenství.“ Chtějíce působiti zmatek i v řadách ně-

⁸⁾ U. m. — ⁹⁾ Str. 28.

meckých katolíků, vydali německý překlad historie.¹⁰⁾ Proto umínil si vydati knihu, kterou chtěl obrnit čtenáře proti herrnhutské agitaci. Cíle svého chtěl dosáhnouti dvojím způsobem. Předně chtěl čtenáři ukázati, kdo jest mučedníkem pravým a kdo falešným, za druhé umínil si ukázati na věroučné rozdíly starých husitů a ochranovských protestantů zející mezi ochranovci a husity a tak dojít k závěru, že herrnhuští vlastně nemají vůbec žádného práva považovati husity za své.

Klidně a věcně nesoucí se argumentace Sexsteterova působí ještě na moderního čtenáře dojmem drtivým. Celý jeho spis nese se tónem: „Vy protestanté, vy jste si přisvojili lidi, kteří k vám nepatří.“ Již v předmluvě¹¹⁾ téměř humoristicky staví vedle sebe počátek a vlastní jádro Komenského „Historie protivensví“, t. j. sv. Václava se sv. Ludmilou a sv. Vojtěchem vedle pánů popravených na staroměstském náměstí, podotýká k tomu ironicky, že patrně i sv. Václav se svou babičkou a sv. Vojtěch s bračnými byli zavražděni pro víru protestantskou . . . Se stejným sarkasmem dobírá si spisovatel protestanty ohledně husitů. Cituje nám již dobře známý výrok Sylviův o mnoha tisících katolíků v Čechách umučených a táže se při tom vydavatele spisu, pastora Elsnera, jak může považovati za mučedníky ty husity, kteří povraždili takové spousty katolíků? Přímo nepochopitelným se mu zdá, jak může Elsner za těchto okolností doporučovati svým souvěrcům historii protivensví ku čtení, na němž prý se mohou povznést Připadá mu to jako špatný vtíp.¹²⁾ Na jiném místě¹³⁾ poukazuje na jinou slabost při husitských mučednících. Jest to argumentum ex silentio. Historie persekucí mlčí o katolických mučednících. Proč? Poněvadž se to Komenskému nehodilo. Vždyť se rozumí

¹⁰⁾ Předmluva, str. X. — ¹¹⁾ Předmluva, str. V. — ¹²⁾ Str. 81. — ¹³⁾ Str. 41.

že kdyby býval psal o katolících od husitů pobitých, pak by býval nemohl a nesměl psáti o husitech jako mučednících!

Stoje na zásadě, dle níž mučedníka činí mučedníkem smrt za víru, poukazuje při husitech v Kutné Hoře skončivších, že tam se nejednalo pouze o věci náboženské, nýbrž i politické. Císař Zikmund je pronásledoval jako povstalce¹⁴⁾, kutnohorští pak je stíhali jakožto přívrženci Zikmundovi a jako Němci.¹⁵⁾ To přece nejsou náboženské pohnutky, nýbrž politické! Tolik o Táboritech.

O kališních pražských píše jinak. Byli to, co do nauky, vlastně poloviční katolíci. Jak tedy si je mohou herrnhuští přisvojiti? Ukázav, jak poměrně málo jest husitských mučedníků, jež by si mohli protestanti přivlastniti, přechází k mučedníkům katolickým. Zmiňuje se o Balbínovi, jako o prvním sběrateli zpráv o katolících vyhlazených meči husitskými.¹⁶⁾ Na jiném místě¹⁷⁾ připojuje k pietní vzpomínce na Balbína svůj názor o pojmu katolických mučedníků doby husitské. Ačkoliv si Balbína jinak velice vážil, přece nesouhlasil se vším, co on o katolících v době husitské umučených napsal. Kdežto Balbín prohlašoval za mučedníky všechny katolíky bez rozdílu stavu, kteří za víru svou život obětovali, Sexstetter za ně považuje hlavně všechny osoby Bohu zasvěcené a proti Balbínovi naprosto z jejich řad vylučuje všechny, kteří sice umřeli pro víru, ale bránili se při tom husitům zbraní.

Jak patrně, zaujímal kladrubský převor střízlivé stanovisko ohledně prohlašování za mučedníky. Podobně se chová i při posuzování hodnověrnosti jednotlivých svědectví. Přejímá při tom názor Balbínův o stranictví Vavřince z Březové¹⁸⁾ i o lehkověrnosti, s jakou mu věřil Hájek.¹⁹⁾ Rozdíl jest pouze ten, že

¹⁴⁾ Str. 42. — ¹⁵⁾ Str. 43. — ¹⁶⁾ Úvod, str. XI. — ¹⁷⁾ Str. 52. — ¹⁸⁾ Str. 59—60. — ¹⁹⁾ Str. 58—59.

sobě přibral ještě nového pomocníka, protestantského historika *Theobalda*. Svědectví jeho se dovolává v některých případech, když Vavřínek a po něm případně i Hájek, píše o katolících projevivších ochotu přestoupiti k husitství, by zachránili život. Tak na př. cituje *Theobalda* proti oběma jmenovaným kronikářům tvrdícím, že berounští chtěli podepsati list, jímž se dávají k husitům, poukazuje při tom na *Theobalda*, který ačkoliv protestant přece tvrdí pravý opak, totiž, že berounští zůstali až do posledního dechu neochvějně při katolictví.²⁰⁾

Tutéž střízlivost lze pozorovati i při vypisování mučednictví. Jest to vlastně pouhý výpočet všech míst, kde tekla katolická krev, však s opominutím legendárních rysů.

Jak patrně, jest spis P. Sexstettera velmi zajímavý. Jest to vlastně obrana katolických mučedníků proti jejich zlehčování se strany protestantské. Účelem spisu pak bylo zachrániti katolický ideál lidu poukazem, že katolíci v zemích českých měli daleko více a větších trpitelů za víru než-li protestanti, jinak řečeno: Proti církvi bojující, na niž ustavičně ukazovali protestanti, postavil autor církev trpící.

Za své dílo byl Sexstetter „vyplacen“ ještě po 130 letech od profesora pražské university *Krause*²¹⁾, jehož dílem se budeme níže zabývat. Kraus vytýká spisu Sexstetterovu, že je „to spis zcela protireformační, nijak nedotčený novým duchem doby.“ Zatím poukazují na jalovost podobné výtky úsudkem Krausovým o spisovateli-osvícenci, o *Pelclovi*, (pokud ovšem jest s naším předmětem v souvislosti). O názoru *Pelclově* o utiskování katolíků píše: „Také u *Pelcla* odpovídají Čechové ještě na popravy kostnické násilím proti katolíkům“²²⁾, jinak řečeno, *Pelcl* ještě považoval jednání

²⁰⁾ Str. 63. — ²¹⁾ Husitství v literatuře, atd. II., str. 171. — ²²⁾ Str. 154.

husitů s katolíky za násilí a jako takové je i označil. Kraus při tom upozorňuje na charakteristický odkaz na dějepisce, u nichž možno čerpati o tom zprávy: Hájka, Balbína, Lenfanta a *Theobalda*.²³⁾ Zapomínáje, že oba poslední autoři jsou protestanti, prohlašuje o *Pelclovi* svůj konečný úsudek takto: „Přes všechny odchylky v posuzování osob je to obraz pramenů protireformačních.“²⁴⁾ Nastává tedy otázka, jak mohl katolickému řeholníkovi Kraus vytýkati „protireformačního“ ducha, když i osvícenský historik se od něho mnoho nelišil . . .

Jestli katoličtí dějepiscové pozorovali, jak nepříjemně působí památky po katolických mučednících na pracovníky tábora druhého, pak nutno i zde říci, že není pravidla bez výjimky. Touto čestnou výjimkou jest *Palacký*. Ačkoliv protestant, přece na několika místech psal o katolických obětech husitských vojen s respektem. Při vylíčení krvavého příběhu v Radkově nazývá záznam o něm dochovaný: „Paměť dojmavá i živá, co malý ale věrný obrázek života i srdce lidského v dobách těchto“²⁵⁾ a doslovně cituje vyprávění *Bolkenhaynova*, ač jest psáno se stanoviska úplně katolického. Na straně předchozí píše s výrazem politování o krutém osudu katolické *Mohelnice*, řka: „ . . . město potkal osud zvláště žalostný, že obyvatelé jeho mužští téměř všickni mečem neb ohněm zahynuli.“ *Palacký*, což jest důležité, odhadnul úhrnný počet povražděných pro víru katolíků na šest set tisíc! Po té stránce jest *Palackého* dílo pro dějiny katolických mučedníků doby husitské důležité, neboť jiní historikové (jak hned uvidíme) se snaží počet popravených katolíků ztláčiti na minimum.

Z moderních našich dějepisců byl *Palacký* snad poslední, který psal o našem předmětu aspoň nestranně. V rozmachu liberalismu pozorujeme tutěž

²³⁾ Str. 149. — ²⁴⁾ Str. 150. — ²⁵⁾ Dějiny, III, str. 353.

metodu, jakou vytýkal svým nepřátelům již Vavák. Stavěli jen a jeň na odív husitské oběti, pomlčující o daleko větším počtu zmučených katolíků, aby takto budili v českých srdcích nenávisť ke katolické církvi. Typem takového stranictví jest jinak velmi záslužné a pilné dílo profesora pražské university Krause nadepsané „Husitství v literatuře.“²⁶⁾ Autor v něm snesl s pílí opravdu mravenčí nesmírné množství látky ze všech literatur a dob, pokud se husitstvím zabývaly. Knize této budeme věnovati větší pozornost a sice proto, poněvadž v moderní naší historické literatuře jest to vlastně jediný spis, v němž se setkáváme s pozorností věnovanou katolickým mučedníkům doby husitské.

Kdo pročítá knihu Krausovu, potká se hned při jejím počátku s místem prozrazujícím jeho nepřátelské stanovisko ke všemu katolickému. Jest to vylíčení příběhu s farářem radkovským. Jestli Palacký v něm spatřoval cosi dojemného, pak Kraus s nepokrytou jízlivostí píše o umučení obou tam dopadených katolických kněží: „*Starý protihusita odpírá hrdinně* a je upálen a mrtvý uvařen s jiným farářem, patrně *stejně tvrdošíjným.*“²⁷⁾ Ještě, že Kraus uznal jejich smrt za hrdinnou! I v jiném ohledu se Krausovo dílo jeví jako pravý kontrast s dějinami Palackého. Odhadnul-li Palacký počet katolíků pro víru povražděných na 600 tisíc, pak Kraus činí sobě posměch z téhož právě počtu u Balbína uvedeného. Prý bylo „prolito tolik katolické krve, co padá deště s nebe“²⁸⁾ . . . Další údaje Krausovy se nám ukáží ve světle ještě větší zaujatosti.

Kraus rozebírá spisy o katolických mučednících doby husitské, jakož i spisy o mučednících husitských. Při prvních zabývá se IV. svazkem Balbínových Mi-

²⁶⁾ Vyšlo v rozpravách č. akademie, I. díl jako č. 45 (Praha, 1917), II. díl č. 49 (Praha 1918). — ²⁷⁾ I., str. 85. — ²⁸⁾ II., str. 21.

scellaneí a zběžně i Crugeriem i Tannerem, při druhých rozepisuje se o protestantských passionálech XVI. století. Jest velmi zajímavo srovnávaní, jak píše Kraus o spisech protestantských a jak píše o dílech katolických.

O prvním protestantském passionálu vydaném štrasburským kazatelem Rabusem (1524—1592) prohlašuje, že „jest bezpečným zjevem, jak nové církve se již ustálily, že se mohlo pomýšleti na tyto oslavy mučedníků jejich.“²⁹⁾

Jinak tomu jest při Balbínových Miscellaneích. V těch nespatřuje autor ustálení se katolictví v zemích českých, ani oslavný projev úcty ke katolickým mučedníkům. Prý „je to passionál katolický s hlavními fakty stejně málo doloženými, jako jsou zázračné často okolnosti.“³⁰⁾ Jest opravdu nápadno, že nedoloženost zázračných událostí spatřuje Kraus pouze u passionálu katolického, když sám přece prozrazuje, že jsou i v passionálech protestantských. Jestli si činí posměch z katolické legendy o domnělých mučednících pražských z řádu servitů, jejichž duše prý viděli katolíci létati³¹⁾, pak jest velmi divno, že zcela vážně píše o vymyšleném zázraku, jenž se dle Rabusova spisu sběhl při smrti Husově.³²⁾ „Zázrak“ spočíval v tom, že Husovi stojícímu na hranici a se všech stran obklopenému plameny nechtěla na hlavě chytнути papírová čepice . . . Zde se Kraus netáže, jedná-li se o doložený fakt, či nic. Za to při pražských servitech vytýká Balbínovi nedoložitelnost údajů, ačkoliv Balbín na konci své vzpomínky uvádí dopis P. Gerarda téhož řádu (servitů) datovaný ve Freiberce, dne 30. listopadu 1420. Dnes již sice víme, že doklad není autentický, ale v době Balbínově (a ještě Dobnerově) se v jeho věrohodnost věřilo, tak že Balbínovi se v tomto případě činí neprávem výtka o nedoložených

²⁹⁾ I., str. 229. — ³⁰⁾ II., str. 20. — ³¹⁾ U. m. — ³²⁾ I., str. 230.

tvrzení. Legendy o katolických mučednících doby husitské snaží se Kraus odbýt laciným gestem. Prý jest jich u Balbína plno. Zapomíná však říci, že Balbín rád sbíral lidové pověsti, jež v podání o katolických mučednících hrály důležitou úlohu a jež právě jsou důkazem úcty k hrdinům z katolického lidu vyšlým.³³⁾ Proti protestantům, jejichž vydavatelé passionálů museli si teprve zázračné události vymýšleti, jest to rozhodné plus.

Kraus posmívá se dále Balbínovi ohledně množství povražděných katolíků. Prý „celé foliové strany naplněny jmény klášterů, jakoby prostě rozepsal seznam jejich a v každém byli mniši nebo jeptišky umučeni.“³⁴⁾ Zde Kraus jednoduše nemluví pravdu. Vždyť kdyby si býval jenom řádně přečetl abecední seznam klášterů a míst od husitů vypleněných, tedy by býval při každém řádě našel na konci kláštery přeživší husitskou bouří.³⁷⁾ Tak šťastnými byly ale pouze ty domy, které byly v městech, kam se husité nedostali, neboť kam vnikli, tam vždy tekla krev. Kraus sám nedovede uvést ani jediného katolického města, při jehož obsazení by bývala nebyla tekla katolická krev, nejlepší to důkaz, jak plytkým jest jeho se-směšňování Balbína tvrdícího to, co on si sám netroufá vážně vyvrátiti.

Jinak ovšem píše Kraus o mučednících nekato-lických. Uvádí *Flaccia Illyrica* sebravšího „ohromný počet svědků pravdy.“³⁶⁾ Jak to s oním „ohromným“ počtem vypadá, můžeme si představit dle slov Krausových vymezujících poměr díla Flacciova k jiným protestantským passionálům. Tyto prý neznaly před Lutherem mučedníků jiných než právě Husa a Jeronyma (po nich Rabus hned vypravuje o augustiniánech

³³⁾ Částečně jsme již poukázali na výplody lidové poesie v kapitole III. a IV. a rozebereme ji ještě v následující části při Velehradě a Zlaté koruně. — ³⁴⁾ II, str. 20. — ³⁵⁾ Miscellanea, IV., str. 221—222. — ³⁶⁾ I, str. 232.

bruselských upálených pro luterství).“ Považme! Před Flacciem znali pouze dva mučedníky a on jich sepsal ohromný počet! Jak si při tom počínal, poznáváme z toho, že do počtu svých mučedníků pojal dokonce i Miliče, ačkoliv byl názoru ryze katolického a třeba mučedníkem vůbec nebyl. A tomu Kraus nečiní ani nejmenší výtky, tím méně, že by si z něho činil posměch.

Podobnými úsměšky odbývá Balbínova pomocníka *Crugeria*. Směje se mu, poněvadž nazývá krveprolití chomutovské něčím mimořádným a táže se, „v čem záležela ta mimořádnost, vždyť i jinde pokaždé je vše potlučeno cepy, vždycky čteme, že Táboři nešetřili žádného věku ani pohlaví.“³⁷⁾ Zde Kraus opět nemluví pravdu, neboť *Crugerus* nepíše jakoby husité bývali všechno pobíjeli bez rozdílu věku a pohlaví, nýbrž pokaždé se snaží napsati přesně, kdo jim padl za obět. Proto povraždění chomutovských bez rozdílu stáří a pohlaví mohl docela klidně prohlásiti za něco mimořádného a jest opravdu divno, jak se mu Kraus může za to posmívati, když i sám *Palacký*³⁸⁾ o chomutovských napsal, kterak „zachvátila je pohroma i v husitské válce samé *neobyčejná*.“ Stejně ubohý je smích, jež sobě Kraus tropí z *Crugeria* tvrzením, jakoby si liboval ve vypisování zázraků. Jak již jsme ukázali (u kartuziánů pražských), projevil právě v tomto směru větší střízlivost než-li všichni jeho souvěkovci i pokračovatelé. On je totiž první, jenž vyslovil pochybnost o skutečnosti zázraku s pražskými kartuziány. Zázrak ten zrodil se v hlavě Hájkově, z jehož kroniky jej bez výhrady pojal Balbín, Pešina, Beckovský a Vavák, jenom právě *Crugerus* vyslovil o pravdivosti vyprávění Hájkova pochybnost, uváděje ho slovy: „Lze-li věřiti Hájkovi, jinak pravdivému.“³⁹⁾ A o tomto řehol-

³⁷⁾ U. d., II., str. 19. — ³⁸⁾ Dějiny, III., str. 270. — ³⁹⁾ *Sacri pulveres Srpen*, str. 4: „... Si qua Hageco est fides, alias veraci . . .“

níkovi, jenž první pojal nedůvěru k pravosti jedné z nejrozšířenějších legend o katolických mučednících doby husitské, o tom chce Kraus čtenáři napovídati, že každou porážku husitů považoval za zázrak . . .

Stejně se chová i ku knězi-řeholníkovi, jenž se katolickými mučedníky zabýval v době josefinské. Jest to nám již dobře známý *P. Sexstetter*, převor benediktinů v Kladrubech.⁴⁰⁾ Kraus odbývá jeho knihu pouze osmi řádky plnými jízlivosti a nepravdy. Jelikož jsme se spisem Sexstetterovým zabývali již dříve, poukážeme zde, jak si počínal Kraus, aby několika řádky katolické mučedníky sesměšnil a husitské vyvýšil.

Kraus vytýká Sexstetterovi odmítavé stanovisko k duchu doby. Výtka taková jest planá, neboť kladrubskému převorovi se nejednalo o zalíbení se souvěké společnosti, nýbrž o zjištění historické pravdy. Proto si autor předsevzal provést revisi Komenského Historie o pronásledování. Předně se tázal, mají-li protestanté právo osobovati sobě české světce s počátku křesťanství? Dokumentárně zjišťuje věrnost sv. Cyrila a Metoděje k Římu, poukazuje na tytéž vlastnosti u sv. Ludmily, sv. Václava a Vojtěcha a táže se: Jak mohou tito čeští prvomučedníci býti považováni za protestantské světce? Otázkou touto jednoduše padá sama sebou výtka Krausova Sexstetterovi činěná, jakoby upíral českým Bratřím velké množství mučedníků. Vždyť autor něco podobného přímo dokázal, což jest zajisté něco zcela jiného, nežli popření něčeho!

Jiné místo Kraus úplně překroutil. Autor prý o Táboritech napsal: „Jsou-li ti mučedníky, pak jsou jimi všichni, kdo by na šibenici odpykali své hříchy.“ Ve skutečnosti se má věc poněkud jinak. Autor cituje⁴¹⁾ bulu, kterou papež Martin V. vyhlásil křížové tažení proti husitům a zdůrazňuje při tom slova listiny o u-

⁴⁰⁾ Kraus u. m. nazývá Sexstetra nesprávně převorem v Přešticích. — ⁴¹⁾ Str. 40.

krutnostech páchaných husity na katolickém duchovenstvu. Na základě tohoto dokladu pak vytýká Komenskému, že mu bylo nepohodlno psáti o útiscích katolického kněžstva, „neboť taktó by nebylo možno považovati tu a tam popravené Tábority za mučedníky, nýbrž za vrahy a paliče.“⁴²⁾ V této souvislosti se vyjímá výrok Sexstetterův úplně jinak než-li u Krause.

Z katolických mučedníků si činí Kraus posměch, řka: „Za to ovšem katolíci měli mučedníků plno.“ Vzpomeneme-li si na Palackého odhad počtu katolických mučedníků, dojdeme k poznání plytkosti Krausovy posměvačnosti. Stejně mělkým jest jeho úsměšek o Sexstetterovi, vždyť jednal logicky! Považoval-li za katolické mučedníky sv. Ludmilu, Václava a Vojtěcha, poněvadž položili život za víru římsko-katolickou, pak zcela důsledně spatřoval pravé mučednictví jen u těch obětí doby husitské, které byly položeny za tutéž víru a nikoliv u těch, které umíraly za myšlenku protikatolickou. Proto vidí mučedníky jenom v popravených katolících, nikoliv ale v odpadlých od víry svatováclavské. Proto také uvádí Sexstetter více mučedníků katolických než-li husitských. Na konec se ještě Kraus posmívá katolickým mučedníkům falešnými zázraky „nad jich hroby“, o které prý „postaral se Balbín.“ Výtka ona je úplně nespravedlivá, protože nepravdivá. Vždyť Sexstetter uvádí podle Balbína pouze výpočet katolických mučedníků, nemluvě vůbec o nějakých zázracích. Vymyšlené zázraky byly mu nad to něčím úplně protimyslným, poněvadž v předmluvě výslovně prohlásil: „Zajisté jsem se vysířihal baviti čtenáře bajkami, nebo nezaručenými povídačkami.“⁴²⁾

⁴²⁾ „... allein dies war dem Verfasser gar nicht anständig, denn auf solche Weise würde man die hernach hier und da entlebten Taboriten nicht mehr für Martyrer angeben können, sondern viel mehr für Mordbrenner ansehen müssen.“ — ^{42a)} Str. XI.

Jak tedy patrně, jest Krausův útok na Sexstetterovu knihu zcela pochybeným. Nepředpojatému čtenáři dokazuje, že netoliko v dobách minulých, ale i ještě za našich dnů jsou katolíci v době husitské umučeni trnem v oku nepřátel katolické církve.

Naproti tomu máme i doklady opačného směru, doklady úcty. Jest zajímavé, že se v první řadě jedná zase o řády, jež v době husitské tolik utrpěly a jejichž generace projevily úctu ke svým mučedníkům již v době katolické reformace. Jsou to cisterciáci a dominikáni.

Člen kláštera v Heiligenkreuzu, *P. Tecelín Halusa* věnoval studii umučeným řeholníkům velehradským.⁴³⁾ Práce není sice zpracována kriticky, ale pisatel její projevuje dokonalou úctu k upáleným strážcům sídla Svatoplukova. Již titul pojednání jest výmluvný: „*Mučednictví cisterciátských řeholníků na Velehradě.*“ Odvolává se na známého nám velehradského kronikáře, *P. Hirschmenzla*, nazývá je „krvavými svědky svaté církve římské“⁴⁴⁾, prozrazuje (bohužel bez udání pramene) jméno dané upálenému opatovi Janovi: „*Mučedník*“⁴⁵⁾ a končí svou stať úchvalou *Hirschmenzlovou*: „*Takovouto hrdinností ukázal se Velehrad hodným údolí citeaux-ského, hodným nebe, poněvadž vinici Páně netoliko vzdělával, nýbrž i vítězně hájil a sloužil vznešeným, smělým bojovníkům krále nazaretského za stánek a zplodil svaté, vši úcty hodné a purpurem ozdobené potomstvo.*“⁴⁶⁾ Slova *P. Halusy* mají svůj zvláštní význam. Nemluví zde totiž on sám, nýbrž pouze cituje výrok svého spolubratra před 250 lety učiněný. To znamená, že cítil k umučeným spolubratřím velehradským takovou právě úctu, jakou k nim před půl třetím stoletím choval *P. Hirsch-*

⁴³⁾ Das Martyrium der Cistercienser-Mönche in Welehrad, Cistercienser-Chronik, IX., (1897), str. 13–17. — ⁴⁴⁾ Str. 15. — ⁴⁵⁾ Str. 16., p. II. — ⁴⁶⁾ Str. 16.

menzl. Vzpomínka jeho mučedníkům velehradským věnovaná měla pak oživit jejich památku.

Jiným směrem se nesla studie vysebrodského archiváře, *Dra P. Valentina Schmidta*.⁴⁷⁾ Účelem jejím bylo zjistiti skutečné pohromy řádu za husitských vojen. Proto autor přísně kriticky odlišuje původní, souvěké prameny od zpráv pozdějších a legend a v nejednom případě dokazuje přehnanost zpráv o velkém počtu zmučených cisterciáků. Přes to i on vyslovuje svou úctu k umučeným spolubratřím, mluvě úvodem o hrozných časech, jež mnohým cisterciákům přinesly „*korunu mučednickou.*“

V řadě dominikánském to jest *P. Mortier*, jenž se poklonil mučednickému majestátu české provincie. V citovaném již díle⁴⁸⁾ napsal: „*Skutečně až zaráží, že tolik mučedníků stále ještě čeká na své oslavení!* Nelze spatřovati v tomto druhu netečnosti zbytek onoho původního ducha řádu, jenž vedl bratry k tomu, aby opustili hrob sv. Dominika a aby zatajili jeho záznaky? Ovšem, není sobě přáti hlučné reklamy svatosti, ale *má-li některý řád takový poklad mučednický jako čeští dominikáni: pak je snad spravedливо uplatnit ho ke cti Boha i řádu samého, k útěše a povzbuzení nynějších členů řádu jakož i k slavnému zahanbení toho falešného umírnění a předstírané sladkosti, kterou tolik světských spisovatelů připisuje kacířstvu.* — — Tato stránka martyrologia českých dominikánů jest dosti prosycena krví a prozrazuje dosti barbarských sveřepostí spáchaných ve jménu „čistého evangelia“, tak že dostačí, aby zapověděla bludařům vytýkati katolické církvi jedinou kapku krve. A to jsem mluvil pouze o řádu sv. Dominika. Co by to bylo, kdybych býval vypravoval o bolestných mukách kněží světských a ostatních řeholníků?“ Závěrečnou

⁴⁷⁾ Zur Leidensgeschichte der Cistercienser in den Hussitenkriegen, Cistercienser-Chronik, XX., (1908), str. 129, — ⁴⁸⁾ Histoire des maitres généraux, (Paříž, 1909), IV., str. 269–270.

úchvalu končí Mortier takto: „*Čest dominikánské provincii české, jež dala církvi i řádu tolik slavných mučedníků!*“

Volání francouzského historika řádu kazatelského po beatifikaci českých dominikánů v době husitské umučených našlo ozvěnu i v české provincii. Mladý dominikán, P. Ignác Hykede, reagoval na povzbuzení Mortierovo v práci nadepsané „Ze slávy otců“⁴⁹⁾, v níž vyslovil netoliko souhlas s vývody Mortierovými, nýbrž i vřele sobě přál, aby k beatifikačnímu procesu skutečně i došlo. Vyjímám z jeho pojednání slova, svědčící o úctě k umučeným dominikánům, jakož i o praktických důsledcích z blahořečení plynoucích.

P. Hykede píše: „P. Mortier má pravdu! Na každé skoro protikatolické schůzi, i teď ještě, . . . odváží se lecjaký výrostek vytýkati katolíkům ukrutnosti jejich středověké inkvisice . . . proč pak se farisejsky mlčí nad těmito ne již jednotlivci, nýbrž sty a sty nevinných, kteří ve jménu čistého evangelia zahynuli na nejkrutějších mukách? Či to nebyla také inkvisice? . . . Na to nikdo nepomyslí a jen katolickou inkvisici tupí. Husitští inkvisitoři půl Evropy takřka poplenili, hrůzy tohoto zpusťování a počet obětí, jakož i barská muka, jimiž své oběti týrali daleko převyšují počet obětí i způsob muk katolických inkvisitorů. . . . Není divu, že by se musili naši nepřátelé zastyděti, kdyby se jim před oči postavili ti, jež jejich husitští chráněnci, inkvisitoři lynchovali. Zavést tento proces blahořečení není maličkostí. Největší obtíží by bylo sebrati potřebný materiál, dokumenty a svědectví, aby se poznalo, zda je vůbec proces možný. Doufejme však, že dobrotivý Bůh vzbudí svým mučedníkům několik pracovníků z našich řad . . .“

P. Hykede sám počal se o zahájení procesu zajímati, ale později mu různé překážky šlechtě jeho

⁴⁹⁾ Růže dominikánská, XXIV. (1910), str. 75—76.

úmysl znemožnily. Tak sešlo z tohoto jediného náběhu k beatifikaci části našich mučedníků doby husitské.

Myšlenka ona oživila vlivem provokativních oslav Husových v roce 1925. Autor tohoto spisu upozornil na důležitost úcty ke katolickým mučedníkům doby husitské jakožto na protiváhu všemožně šířeného kultu Husova. Stalo se tak na církevně-historickém kursu pořádaném na podzim roku 1925 Jednotou katolického duchovenstva diecése brněnské. V závěrečných svých slovech obrátil se na přítomné biskupy Kleina a Podlahu s prosbou, by čs. biskupové jali se uvažovati o možnosti beatifikačního procesu mučedníků doby husitské. Právil⁵⁰⁾: „*Kdyby byli tito hrdinové uznáni za hodny beatifikace, prositi sv. Stolici, aby jejich památka byla souborně slavena jakožto svátek všech umučených katolíků za doby husitské a sice 6. července, abychom proti jednomu a to ještě zdánlivému mučedníkovi mohli položití sta a případně i tisíce mučedníků katolických.*“ Návrh přijat s hlučným souhlasem všech přítomných.

Netrvalo dlouho a přišel podnět nový. Tentokrát z ciziny. Americký redaktor a účastník čs. odboje, Hynek Dostál, učinil ve svém „Hlasu“ týž návrh, o kterém jsme právě mluvili. Rozdíl byl pouze ten, že návrh podaný na brněnském kursu zůstal v řadách duchovenstva, kdežto myšlenka Dostálova pronikla na veřejnost. Výzvu jeho otisknul pražský „Lid“, na kterou v tomže listě hned na to navázal autor této knihy. Ukázal na některých případech možnost zavedení procesu blahořečení, jakož i na praktický význam jeho. Článek jeho se potkal s bouřlivým odporem protestantského historika F. M. Bartoše, jenž věnoval jeho námětu ostrý článek v socialistickém „Právu lidu.“ Pak opět zavládlo ticho, až v říjnu 1926 nastalo

⁵⁰⁾ Zpráva o církevně-historickém kolegiu roku 1925, (Příloha Věstníku duchovenstva diecése brněnské, 1926), str. 14.

zнову volání po zahájení beatifikačního procesu. Stalo se tak u příležitosti blahořečení mučedníků z doby velké revoluce francouzské. Pražský „Čech“ a po něm „Naše listy“ položily katolické veřejnosti otázku: „*Mohou-li míti Francouzi své blahoslavené mučedníky z doby velké revoluce, proč by jich nemohli míti Čechové pro krvavou revoluci husitskou?*“ Volání toto nebylo již hlasem volajícího na poušti, neboť v téže právě době stal se již první důležitý krok k zahájení procesu o blahořečení našich mučedníků. Čs. episkopát pověřil autora této knihy sebráním dokladů předmětu tohoto se týkajících s podotknutím, že se zasadí o uskutečnění návrhu daného na brněnském kursu r. 1925. Druhým krokem jest zpracování látky, jež podávám v přítomném spise. Účelem jeho jest ukázati naší katolické veřejnosti možnost provedení beatifikačního procesu, vzbuditi takto její zájem o věc, posíliti katolické sebevědomí a ovšem přispěti i k poznání temné dosud sice, ale slavné stránky v dějinách katolické církve v zemích českých. Jsa sobě vědom přísnosti, s jakou posv. kongregace ritu zkoumá všechny doklady, zachovával jsem přísně kritické stanovisko k jednotlivým pramenům a proto doufám, že práce má splní své poslání jak po stránce historické, tak i potud, pokud se obrací k širší veřejnosti. Dejž Bůh, aby česká vlast byla před tváří celého křesťanstva oslavena novými mučedníky a aby jejich památka proměnila českým katolíkům 6. červenec ze dne poputy v den slávy!

IV.

Přílohy.

1. Neznámý zápis o svržení pražských konšelů (1419).

(Kap. knih. olom. Cod. 315. fol. 102 a)

. . . Incedunt enim sevissime bestie cogentes fideles Christi suscipere suarum nequissimarum adinventionum sectam hereticam inaudite perversissimam, alias nisi consenserint, comprehensi statim, sit vir vel mulier, iugulant et occidunt. Cuius crudelitatis intuitu adhuc vivente domino rege congregati in multis milibus scabios Nove civitatis Pragensis in concilio (!) congregatos, quia fideles erant et ipsorum secte contrarii, irrumpentes pretorium ceperunt eos de fenestris deorsum proicere extra muros pretorii et quasi obsequium prestantes Deo, occiderunt ex eis deiecios primos civitatis quatuordecim, obsessa et oppressa per easdem bestias ex omni parte tota Pragensi civitate . . .

(Současný zápis některého kartuziána z Dolan, jemuž codex náležel.)

2. Okružní list, jímž se katolické kněžstvo nabádá k vytrvalosti v době pronásledování.

(Epistola exhortatoria ad pacienciam in tribulationibus).

(Zám. knih. děčín., Rkp. 211, fol. 162 a—163 a).

In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Ecce, fratres dilectissimi, propter iniquitates nostras permisit

Deus super nos tribulaciones graves adeo, ut pene vix domus sit, que non habeat emulos clericorum. Qui nedum bona temporalia anhelant diripere, nedum famam bonam moliuntur extinguere, sed quod plus est, sanguinem nostrum siciunt effundere seu bibere, insuper animarum nostrarum si viderent dampnationem, quod Deus omnipotens dignetur avertere, retusis super hoc plausibus exultarent. O, miseranda rabies iniquorum non sufficienter partus (!), perditio sensibilis scilicet corporis adhuc interitus anime te delectat. Sed, quid miri, quod iudicium Dei preriipiunt, qui sanctorum benignam intercessionem indigentibus negant, quid miri, si homines communes diiudicant, qui nec Dei legibus, nec ecclesiasticis sancionibus curant subesse! Ecce, papa contempnitur, iurisdiccio ecclesie conculcatur, iuramenta, heu, sunt, owa sorbilia et omnis pene, honestas ac reverencia ad superiores exulat atque perit et quid, inquam dicam cum psalmista ad Dominum¹⁾: „O, Domine, nunc repulisti et confudisti nos et non egredieris, Deus, in virtutibus nostris, posuisti nos (in) obproprium vicinis nostris, subsanacionem et derisum hiis, qui in circuitu nostro sunt.“ „O, Domine, exaudi, quare obdormis et ne repellas in finem.“²⁾ „Exurge, adiuva nos et redime nos propter nomen tuum“, Psalmus 49, 39.³⁾ O, fratres, emendate consciencias vestras, declinate a malo et facite bonum et miserebitur vestri omnipotens Deus, non enim „in eternum irascetur neque in eternum comminabitur“⁴⁾, sed nec „continebit misericordias in ira sua.“⁵⁾ Nam ipse pollicitus est hoc per psalmistam dicens: „Si autem dereliquerint Filii eius legem meam et in iudiciis meis non ambulaverint, si iusticias meas prophanaverint et mandata mea non custodierint, visitabo in virga iniquitates eorum et in verberibus peccata eorum“⁶⁾ et sic supple: in-

¹⁾ Ž. 43, 14. — ²⁾ 43, 23. — ³⁾ Správně Ž. 43, 26. — ⁴⁾ Ž. 102, 9. — ⁵⁾ Ž. 76, 10. — ⁶⁾ Ž. 88, 30.

ducam eos ad poenitentiam, sed „misericordiam meam non dispergam ab eo, neque nocebo in veritate mea, neque prophanabo testamentum meum et que procedunt de labiis meis, non faciam ir(ri)ta.“ O, fratres dilectissimi, scitote, quod hec permissio (162 a) tribulacionum purgacio nostra est, unde *Petrus Ravennas*⁷⁾ in quadam epistola sua sic inquit: „Ideo forsitan Dominus te temporaliter punit, ut eterne mortis ardores pena redimat temporalis. In edificacione enim templi omnes lapides prius mal(l)eis tundebantur, ne in illorum posicione sonus mal(l)ei audiretur, nec in horreo Domini reponitur granum, donec flagellis aut trituranicum pedibus sit excussum et illa hec omnia operatur Deus, ut vexacio nobis prebeat intellectum, tritatur granum, ut reponatur in horreo, quadratur lapis, ut sine sonitu locetur in edificio, movetur turbo, ut Elizeus rapiatur in celum. Ergo maximum est remedium interioris hominis, si in hac area mundi variis passionum flagellis exterior trituretur.“ Hec ille. O, fratres, mementote verborum Domini, qui dixit: „In mundo pres(s)uram habebitis, in me vero pacem.“⁸⁾ Mementote et illius verbi Domini in monte:⁹⁾ „Beati, qui persecucionem paciuntur propter iusticiam, quoniam ipsorum est regnum cel(l)orum (!)“ Mementote, quod non sic ad astra transitur deliciis. Mementote, quod per multas tribulaciones oportet nos venire ad regnum Dei, unde, o frater, si putas, te non habere persecuciones, nondum cepisti esse christianus. Nullus enim servus Christi sine tribulacione, sicut inquit beatus *Augustinus* in quodam sermone: „Et certe utilis est tribulacio christiano“, nam secundum *Jeronimum* „aurem cordis tribulacio aperit, quam sepe prosperitas huius mundi claudit.“ O, frater, inspice sanctos per circulum anni, quorum recolis festa. Unde matrem Christi gloriosam, cuius sanctissimam animam in hora passionis Christi dolo-

⁷⁾ ? — ⁸⁾ Sv. Jan, 16, 33. — ⁹⁾ Sv. Mat., 5, 10.

ris gladius pertransiuit. Vide apostolos, vide martires, vide confessores et virgines! Omnes tribulacionibus et variis passionibus regna celestia sunt adepti. Vide, o frater, apostolum nostrum, quem tenemus in manibus, quantas molestias sufferebat! De se solus ait: „*Periculis fluminum, periculis latronum in itinere, periculis in mari, periculis ex genere, periculis in falsis fratribus*“¹⁰⁾ et talia plurima enumerans ait: „*Certus sum enim, quod neque mors, neque vita, neque presencia, neque preterita me poterunt separare a caritate Christi.*“ Concedit igitur nobis Deus in adversis pacenciam, in tribulacionibus tol(l)eranciam (sic) et contra (162 b) insidiantes, ymo sanguinem nostrum sicientes veram et perpetuam caritatem. Constantes estote; videbitis auxilium Domini super vos. „*Arcum coneret et confriget arma et scuta comburet igni*“¹¹⁾ et liberabit vos Dominus Deus vester, quod ipse prestare dignetur, cuius regnum et imperium permanet in secula seculorum. Amen.

¹⁰⁾ II. Kor., 11, 26. — ¹¹⁾ Ž. 45, 10.

3. Šimon, generální vikář olomoucký jmenuje nejmenovaného kněze nástupcem jistého faráře upáleného s jinými kněžími u hradu Richmburka.

(Asi v r. 1425).

(Kap. knih. olom. Cod. 582, fol. 117 b).

(Confirmacio ad ecclesiam tempore exilii per Hus(s)itas).

Simon de Praga etc., vicarius ecclesie Olomouensis perpetuus ac vicarius in spiritualibus (et officialis)¹⁾ curie episcopalis Luthomysslensis generalis

¹⁾ Interpol.

nunc per hereticos et scismaticos occupate nolunfacimus tenore presencium universis, quod vacante ecclesia parochiali in B. post mortem et exustionem honorabilis viri domini N. (rectoris ipsius ultimi)²⁾, qui cum pluribus aliis sacerdotibus secularibus et regularibus prope castrum Richenburg et post aquisicionem eiusdem castri per hereticos igni est ibidem traditus et consumptus, ad presentacionem nobilis etc. patronum eiusdem ecclesie honorabilem virum dominum G., recepto prius ab eo iuramento de fidelitate et obediencia solito, quo ad dictum ordinarium suum et successores eius futuros canonicum regressum (sic) habentes, si et in eventum eos ad eandem ecclesiam Luthomysslensem redire contigerit ac eciam postquam ipsum dominum G. eandem (ecclesiam)³⁾ et eius possessionem contingeret adire, quod pro posse suo hostes et inimicos ecclesie catholice impugnabit et laicalem populum more solito ab universali ecclesia servato communicabit et . . .⁴⁾ talibus (sic) in dicto iuramento expressis, confirmavimus ac ipsum rectorem eiusdem ecclesie instituimus et plebanum, mandantes nichilominus vobis, dominis universis et singulis ecclesiarum plebanis in dicto districtu constitutis, communionem catholice et Romane ecclesie habentibus, qui presentibus fueritis requisiti seu alter vestrum fuerit requisitus, in virtute sancte obediencie, quatenus dictum dominum G. per nos taliter confirmatum in et ad possessionem dicte ecclesie inducatis et inductum defendatis, facientes sibi de fructibus, redditibus, proventus, censibus, iuribus et emolumentis universis a plebisanis suis integraliter respondari (!) In quorum testimonium . . .

Koncept silně porušený.

²⁾ Interpol. ³⁾ ⁴⁾ Pro skvrnu nečitelno.

4. Svědectví olomouckého biskupa Tasa z Boskovic o mučednické smrti měšťanů mohelnických (1425).

Červen, 23., 1460, Olomouc.

(Měst. museum mohel. Kniha privilegij).

Prothasius, Dei et apostolicae Sedis gratia episcopus Olumucensis. Universis et singulis tam praesentis quam futurae posteritatis. Etsi pastoralis curae emeriti Dei tamen clementia in illius apicem sublimati eo prodesse sollicitudine debeamus pluribus, quo sumus anhelati ministerii dignitate, illos tamen ceteris dictamen rationis praefereudos expostulat, quos unice fidei stabilis perseverantia firmiter commendat. Quoniam autem oppidi nostri Muglicensis incolae, dilecti fideles, tam nobis, quam praedecessoribus nostris fidem praestitam servare indruptam omnimodo cupientes, se nedum tam suis, quam catholicae universitatis hostibus, qui tunc tunicam inconsumibilem Salvatoris machinamenti scindere crudeliter contendebant, crebriter obices viriliter posuerunt et constanter, sed et dominorum suorum ad hoc efficaci auxilio communiti strages in eis commiserint atque hinc hostes in maiorem efferbuerint rabiem, et tanta multitudine conglobati, ut eorum potentia toto suo amplius restitere non valerent, tandem fortiter et viriliter oppido succenso captoque ac ipsis velut catholicis viris in domum Dei confugientibus invalescentibus inimicis mori fideliter maluerint, quam vivere fide collapsa. Unde, heu tam in domo Dei, quam foris plures septingentes vires (!) atrociter ac diversimodo sunt perempti. Cum igitur illi suae fidei integritatem vita sint pariter a mortibus protestati ipsorumque posteris et successores moderni eandem pro suo posse laudabiliter operibus fateantur, dignum sensuimus eorum humilibus precibus nobis porrectis an-

nuendum et infrascriptos liberatum privilegiis etiam propriis motibus attolendum, quatenus et praeteriter (!) fidei repertent meritum et eandem futuris temporibus nobis valeant praestantibus exhibere. Datum et actum Olomucz, sub anno Nativitatis Domini 1460, 2. feria in vigilia S. Joannis Baptistae.

Pozdní, místy nespolehlivá kopie.

5. Z Henriquezova díla „Menologium Cisterciense.“

(Antverpy 1658).

In Bohemia sanctorum martyrum ordinis Cisterciensis, qui in Aula regia Domino famulantes, pro eodem vitam haereticorum furori libere obtulerunt eamque suspendio gloriosissime terminarunt, quamque grata ac pretiosa fuerit in conspectu Domini mors eorum, continuum postmodum miraculum comprobavit. Siquidem in tilia, in qua suspensi fuerunt, usque in hodiernum diem folia crescentia instar caputiorum reperiuntur. (Str. 161).

Apud Boemos passio beatorum martyrum Sanctae Mariae de Ossek, ordinis Cisterciensis, qui in confessione fidei constanter persistentes, ab Hussitis immaniter interempti cum palma martyrii victores evolarunt in coelum. (322).

In monasterio Zedeletzensi (sic) passio beatorum monachorum Cisterciensium, qui ob fidei catholicae professionem ab Hussitis martyrio affecti coronam immortalitatis promeruerunt. Quibus associati sunt monachi Carthusiani, qui a nostris hospitio charitative excepti, eodem loco et eandem ob causam martyres evolarunt ad coelum. (175).

In Silesia passio beatorum monachorum, qui in coenobio de Nova Cella Cisterciensium institutum amplexi, inibi piissimam vitam instituerunt et tandem laborum suorum praemium obtenturi, pretiosa in conspectu Domini morte agoni praesentis vitae terminum imposuerunt. Nam ab Hussitis haereticis crudeliter interemti suo sanguine catholicae fidei veritatem viriliter comprobarunt. (173).

In dioecesi Vratislaviensi passio sanctorum monachorum coenobii beatae Mariae de Grumain, apud Silesios, ordinis Cisterciensis, qui potius pro Christo mori, quam haereticorum erroribus infici unanimiter eligentes et ab eisdem exquisitis generibus tormentorum interemti, per palmam martyrii victores evolarunt ad coelum. (369).

Poznámka 370, c: Sive Grumelhaym, coenobium de linea Morimundi, celeberrimum a prima sua fundatione, in quo multi viri illustres claruerunt usque ad illa deploranda Hussitarum tempora, quando Cistercienses monachi furori haereticorum se obicientes martyrio affecti non solum Grumainense coenobium, sed totum etiam Cisterciensem ordinem, imo universalem ecclesiam sui sanguinis effusione illustrarunt.

6. Z cisterciátských martyrologií

(Paříž 1689 a 1726).

In Bohemia passio sanctorum monachorum Aulae regiae, qui pro fide orthodoxa ab haereticis trucidati sunt. (131).

In monasterio Zedelitzensi passio sanctorum monachorum, qui ab Hussitis pro fide catholica una cum Carthusianis vicinis occisi sunt. (145).

In Silesia passio sanctorum monachorum Novae Cellae, qui in praemium vitae piissimae ab Hussitis pro fide occisi sunt. (250).

In Bohemia passio sanctorum monachorum de Osech, quos Christi martyres pro fide catholica Hussitae haeretici fecerunt. (263).

In Silesia passio sanctorum monachorum de Grumain, qui ab haereticis martyrii palmam acceperunt. (304).

7. Z neotisknuté části nekrologia zlatokorunského.

(Univ. knih. pr. Rkp. VII., A, 8).

Haec sunt nomina defunctorum . . . inter quos . . . insuper pro fidei catholicae orthodoxae et ordine ludibriis habiti, tandem tradiderunt corpora sua ad diversa supplicia et exquisitis tormentorum generibus consumpti sunt, quorum mortem in conspectu Domini pretiosam miracula usque hodie testantur, eorum nomina, licet iniuria temporum et invidiae flammae consumpserunt, non debentur de libro viventium, quinimo cum iustis scribentur: „Isti visi sunt oculis insipientium mori, illi autem sunt in pace“¹⁾, in pace, „que exsuperat omnem sensum“²⁾, Deus enim invenit, eos dignos esse, „traduxit eos per ignem et aquam induxitque in refrigerium“³⁾ (ut pie credimus), quod oculus nec vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit.

Poslední čtvrt XVII. století.

1) Moud. III., 3. — 2) K Filip. IV., 7. — 3) Srov. Ž. 65, 12.

8. Z ověřovací listiny franknštejských ostatků.

(Po r. 1727, Franknštejn).

In hac arca reposita sunt ossa trium Beatorum fratrum Praedicatorum, qui anno Domini 1428 ab Hussitis haereticis martyrio coronati sunt.

(Následuje nápis z pamětní desky na bráně kostela).

Haec desumpta sunt ex antiqua tabula in muro reperta; reliqua ossa horum martyrum a Svecis direpta sunt.

(Citát z *Crugeria*, Sacri pulveres, II., str. 131).

NB. Haec sacrae exuviae e templo S. Crucis, Ord. Praed. Francosteinii ab R.P. ac Exe. Bartolomaeo Naumon (!) priore (!), in sacristiam reposita fuerunt anno Dni 1724 mensis Junii ob restaurationem ecclesiae; tandem venerationis causa, et ut Deus (!) ter Opt. Max. in sanctis suis magis laudetur, anno Dni 1727, die 27. Sept., in festo Translationis S. Stanislai, Ep. et Martyris, eaedem venerabiles reliquiae ablutae, exornatae in antiquum locum repositae sunt a maximo peccatorum

Fr. Carolo Seidel, S. O. P.,
Promotore SS. Rosarii.

Sancti Dei omnes intercedere dignemini
pro me et omnibus vos venerantibus.

Otisknul *Jendritza*, Das Mönchs- und Klosterwesen Frankensteins und seiner Umgebung, str. 10–11.

9. Měšťanstvo chomutovské na podnět rodáka P. Stephana S. J., dává 150 fl. na sloužení votivní mše sv. každoročně ve výročí dobytí Chomutova husity (16. bř.).

Duben 16., 1749, Chomutov.

(Farní archiv Chomutov, Kronika. Výtah z knihy smluv, fol. 435).

Žižka hat hier 1363 Christen umgebracht, die wohl schon längst die ewige Seligkeit erlangt haben werden. Auf Veranlassung des hochwürdigen Herrn P. Joseph Stephan, Jesuit und Missionär, gebürtig von hier, der 120 Fl. Rheinisch bei der Bürgerschaft gesammelt, hat der Stadtrat beschlossen, dass am 16. März alljährlich früh um 8 Uhr nach vorherigen Vermeldung ein feierliches Hochamt unter Aussatzung des hochwürdigen Gutes de SS. Trinitate und zwar zu dieser Intention gefallen werden solle: Damit Gott, der Allmächtige durch die Fürbitte und Verdienste derjenigen, welche damals pro Deo et fide durch einen glorreichen Martyrertodes ihr Leben gelassen, die hiesige Stadt und Bürgerschaft nicht nur fernherhin in der allein seligmachenden katholischen Religion, sondern auch künftighin durch seinen allgewaltigen Schutz von allen feindlichen Unfall und allgemeinen Landesplagen mildväterlich bewahren und über Häuser, Gärten, Aecker und Wiesen seinen väterlichen Segen reichlich ausgiesse. Nach geendeten Hochamt soll mit dem Allerheiligsten eine feierliche Prozession um die Kirche geführt werden, ferner soll aus jeden Haus wenigstens eine Person der Andacht beiwohnen. Dafür erhalten: Der Herr Dechant 1 Fl 30 x, die Kirche 1 Fl, Sakristan 18 x, Ministranten 12 x, Glockenläuten 30 x, Stadtmusikanten 1 Fl 30 x, Seminari-Musikanten

1 Fl. Auch war man willens diese Andacht noch mit einer Predigt zu dotieren, war man aber unterblieben.

Actum Komotau, 16. April. 1749.

Anton. Franz Harnisch,
Primator.

Christianus Gottfried,
Dechant.

Franz Anton Habermann,
Bürgermeister.

Joh. Jos. Urtica, Syndicus.

10. Paměti o zpusťošení kláštera ve Zlaté Korumě.

Series abbatum s. Coronae (1785).

(Arch. klášť. vyšnobrod.)

Zisska interim praefato anno cum suis latronibus iam in districtu Prachensi grassabatur et post occupatum ipsa die Nativitatis B. V. M. Prachatizium, mox bona monasterii sa. Coronae ingressus, ea vastabat: quod postquam cum dolore et timore abbas Rudgerus percepisset, de monasterio suo sollicitus, mature meliorem substantiam et thesaurum Ecclesiae in tutiori loco reposuit; quia autem vim sceleratorum nebulonum vi repelli posse putabat, defendendum monasterium statuit, convocatis probabiliter, quotquot poterat, fidelibus ad arma subditis. Sed nondum Rudgerus rem disposuerat et ecce tibi 27. Octob. moneatur, copias Zisskianas in monte quodam monasterio vicino conedisce et proxime invasionem monasterii meditari: ex quo Rudgerus inops consilii desperato

alium de auxilio ab amicissima Sae. Coronae semper et catholica civitate Budovicensi opem implorandam ratus, sine mora sequentes litteras ad eius loci Magistratum expedit.

Prudentibus viris, *Magistro civium, Civibus et Juratis in Budweis*, amicis dilectis.

Vicini et amici dilecti! Quia vero verius sumus praemoniti, quod Wiklefitae jam in monte congregati monasterium nostrum adhuc hodie vel cras mane omnino invadere disposuerunt, petimus igitur amicitiam vestram, in quam plenam fiduciam habemus, quatenus absque omni negligentia nobis cum aliquot balestrariis et armatis hominibus, numero quoad poteritis maiori, subvenire velitis, sic quod iidem, quos duxeritis dirigendos, adhuc hodie die ac nocte festinando sint in monasterio constituti. Hoc solumus in simili erga vestram amicitiam promereri. Datum Dominica ante festum omnium Sanctorum 1420.

Ruthgerus in S. Corona vester.

Ex qua epistola colligitur Budvicensium erga monasterium S. Coronae amor, bona vicinitas et confoederatio, item et dies devastationis innotescit, videlicet 27. Octob.: eam vidisse se in Curia Budvicensi testatur Balbinus decad. 1. lib. 4. Miscell.

Verum dum Budvicenses balestarios suos submittere aliquantulum tardant, Rudgerus inops consilii et Zisska imminente, salvatis, uti dictum fuerat, rebus melioribus cum privilegiis, vix cum paucissimis effugit, ceteris consueto Zisskiano rabie, ferro, igne crudeliter interemptis aut fune tiliae appensis. Fuitque seniorum nostrorum, forte ex Patrum traditione, opi-

nio, latronem Zisskam vesperi post horam septimam (praeoccupato tempore, antequam Budvicenses advenire potuissent, monachis tunc in parte ambitus ecclesiae adjacente, more ordinis in vespertina lectione, quam collationem vocamus, congregatis, qua finita sacrificium vespertinae laudis immolaturi erant) monasterium invasisse et ibidem multos religiosos in illo loco collationis deprehensos, ferro et tribulis contusos neci dedisse, qui fuerint in eodem loco sepulti; videturque confirmari ex eo, quod in loco illo turmatim et sine ordine multa sepulta reperiantur corpora: nam dum anno 1648, 25 Martii pro fratre Simone converso tunc defuncto in praefato ambitu loco, uti petierat, sepulchrum foderetur, quatuor calvariae repertae sunt in hoc parvo unius sepulchri spatio. *Quorum mortem pretiosam in conspectu suo fuisse, etiam signo ostendit Altissimus, nam terra, anguli illius ambitus versus meridiem (antequam anno 1674 ex liberalitate Rmi et Illustrissimi Dmi Benno- nis instauratus et terra ipsa lateribus strata fuisset) sanguines colore, tamquam si ipsius superficiei non pridem infusus esset, tincta semper cernebatur, quod ego, prout hiscemet oculis vidi, saepissimeque admirabundus sum contemplatus et uti symbolum Martyrii a praedecessoribus nostris monachis ibidem passis, libens refero et mirabilem Deum in Sanctis suis laudo et depraedico.*

Quosdam autem ex iis combustos more Zisskae Carnifici usitato tunc est credibile, numerus cum nominibus ignoretur, et colligitur exinde, quod memorentur in libro nostro mortuorum duo sacerdotes combusti ad undecimam Maii sequentibus: Joannis Kink et Joannis olim Custodis, qui combusti sunt per Hussitas in monasterio sacerdotum et monachorum; quod tamen ad subsequentes annos referendum est, dum prodeuntes superstites religiosi de latibus monasterium incolere tentarunt, cum praesens vastatio non in

Majo sed Octobris fine acciderit. Sed quod tunc his praedones fecerunt, praesumuntur fecisse et illis, quos in plena invasione coenobii deprehendere potuerunt vivos, et primo impetu ferro non sublatis. Porro, si opinionem sequi licet, semper animum meum subiit, sceleratissimum Zisskam modo sibi familiari (prout Prachatizii et Rokiczanae etc.) bustum monachorum in templo Sae Margaretae instituisse et forte etiam cadavera occisorum et cremasse: nam *praefata ecclesia hoc saeculis et annis modernis noctu, non semel, sed saepius, non ab uno, sed pluribus clarissimo lumine coelesti illustrata conspecta fuit, imo et cantus ibidem auditos. A. 1665 narratum fuisse memini, quod etiam Pater Paulus annotavit; quod signum manifestum (46) est, Sanctum quidpiam ibidem latere aut ibi quempiam martyrizatum esse, quemadmodum in locis eiusmodi martyrii comparuisse coelestia lumina innumeris exemplis est testatissimum, cum tamen corpora martyrizatorum ibi existere hactenus compertum non sit.* Caeterum monachi, qui effugerant flamas et aciem gladii (forte a collatione ratione officii absentes) dum salutem fuga tentant, ad portam principalem templo divae Margaretae junctam capti, et ad proximam arborem, tiliam, reducti et appensi animas ad Creatorem transmiserunt; *fuisse numero septem, astruit ex relatione P. Paulus; ex quo tempore prouti traditione per abbates a Rudgero usque in praesens sine interpolatione sibi succedentes accepimus, arbor illa seu tiliaceum religiosorum nostrum patibulum coepit ferre folia instar capuciorum in ordine nostro usitatorum, mixta foliis ordinariis singulis annis renascentia, quod in memoriam martyrii divinitus fieri omnes, quot ea videre contigerit, credunt et admirantur, paucissimis exceptis, qui nempe aut minus favent monachis aut haeresim foetent.*

Nec obstat author historiae Mt. Rosensis (quem haeresi infectum credo, nam et Georgio regi haeretico favet, Ulricum Rosensem, bona Sae Coronae Zisskianis ex iis depulsis occupasse et suis adiunxisse tamquam rem strenue egisset, recenset, Franciscanos graviori calculo Crumlovii signat etc.) scribens: „Von dannen (intellige Prachatitz) auf denen Gütern des Klosters Goldenkron Schaden gethann, blündert und verherget, bis er (Zisska) kham in das Kloster, welches Er ödt gefunden, dan die Mönche von seiner Grausamkeit hörend und zeitlich die Kirchen-Kleinodien versorgt und ihre Gerechtigkeit bewahret, haben sie das Kloßter verlassen, anderweit sich begeben und ihre Häls gesalviret und erret etc.“ Hic enim cum fuerit cliens Rosensium, qui maximi monasterii Sae Coronae hostes, spoliatores et expilatores fuerunt semperque totalem monasterii sublationem quaesierunt, quomodo poterat, quod laudem aut commendationem faceret monasterii sine offensa Patronorum scribere et idem constat fecisse, *ut Balbinus annotavit, alios haereticos scriptores, qui martyria monachorum, ubi poterant, celabant, crudelitatem haereticorum omni possibili modo palliantes.* Sed invenit tamen praefatus author, qui eum sequeretur scriptorem catholicum, ordine religiosum, quos ego nihil moror et magis veneror, *non interruptam traditionem*, quae suspensos a Zisska monachos, addo ego crematos et ferro ac tribulis necatos, asseverat. Stant pro me etiam memoriae Altovadensis monasterii, quae monachos quosdam interfectos in Sa Corona a Zisska testantur, ita enim habent: „Pater hic (Rudgerus) et sibi sat animosus, tamen cum hoste non conflixit cedendo tempestive, vitam suam discrimini tradere nolens, se suosque servavit, praeter quosdam decrepitos monachos“; licet ego existimem, juvenes potius et robustos, qui pro defensione monasterii domi remanserunt, quam senes aut *infiriores neci datos fuisse.*

Exinde bonos monasterii Goldenkron (Sae Coronae) dirripiens et damnificans devastavit cum ad monasterium venit, quod desertum invenit. Monachi enim audita ejus crudelitate pretiosas res monasterii absconderant . . .

Monasterium reliquerant et aliunde sese contulerant et vitam conservarant.

Idem sentiunt melioris notae scriptores et libellus quidam . . . in S. Corona servatus fri Sigbodt (quondam (47) suppriori ante et post devastationem superstiti) familiaris, quem fere totum manu propria diversis notatis et sententiis conscripserat, ubi cuspium alterius et aliquamtulum recentiori manu (ante ducentos circiter ut existimo annos) de Vulcano tradito monasterio et suspensis in tilia monachis sequentes annos quidem barbari et difficulter legibiles versus exarati leguntur, ex quibus tamen mens et intentio scriptoris colligitur:

„Annis millenis quadringentis sociatis
Nec non vigenis, his quoque communicatis,
Tunc cum bello malo periit hic ibidem Saxo
Sisska suadente ruminatis secum asseclis
Vlcano, monachi tiliae suspensi necantur ab eo.“

Accedit demum irrefragabile testimonium libri mortuorum in S. Corona servati, ubi expresse habetur, duos sacerdotes ab Hussitis combustos fuisse, et *confirmant miracula*, folia nempe cappata, et coelestes toties visi in ecclesia S. Margaretae fulgores; atque ita gratis stant quidam pro Zisska, quasi hic monachis Coronensibus propitius fuisset et defensionem parantes elabi sinisset.

In memoriam huius crudelitatis Zisskianae quidam abbatum (suspico Valentinus Schönbeck circa annum 1609) *tabellam marmoream muro arbori saepedictae proxime adstanti imponi curavit, haec tria disticha continentem:*

„Siste viam cernens tiliam devote Viator,
Quae viget et nullo stat moritura die.
Symbola martyrii cappas mirabere natas
Cum ramus virides induet udus opes.
Talia, sed nolens, patras *miracula* Zisska,
Dum perimis *sacros* reste furente viros.“

Nomina et numerum eorum, qui tunc *pro fide orthodoxa victima Deo facti*, occubuere, is novit, cui solus cognitus est numerus electorum in superna felicitate locandus, ad nostram siquidem notitiam non pervenerunt: nam liber mortuorum in S. Corona servatus integer non existit, et mensis ille, cui *Martyres* inscripti fuere, cum pluribus alijs per quosdam malignos, cum liber dictus 1647 in Capitulo negligentius relictus jacuit, fuit excisus . . .

Obsah:

Úvod 9—12.

I. Předpoklady.

Trpitelé doby předhusitské: V Čechách sv. Jan Nep. Na Moravě představitel literární, Bedřich, probošt šternberský 13 14. Augustiniánští kanovníci a kartuziáni 15. Počátky viklefství 15—16. Pronásledování katolického kleru v době Husově 16 17. Proces Husův a jeho následky pro katolické kněžstvo 18—19.

II. Akta katolických mučedníků.

Sedmero cisterciáků na Velehradě umučených 20 26. Kněží upálení u Richmburka 26—27. Vyvraždění chomutovských 27—30. Rytíř Jan Koblih v Berouně upálený 31 32. Dominikáni umučení ve Frankenštejně 32—36. Zavraždění pana Oldřicha na Ústí Sezimově 36 38. Kartuziáni v Sedleci umučení 38 44. Upálení petrovického faráře Ocelky 45—46. Čtyři dominikáni utopení ve Zvoli u Jaroměře 46 47. Augustiniáni-kanovníci a kněží světští umučení v Jaroměři 47—51. Tisíc katolíků povražděných v Lubnu (Lužice) 51—54. Dva břevnovští benediktini pro viru upálení 54 55. Upálení čtyř cisterciáků zbraslavských 55—57. Tři kněží v Polešovicích (u Velehradu) umučení 57 59. Katolíci za obležení Plzně umučení 59 61. Konšel Nového města pražského 61—65. Cisterciáci ve Zlaté Koruně umučení 65—71. Hrozná smrt cisterciáků v Oseku 72. Cisterciáci v Grünhainu (Sasko) 72—73. Mučedníci novocelští 73 74. Upálení Hynka z Ronova, děkana kolínského 74 76. Megerlein, farář v Radkově „Katolíčtí mučedníci doby husitské.“

76—78. Sedm set pobitých měšťanů mohelnických 78—80 Upálení nejmenovaných kněží a zázraky při něm zbledlé 80—81.

III. Katoličtí mučedníci ve světle podání.

1. Podání souvěké.

Biskup lodský o pražských kartuziánech 82. Doklady listinné 83—84. M. Ondřej z Brodu 84—85. Anonym o původě Táboritů 85—86. M. Vavřinec z Březové 86—88. M. Šimon z Tišnova 89. Opat zaháňský Ludolf 89, Anonymní oběžník ku katol. kněžstvu v době pronásledování 90—91.

2. Doba poděbradská.

M. Tomáš Ebendorfer z Haselbachu 92. Bl. Jan Kapistrán 92—93. Eneáš Sylvius 93—95. Projev Hilaria litoměřického (1467) 96. Svědectví listinná 96—97.

3. Protestantismus.

Konáčův překlad Sylviovy kroniky 98—99. Cochlaeus proti mučednictví Husovu a Jeronymovu 100—101. Dubravius 101. Kronika Hájkova 101—102. Bílejovského kronika církevní 102. Německý luterán Curaeus o husitských ukrutnostech 102—103. Pontanus z Breitenberka 103. Podání ve Zlaté Koruně a na Velehradě nepříjemno protestantům 103—104.

4. Katolická reformace.

Balbín a Crugerius obnovují památku katol. mučedníků 104—105. Činnost Balbínova 105—107. Stupeň jeho úcty ke katol. mučed-

níkům doby husitské 107—108. Činnost a methoda Crugeriova 108—109. Tanner-Chanovský, celkový odhad počtu katol. mučedníků 110. Souvěký úsudek o Balbínovi 110—111. Důsledek z něho pro nynější dobu 111. Tomáš Pešina z Čechorodu 111—113. Místní úcta katol. mučedníkům ve století XVII. vzdávaná 114. Umučení čeští cisterciáci v řádových martyrologiích 114—115. Jubilejní spis Sartoriův 115—116. Cisterciátské legendy: a) O lípách 116—117. b) O potcích se kamenech 117—118. Neexistující mučedníci v Grüssau 118—119. Historická cena Henriquezova Menologia 119, p. 43. Cisterciátské mučedníci v malířství 119—120. Styxova kronika české provincie dominikánské 120—122. Beckovského Poselkyně 122—23.

5. Doba josefinská a dnešní.

Boj proti Komenského Historii protivenství: a) Vavák 124—127. b) Kladrubský převor P. Sexstetter 127—131. Palacký 131. Semsěňování katol. mučedníků v knize Krausově 132—138. Nejnovější projevy úcty v řádech: U cisterciáků: a) P. Halusa o velehradských mučednících 138. Dr. P. Schmidt kontroluje věrohodnost historiků řádu 139. U dominikánů: a) P. Mortier hodnotí kroniku Styxovu a doporučuje beatifikaci umučených dominikánů 139. b) P. Hykede navazuje na Mortiera 140. Dnešní stav věci: a) Návrh na zahájení beatifikačního procesu daný v Brně r. 1925 141. Týž podnět z Ameriky 141. Ozvěna v české veřejnosti 141—142. Stanovisko čs. episkopátu 142.

IV. Přílohy.

1. Neznámý zápis o svržení pražských konšelů (1419) str. 143.
2. Okružní list, jímž se katol. kněžstvo nabádá k vytrvalosti v době pronásledování 143.
3. Šimon, gen. vikář olomoucký jmenuje nástupce jistého faráře upáleného u hradu Richmburka 146.

4. Svědectví olomouckého biskupa Tasa z Boskovic o mučednické smrti měšťanů mohelnických . . .	148.
5. Z Henriquezova díla „Menologium Cisterciense“ . . .	149.
6. Z cisterciátských martyrologií	150.
7. Z neotisknuté části nekrologia zlatokorunského . . .	151.
8. Z ověřovací listiny frankenštejnských ostatků . . .	152.
9. Fundace na mši slouženou v den vyvraždění cho- mutovských katolíků	153.
10. Paměti o zpusťování kláštera ve Zlaté Koruně . . .	154.

Rejstřík jmen a věcí.

- Adam, opat cist. v Grüssau 118
 Adamité 100
 Ambrož z Hradce Králové, kněz-odpadlík 77
 Augustiniani-eremité, Jan Zachariášův 18, Michal Montegazza 18
 V Brně 110—111
- Balbín 9, 10, 15, 34, 35, 37, 43, 46, 47, 52, 65, 72, 75, 79, 129, 131, 132, 133, 134, 135, 137, 155
 Jeho badání o katol. mučednicích 105—108
 Stupeň jeho úcty ke katol. mučedníkům 107—108
 Výpad proti Balbínovi 110 111
 Háji palmu katol. mučedníků 106
- Bartoš F. M., protest. historik 141
 Basilej, koncil 59
 Beatifikace katol. mučedníků (zamýšlená) 30—31, 121—122, 139—140, 141—142
- Beckovský, křížovník-kronikář 42, 46, 52, 117, 122—123, 135
- Beroun 31—32
 Jaroslav, farář v Berouně 122
- Bílejovský Bohuslav, kronikář 102
- Blahoslavený, čestný titul mučedníků 35, 41, 72, 74, 114—115
 z Bolkenheinu Martin, slezský kupec-kronikář 76—77
 z Borotína Jan, M. 93
 z Boskovic Tas, biskup olomoucký 78—79, 148—149
 z Breitnerka Pontanus 103
 z Brodu Ondřej 80—81, 84—85
 Brod Český 86, 87, 88
 Brod Německý 86
 Břevnov, upálení benedikťinů 54—55
 Březan Václav, kronikář 70—71, 103—104, 158
 z Březové Vavřinec, M. 21, 28, 31, 42, 48, 50, 51, 54, 55, 56, 75, 101, 129
 Jeho tendenčnost 86—88
 O něm: Balbín 106—107
 Crugerius 109
- Budějovice Mor., farář Jan 20
 Budějovice České 88
- Bzdinka Jan z Vicemilic 45
- Bzovius, historik-dominikán 37
- Cisterciáci: Vůbec 85, 138 139
 Brod Vyšší 158

Cela Nová 18, 73—74, 114, 150
Grünhain 10, 72—73, 114, 150, 151
Grüssau 118
Koruna Zlatá 10, 11, 57, 65—71, 103, 117, 151, 154
Osek 10, 72, 149, 151
Sedlec 10, 11, 17, 117, 123, 149, 150
Zbraslav 11, 55—57, 86, 115, 116, 117, 149, 150
Velehrad 11, 20—26, 58, 104
Vyzovice 20, 21
Kolej „Jerusalem“ v Praze 39
Cochlaeus 52, 100—101
Crugerius, historik-jesuita 29, 30, 35, 43, 121—122, 133, 135
Jeho badání o katol. mučednicích 107—110
Ctihodný, čestný název mučedníků 21, 27, 85, 89
Curaeus, kronikář německý 102 103

Desky pamětní 11, 33, 68—69, 75, 103, 160
Dětmar, františkán, kronikář slezský 33—34
Dobner 133
Dominikáni: vůbec 16, 120—122, 139—140
Frankenštejn (u Kladska) 32—36, 114, 152
Zvol (u Jaroměře) 46—47
Viz: Mortier, Hykede, Styxa
Dostál Hynek, redaktor americký 141
z Drahoníc Bartošek 106

z Dubé Johánek, děkan kapitoly pražské 51, 53
Dubravius Jan, biskup olomoucký 22, 50, 95, 106, 107, 112

Emigranti katoličtí 51
Episkopát čs. 142

Flaccius Illyricus 135—136
Frankenštejn (u Kladska), viz Dominikáni

Gensperger Petr, farník boršovský 58

Hájek Václav z Libočan, kronikář 41—42, 65, 101—102, 107, 109, 129, 131, 135

Halusa, historik-cisterciák 138

Hammerschmied, prelát pražský 55, 65

Hana Jan, oltářník od sv. Jakuba v Brně 20

z Haselbachu, Ebendorfer, Tomáš, M. 92

Hayne, historik diec. vratislavské 78

Henriquez, autor Menologia cisterciáckého 41, 57, 72, 114—115, 117, 149—150

Heřman, biskup nikopolský 87

Hilarius litoměřický 60—61, 96

Hirschmenzel, cisterciák velehradský 22

z Hodištkova Konáč, překlad Sylviovy kroniky 38, 97—99

Hradec Králové 77

Hradec Nový 45

Hradiště Uh., notář Matěj řeč. Haraburda 20

Hus 16, 17, 18, 99, 133, 134

svátek 12, 100.

Hykede Ignác P., dominikán 140

Chanovský, historik T. J. 110

Chelčice, viz Václav

Chomutov 27—31, 86, 96, 114, 153—154

Chrudim 114

z Jablonné Ondřej, oltářník, umučen v Lubnu 53

Jakub, biskup lodský 82

Jan XXIII. 17

Jan Nep. sv., kanonisace 122

Jan Železný, biskup litomyšlský 26, 51, 53, 79

Jaroměř 47—51, 86

z Jenštejna Jan, arcibiskup 13, 15

Jeronym pražský, Mistr 99, 100, 134

Josef II. 123

Kapihorský Eustach P., cisterciák sedlecký 117

Kapistrán Jan, bl. 93

Kartuziáni 10, 11, 85

Dolany 14, 15, 18, 63

Štěpán, převor 18

Poděbrady 44

Praha, převor Markvart 15

umučení 38—44

pověsti o nich 101, 107, 109, 112, 123, 135—136

Kink Jan, cisterciák upálený ve Zl. Koruně 66, 67

Klatovsko 17

Koblíh Jan, rytíř 31—32, 87, 94, 99

Kolín nad Labem 44. 88

Komenský 124—127, 136, 137

Kostnice, proces Husův 18—19

Koudelník Velek, vůdce husitský 52

Kouřim 88

Krantz Albert, kronikář německý 52—54

Krása Jan, měšťan pražský 86

Kraus, prof. univ. pražské 76, 78, 111, 131, 132—138

Kremže (Rakousy) 66

Krumlov český 66, 67

z Krumšína Hereš, zbrojnoš 20

Kutná Hora 88, 129

Legendy

Velehradská 22—24, 69, 117

Chomutovská 29—30

Sedlecká 117, 123

Zbraslavská 56—57, 117

Zlatokorunská 68—71, 116—117

Vůbec 10 134, 136

Lemberk (Slezsko) 54

Lípy, domněle zázračné 11, 57, 67, 103, 123, 126

Litomyšl, archiv měst., nepřístupný 105

Viz Jan Železný

z Loun Jan, Mistr, prebendista sv. Víta v Praze, umučen v Lubnu 53

Lubno (Lužice) 51—54

sv. Ludmila 128

Ludolf, opat zaháňský 48—49, 89

Machna, prokurátor pražské konsistoře 83, 88

Marek, biskup olomoucký 79

sv. Markéty kostel ve Žl.
Koruně 71
Martin V. 9, 136
Martyrologia 10, 41, 44,
56-57, 115, 133, 139
Megerlein, plebán v Rad-
kově 77-78, 132
Meisterlein, kronikář no-
rimberský 95
z Michalovic Jan 122
Mikuláš, plebán v Polešo-
vicích, mučen a upálen
58
Milevsko, klášter premon-
strátů 110-111
Milič z Kroměříže 135
Miraes, cisterciák-historik
73
Mohelnice 78-80,
148-149
Morimond 73
Mortier, historik ř. domi-
nikánů 120, 139-140
Mučedníci, úcta k nim
10 11, 21, 29, 32, 41-
42, 49, 54, 56-57, 59,
67-71, 85, 89, 94-95,
107-108, 112, 113, 114
-116, 120 123, 125, 126,
138-142, 152 160
v době předhusitské
13-14
Touha po mučednictví
40, 90 91
V nebi 50
Počet mučedníků 110,
121, 125
Mučení, příčiny: Katol. na-
uka o svátosti oltářní
32, 55, 61
Nauka o primátě 5)
Zachování slibů řehol-
ních 56
Věrnost ke katol. církvi
21, 26, 29, 33, 37, 40,
45, 46, 48, 53, 58 59,

62-64, 67, 72, 73, 74,
75, 77, 79, 81
Mučení, způsoby: Defe-
nestrace 63
oběšení 67
probodění kopím 58
roztrhání koňmi 53
umoření žízni 61
hladem 60
upálení 20, 26, 32, 33,
45, 48, 54, 55, 58, 66,
75, 81
uřezání končetin 37, 60,
96
utopení 46, 50
uvaření 77
vyřezání jazyka 83
vyvraždění, 28, 53-54,
79
zastřelení šípem 33
živé pochodně 77

Naso, stavovský archivář
slezský 118
Nedakonice (u Strážnice)
21
Nekrologium zlatokorun-
ské 66 67, 114
Nero, císař 88
Neunherz Jiří, malíř praž-
ský 118
Niklásek, rychtář novo-
městský (v Praze 63
Norimberk 40
Nové město pražské, defe-
nestrace katol. konšelů
61-65, 143
Nymburk 88, 106

Oběžník ku katol. kněžstvu
za pronásledování 89-
91, 143 n.
Obrazoborci 34
Ocelka, plebán petrovický
(u Jindř. Hradce) 45 46
Opatovice, klášter 9

z Opočna Městceky Jan 9
Ostatky mučedníků 10, 11,
24-25, 34-36, 114

Palacký 28, 44, 47, 52, 59,
64, 131, 132, 135, 137
z Pálče Štěpán 16
Pelcl 130
Pešina Tomáš z Čechorodu
42, 52, 53, 54, 105, 111
-112, 135
Petr, kanovník u sv. Apo-
lináře v Praze 88
Plzeň, mučedníci za husit.
obléžení 59-60
Majestát císaře Zikmun-
da 83 84
Pocení kamenů krví 23,
104, 117
z Poděbrad Jiřík 96
z Podvíní Mikuláš 63
Polešovice (u Velehradu)
57-59
Kněží v P. umučeni:
Farář Mikuláš, kazatel
Václav, kněz Zikmund,
u. m.
Popravení čeští páni (1621)
128
z Prachatic Křišťan 88
Prachatice, město 97
Premonstráti, Milevsko
110-111
Viz Jan Železný, ze Želiva
Jan
Primát papežův, víra
v něho 50
Prokop, markrabí mor. 13,
14, 15
Prokop, oltářník, umučen
v Lubnu 53
Protestanté proti katol. po-
dání 103-104, 123-129
Prot. passionál 133
Rabus, kazatel štrasburský
133

Radkov (u Kladska)
76-78
z Ravenny Petr, spisovatel
církv. 90-91
Richmburk (u Chrudimě)
26-27, 147
Rokycany 105
z Ronova Hynek, děkan
kolínský 74-76
z Rosic Zikmund, kronikář
slezský 51, 53
Roudnice, augustiniáni,
Petr, převor 15
Rudger, opat ve Žl. Ko-
runě 65, 67, 154-155
Růžička, historik protest.
124-127.
Rymer Jan, arcikněz 53
z Rýzemberka Racek 17

Řehák, konšel na Novém
městě pražském 63

Sartorius, historik ř. cist.
56, 115-116
Schmidt, historik-cister-
ciák 139
Schönbeck Valentin, opat
ve Žl. Koruně 68, 103,
160
Seidenberk, ve Slezsku 53
Servité, pražští 133
Sexstetter, převor kladrub-
ský 127-130
Sigbott fr., podpřevor ve
Žl. Koruně 65, 159
Slíby řeholní, smrt za ně
56
Sobka Martin, vikář, umu-
čen v Lubnu 53
Stohandl Pavel P., probošt
na St. Brně 65-66, 157
ze Strážnice Bedřich, vůd-
ce mor. Táboritů 23
Středovský Jan, farář pa-
vlovický 22-25, 58-59

Styxa Hyacint, exprovinciál a kronikář české provincie dominikánské 120 122

Svatý, čestný titul mučedníků 41, 57, 70, 73, 82, 114 115

Svojský, P., jesuita kutnohorský 44, 117

Sylvius Eneáš (papež Pius II.) 27 p. 4, 31–32, 37, 42, 50, 87, 93 95, 128 hájí katol. mučedníky české 94

Viz z Hodištkova Konáč 97–99

Šat obílený, znamením blahoslavenství 49, 121

Šimon, gen. vikář olomoucký 26, 27, 146–147

Šimon, konvrš ve Zl. Koprunic 69

ze Škvorce, Olbram 15
Šternberk, augustiniani. Bedřich, probošt 13, 15

Tanner, historik T. J. 110
Theobald Zachariáš 130, 131

z Tišnova Šimon, Mistr 89

Třeboň, augustiniani-kanoyníci 45

Trutnov 86

Urban VIII., papež 107–108

Ústí Sezimovo, p. Oldřich z Ú. 36–38, 99

Václav, kazatel v Polešovicích, upálen 58

Václav, husitský kněz v Arnoštově 86

Václav, husitský kněz v Chelčicích 86

Václav svatý 128

Vavák, rychtář 124–127

Velehrad viz Cisterciáci, Hirschmenzel

Vlastenectví 113

sv. Vojtěch 128

Vyobrazení muk 11, 119

Vzývání mučedníků 10, 30, 35, 152, 153

Wusternitz, měst. písař magdeburský, kronikář 43 44

Zaháň kronika klášterní 51, 53

Viz: Ludolf

Zázraky 10, 81, 107, 111, 112, 126, 133, 135, 137, 159–160

Viz: Lípy, pocení kamenů, světlo.

Zhořelec 77

Zikmund, duch. správce v Polešovicích, probo-den kopím 58, 83–84

ze Želiva Jan 62, 64, 125

Žena katolická 28

Žena tábořská 28

Žitava 53

Žižka Jan, vůdce 63, 67, 80, 87, 98, 108 109, 126, 154, 155, 156, 158, 159, 160

Opravy a doplňky.

Str. 74., ř. 15. místo žijící polož žijíce.

Str. 59. pod nadpisem nové kapitoly polož za 1433: až.

Str. 87., 2. odst., ř. 5. polož Kobliha místo Koblihy.

Str. 97., 1. odst., ř. 14. místo Boršicích má býti: Polešovicích.

